

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KARŞILAŞTIRMALI RASYO ANALİZİ YÖNTEMİYLE EKONOMİK
KRİZLERİN BANKA BİLANÇOLARINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Murat ÖZBEK
(507971030)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 5 Mayıs 2003
Tezin Savunulduğu Tarih : 29 Mayıs 2003**

**Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Oktay TAŞ
Diğer Jüri Üyeleri Doç.Dr. Cengiz KAHRAMAN
Doç.Dr. Suat TEKER**

Mayıs 2003

ÖNSÖZ

Bu çalışma kapsamında Türk Bankacılık Sektörü çeşitli boyutlarda incelenmiş, sayısal veriler kullanılarak son ekonomik krizin sektör üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Konunun seçiminde ve yürütülmesinde yardımlarını esirgemeyen danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Oktay TAŞ'a, yorumlarıyla bana yön veren Finansbank Dış İlişkiler Gn. Md. Yrd. Sayın Özlem CİNEMRE'ye ve Grup Başkanı Sayın Kerim KEMAHLI'ya, uygulama bölümünde kullanılacak istatistiksel testin seçimi ve yorumlanması sürecinde hiç bir yardımını esirgemeyen Boğaziçi Üniversitesi'nden Sayın Öğr. Gör. Dr. Hande Kımıloğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak, akademik hayatımın en önemli döneminde bana destek veren aileme ve nişanlıma teşekkür ederim.

Mayıs, 2003

Murat ÖZBEK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. 1980 SONRASİ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ'NİN GELİŞİM SÜRECİ.....	3
2.1. Deregölasyon Dönemi (1980 - 1988)	4
2.2. Yüksek Rekabet Dönemi (1989 - 1994)	6
2.3. Büyüme Dönemi (1995 - Kasım 2000)	8
2.4. Konsolidasyon ve Yeniden Yapılanma Dönemi (Kasım 2000 -).....	10
2.5. 1980 Sonrası Bankacılık Sistemi'nde Yaşanan Gelişmelerin Değerlendirilmesi	12
3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ'NİN YAPISI.....	15
3.1. Yapısal İncelemeye Esas Alınan Kriterler.....	15
3.2. Yasal Yapı	15
3.2. Banka Grupları	17
3.3. Banka, Şube ve Personel Sayıları.....	18
3.3.1. Banka Sayısı	18
3.3.2. Şube Sayısı.....	20
3.3.3. Personel Sayısı	21
3.4. Yoğunlaşma	21
3.5. Bilanço Büyüklüğü	22
3.6. Aktiflerin Yapısı	23
3.7. Pasiflerin Yapısı	26
3.8. Gelir-Gider Yapısı	28
3.9. Bilanço Dışı İşlemler	30
3.10. Genel Değerlendirme	30
4. FİNANSAL KRİZLER VE TÜRKİYE	34
4.1. Kriz Kavramı ve Özellikleri	34
4.2. Finansal Krizler	35
4.3. Finansal Krizlerin Sınıflandırılması	36
4.3.1. Döviz Krizleri	38
4.3.2. Bankacılık Krizleri.....	38
4.4. Bankaların Maruz Kaldıkları Riskler	39
4.4.1. Finansal Riskler.....	41
4.4.1.1. Faiz Oranı Riski.....	41
4.4.1.2. Döviz Kuru Riski	42
4.4.1.3. Kredi Riski	42

4.4.1.4. Likidite Riski	42
4.4.1.5. Sona Erdirme Riski.....	43
4.4.2. Operasyonel Riskler	43
4.4.2.1. Olay Riski	43
4.4.2.2. Ticari İtibar Riski.....	43
4.4.2.3. Suistimal Riski	44
4.4.2.4. Yasal Risk	44
4.4.2.5. Ülke Riski	44
4.5. Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Krizler ve Krizlerin Temel Nedenleri ..	44
4.5.1. 1994 Krizi	45
4.5.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri	46
4.5.3. Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizlerinin Nedenleri.....	48
4.5.3.1. Makroekonomik Sorunlar.....	48
4.5.3.2. Kamu Kesimi Açıkları	50
4.5.3.3. Kamu Bankaları.....	51
4.5.3.4. Bankacılık Sistemindeki Yapısal Sorunlar.....	52
5. UYGULAMA.....	55
5.1. Araştırmanın Amacı	55
5.2. Değişkenlerin Seçilmesi	55
5.2.1. Sermaye Yeterliliği	57
5.2.2. Aktif Kalitesi	57
5.2.3. Yönetim Yeterliliği	58
5.2.4. Kazanç.....	59
5.2.5. Likidite.....	59
5.3. Veri Toplama Yöntemi.....	60
5.4. Analiz Yöntemi	64
5.5. Araştırma Bulguları	66
5.5.1. Sermaye Yeterliliğinde Değişim.....	66
5.5.2. Aktif Kalitesinde Değişim.....	67
5.5.3. Yönetim Yeterliliğinde Değişim.....	68
5.5.4. Karlılıkta Değişim	69
5.5.5. Likiditede Değişim	70
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	71
KAYNAKLAR.....	76
EKLER	80
ÖZGEÇMİŞ	95

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATM	: Automated Teller Machine
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DTH	: Döviz Tevdiat Hesabı
EFT	: Elektronik Fon Transferi
FFIEC	: Federal Financial Institutions Examination Council
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
REPO	: Repurchase Aggrement
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SWIFT	: Society for Worlwide Interbank Financial Telecommunication
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TRLIBOR	: Türk Lirası Referans Faiz Oranı
UFIRS	: Uniform Financial Institutions Rating System
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
YP	: Yabancı Para

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1 : 1997-2002 arasında TMSF Kapsamına Alınan Bankalar.....	10
Tablo 3.1 : Banka Grupları ve Sektör Payları.....	18
Tablo 3.2 : Bankacılık Sistemi'nde Banka Sayısı.....	19
Tablo 3.3 : Bankacılık Sistemi'nde Şube Sayısı.....	20
Tablo 3.4 : Bankacılık Sistemi'nde Personel Sayısı.....	21
Tablo 3.5 : Bankacılık Sistemi'nde Yoğunlaşma.....	22
Tablo 3.6 : Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler.....	22
Tablo 3.7 : Banka Gruplarına Göre T.Krediler/T.Aktifler ve Takipteki Krediler/T.Krediler Oranlarındaki Değişim.....	26
Tablo 3.8 : Yıllar İtibariyle Türk Bankacılık Sistemi'nin Gelir-Gider Yapısı..	29
Tablo 4.1 : Sistemik Bankacılık Krizleri ve Maliyeti.....	35
Tablo 5.1 : Analizde Kullanılan Oranlar.....	56
Tablo 5.2 : Analiz Kapsamına Alınan Bankalar.....	60
Tablo 5.3 : Örnek A Bankası Bilançosu.....	62
Tablo 5.4 : Türkiye Ekonomisinde Başlıca Ekonomik Göstergeler (1999-2002 Dönemi).....	63
Tablo 5.5 : Analizde Kullanılan Değişkenlerin Normal Dağılım Sınaması...	64
Tablo 5.6 : 2001-2002 Döneminde Sermaye Yeterliliği Rasyolarındaki Değişim.....	67
Tablo 5.7 : 2001-2002 Döneminde Aktif Kalitesi Rasyolarındaki Değişim...	68
Tablo 5.8 : 2001-2002 Döneminde Yönetim Yeterliliği Rasyosundaki Değişim.....	68
Tablo 5.9 : 2001-2002 Döneminde Kazanç Rasyolarındaki Değişim.....	69
Tablo 5.10 : 2001-2002 Döneminde Likidite Rasyolarındaki Değişim.....	70
Tablo A.1 : 31.12.2002 İtibariyle Türk Bankacılık Sistemi'nde Faaliyet Gösteren Bankalar.....	81
Tablo B.1 : TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar ve Mevcut Durumu.....	82
Tablo C.1 : Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Sonrası Türk Bankacılık Sektörü'nde Banka Devir ve Birleşmelerine İlişkin Gelişmeler.....	83
Tablo D.1 : IMF ile İmzalanan Anlaşması Çerçevesinde Bankacılık Sektörü Reform Programı.....	84
Tablo E.1 : Araştırma Kapsamına Alınan Bankaların 2001 Yılına Ait Rasyoları (%).....	87
Tablo E.2 : Araştırma Kapsamına Alınan Bankaların Eylül 2002'ye Ait Rasyoları (%).....	89

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : Türk Bankacılık Sistemi'ndeki Önemli Gelişmelerin Kronolojisi....	4
Şekil 3.1 : Türk Finans Sisteminin Regülasyon Yapısı.....	16
Şekil 3.2 : Yıllar İtibariyle Bankaların Krediler ve Menkul Değerlere Yapılan Plasmanlardaki Değişim.....	24
Şekil 3.3 : 2001 Yılı İtibariyle Kişi Başına Gelir Bazında Bankacılık Sektörü Tarafından Kullanılan "Toplam Krediler/GSYİH".....	25
Şekil 3.4 : Yıllar İtibariyle Banka Gruplarının Toplam Mevduat İçerisindeki Payları.....	27
Şekil 3.5 : Bankacılık Sektörü'nde Özkaynakların Gelişimi.....	28
Şekil 3.6 : Yıllar İtibariyle T.Aktif/GSMH, Ticari Krediler/GSMH ve Ticari Krediler/Mevduat Oranlarındaki Değişim.....	32
Şekil 4.1 : Finansal Krizlerin Anatomisi ve Bankacılık Krizi ile Döviz Krizi Arasındaki İlişki.....	37
Şekil 4.2 : Bankaların Maruz Kaldıkları Riskler.....	41
Şekil 4.3 : Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	47
Şekil 4.4 : 1987 Yılı Fiyatlarıyla GSMH'daki Değişim.....	49
Şekil 4.5 : Yıllar İtibariyle İç Borç Stoku (milyar dolar) ve İç Borç Stoku/GSMH (Kaynak: Hazine Müsteşarlığı).....	50
Şekil 4.6 : Bankacılık Sisteminde Yapısal Bozulma Nedenleri.....	53
Şekil F.1 : Sermaye Yeterliliği Oranlarının İncelenen İki Döneme Ait Histogramları.....	91
Şekil F.2 : Aktif Kalitesi Oranlarının İncelenen İki Döneme Ait Histogramları	92
Şekil F.3 : Kazanç Oranlarının İncelenen İki Döneme Ait Histogramları.....	93
Şekil F.4 : Likidite ve Yönetim Yeterliliği Oranlarının İncelenen İki Döneme Ait Histogramları.....	94

ÖZET

1980 sonrası dönemde tüm dünyada bankacılık sektörünün gerek ulusal, gerekse uluslararası ekonomi içindeki önemi artmıştır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeye paralel olarak bankacılık sisteminin de gelişme göstermesi ve sektörün finansal sistem içindeki hakimiyeti göz ardı edilemez. Yine bu dönemde bankacılık sistemleri, yüklendikleri risklerin çeşitlenmesi ve artması neticesinde daha sık olarak krizlere maruz kalmışlardır.

Bankacılık sisteminde yaşanan krizlerin temelinde makroekonomik zayıflıklar yatarken, benzer şekilde, ekonomik krizlerin oluşmasında bankacılık sisteminin kırılgan yapısı ön plana çıkmaktadır. Nitekim Türkiye’de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri bu ilişkiyi doğrular niteliktedir.

Yukarıda belirtilen ilişki nedeniyle diğer sektörlerden farklı olarak tüm ülkelerdeki bankacılık sistemleri kamu otoriteleri tarafından çok daha sıkı bir şekilde kontrol altında tutulmaktadır. Bu kontrol çoğunlukla yerinde denetim ve uzaktan gözetim sistemiyle uygulanmaktadır.

Tez kapsamında Türk Bankacılık Sistemi’nin yapısal özellikleri ile Kasım 2000-Şubat 2001 krizlerinin sektör üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Krizin etkilerini saptamaya yönelik olarak CAMELS notlama sisteminde yer alan sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim yeterliliği, kazanç ve likidite faktörlerine ait 13 oran, parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerden Wilcoxon Testi kullanılmak suretiyle karşılaştırılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler Aralık 2001 ve Eylül 2002’yi kapsayacak şekilde, her yıl TBB tarafından yayınlanan, kamuya açık ve denetimden geçmiş standart finansal tablolardan elde edilmiştir.

Yapılan incelemeler sonucunda her iki dönem için, sektörün beş faktöre göre göstermiş olduğu performans karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

RESEARCH OF THE EFFECT OF ECONOMIC CRISES ON THE BANK BALANCE SHEETS USING THE COMPARATIVE RATIO ANALYSIS METHOD

SUMMARY

In the post 1980 era, banking industry has become more important not only on the national level but for international economy as well. It is an undeniable fact that development of banking system goes along with economic growth in emerging markets. During the same period, banking systems have been subject to severe crises as their risk portfolio has become larger and more diversified. Macroeconomic instabilities are the underlying causes of crises in banking sector as weaknesses in banking sector shape economic crises.

For the reasons mentioned above, unlike any other industry, the state authorities closely supervise banking systems. Monitoring and close supervision are the methods followed in this process.

In the span of this thesis, structural fundamentals of the sector, effects of November 2000 and February 2001 crises on the industry were analyzed. In evaluating consequences of crises, the CAMELS evaluation method consisting of 13 capital adequacy, asset quality, management adequacy, earnings and liquidity ratios were compared with using Wilcoxon Test, which is one of the non-parametric statistical tool. Data used in this study are gathered from audited and consolidated figures, as of December 2001 and September 2002 provided by the Banks Association of Turkey.

The following pages introduces a comparative analysis of the banking sector in the light of 5 criteria for the periods mentioned above.

1. GİRİŞ

Günümüzde kamuoyunu meşgul eden en önemli konulardan birisi de Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz ve bu krizden başarılı bir şekilde çıkılıp çıkılamayacağıdır. Söz konusu krizin ilk etkilediği sektör ise bankacılık sektörü olmuştur.

Bankacılık sektörünün ekonominin tüm bileşenleri ile doğrudan ilişkili olması, ekonomi politikalarındaki yerinin daha da önemli bir hal almasına neden olmuştur. Diğer taraftan faiz oranları, döviz kurları, enflasyon ve büyüme gibi makroekonomik dengelerdeki değişkenlikle siyasi istikrarsızlıklardan etkilenen kesim bankacılık sektörüdür.

Son yıllarda meydana gelen finansal krizlerin pek çoğunun kaynağını, bankaların karşılayabileceklerinden daha fazla risk üstlenmeleri oluşturmuştur. Bu krizleri takiben, bankaların hem rekabet eşitliğini koruyabilmek hem de aşırı risk üstlenmeleri sonucu ortaya çıkabilecek krizlerin ülke ekonomilerini etkilemesini önleyebilmek için çeşitli yasal düzenlemelere gidilmiştir.

Çalışmada, 1980 sonrası dönemde Türk Bankacılık Sektörü'nün içinde bulunduğu gelişme süreci ve bu sürecin son dönemlerinde yaşanan ekonomik krizin sektör üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu inceleme sırasında konu hem kronolojik hem de yapısal bakış açısıyla ele alınmıştır. Kronolojik bakış açısıyla bankacılık sektörünün gelişimi belirli dönemlere ayrılarak incelenirken, yapısal bakış açısıyla sektörün özellikleri ve ekonomik krizlerin bankacılık krizleri ile olan ilişkisi su yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun yanında ele alınan konular çok sayıda açıklayıcı tablo ve şekillerle desteklenmiştir.

İlk bölümde Türk Ekonomisi'nin dışa açılma sürecinde Türk Bankacılık Sektörü'nün gelişimi üzerinde durulmuş ve sektörün geçirdiği evrimsel gelişim 1980'den itibaren günümüze kadar dört döneme ayrılarak incelenmiştir.

İkinci bölümde sektörün rol ve fonksiyonlarını belirleyen piyasa yapısı çeşitli kriterler esas alınarak incelenmiştir. Bu bölümdeki temel amaç, sektörün hangi nedenlerden

dolayı finansal krizlere maruz kaldığının tespiti için gerekli inceleme zeminin oluşturulmasıdır.

Üçüncü bölümde, finansal krizlerin tanımı yapılarak döviz krizi ve bankacılık krizi başlıkları altında incelenmiştir. Söz konusu krizlerin temelini oluşturan risk faktörlerinin tanımı yapılmış, Türk Bankacılık Sektörü'ndeki 1994 ve 2001 krizleri incelenmiş ve krizlerin oluşumuna neden olan faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Son bölümde ise çalışmanın asıl odak noktasını oluşturan ve 2001 yılı ekonomik krizinin bankacılık sektörüne olan etkisinin incelenmesi ile ilgili bir araştırma yer almaktadır. Söz konusu araştırma kapsamında parametrik olmayan istatistik yöntemlerinden Wilcoxon İşaret Sıralaması Testi kullanılarak, kriz dönemi ve kriz sonrası döneme ait rasyolar karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendirilmiş ve sektörün geleceği hakkında çeşitli öngörülerde bulunulmuştur.

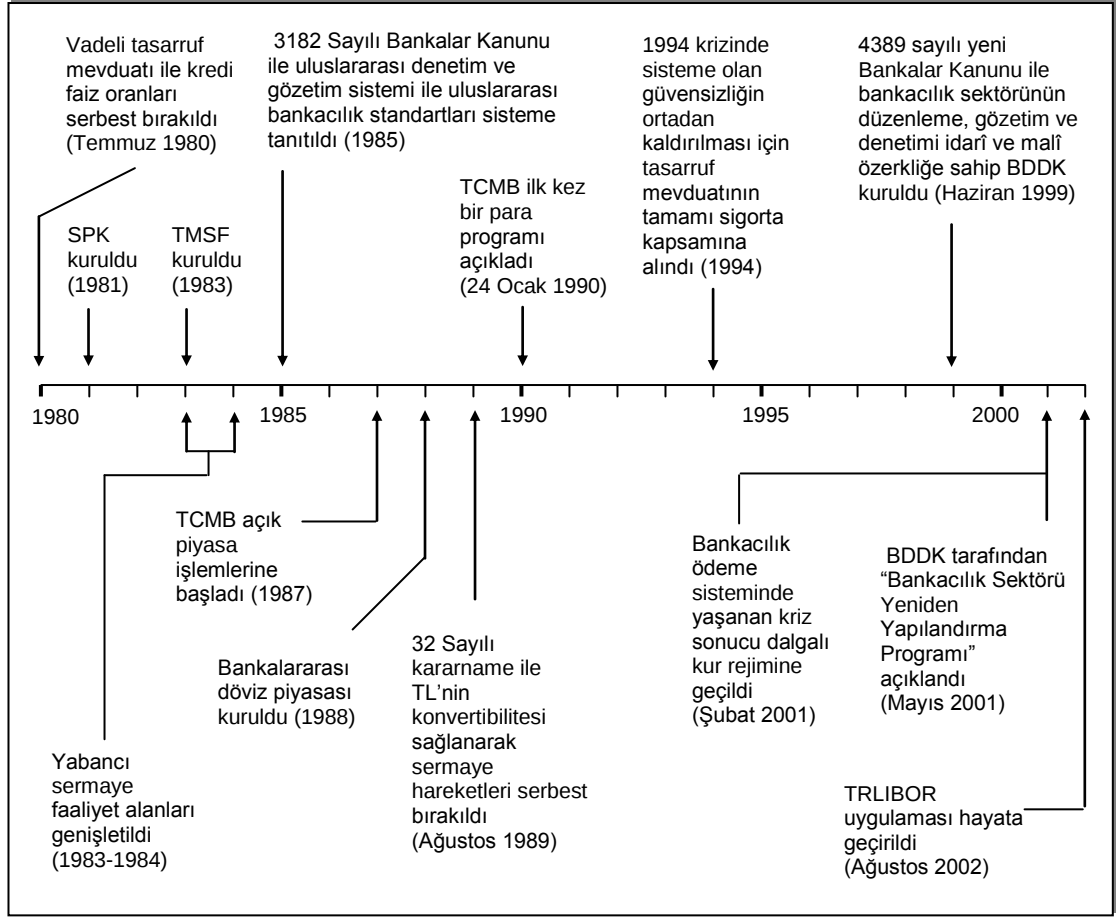
2. 1980 SONRASI TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ'NİN GELİŞİM SÜRECİ

1980 öncesinde Türk bankaları, belirsizliğin çok fazla bulunmadığı statik bir ortamda faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu dönemde sektörün tipik özellikleri şu şekilde özetlenebilir: i. Mevduat ve kredi faizleri enflasyonun altındaydı, ii. Faiz oranları resmi otoriterlerce belirleniyordu, iii. Kaynak maliyetinin karlılık açısından herhangi bir sorun yaratmaması, para ve sermaye piyasaları ile banka dışı finans kuruluşlarının etkin bir varlığının bulunmaması sonucu sistem rekabetten uzak bir görüntü sergiliyordu.

Bu dönemde mali piyasaların baskı altında olması, ekonomik büyümenin önündeki en önemli engellerden biri olarak görülmüştür. Ancak 1980 sonrası dönemde dışa dönük kalkınma stratejisinin benimsenmesi sonucu Türkiye Ekonomisi piyasa güdümlü bir yapısal değişimin içine girmiştir (Altun ve Yıldırım, 1995).

1980 yılından itibaren yaşanan değişimler ve gelişmeler Türk Bankacılık tarihinde dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Ekonomik yapının dışa açılması ve piyasaların liberalizasyonu ile birlikte bankacılık sektörü, yapısal değişime ve radikal atılımlar yapmaya yönelmiştir. Aslında 1980'ler paranın bir ticari meta haline geldiği, para piyasasının oluştuğu, daha da ötesi fiyat kavramının ortaya çıktığı tarihsel bir kesittir. Serbest faiz uygulaması ile birlikte sektörde yer alan bankalar karlılık hesaplarını daha dikkatli yapmak zorunda kalmışlar, pozitif reel faiz uyarınca kredi faizlerini artan kaynak maliyetlerine göre belirlemeye başlamışlardır. Fakat kredi açma imkanları geleneksel bankacılık deneyimlerine nazaran daha da güçleşmiş böylece bankaların fon yönetimi tekniklerinde yeni açılımlar olmuş ve daha rasyonel kriterlere oturtulmuştur.

1980 sonrası süreçte Türk Bankacılık Sektörü'ne damgasını vuran temel gelişmeler liberalleşme ve deregülasyonla rekabetteki artış, banka sayısı ve istihdamda büyüme, artan hizmet çeşitliliği, dışa açılma ve uluslararası finans sistemi ile bütünleşme olarak özetlenebilir. Şekil 2.1'de bu dönemde meydana gelen önemli gelişmeler yer almaktadır.

Şekil 2.1: Türk Bankacılık Sistemi'ndeki Önemli Gelişmelerin Kronolojisi (1980-2002)

1980 sonrası dönemde yaşanan gelişmelerin tarihsel süreçte incelenmesi, sektörün mevcut yapısını ve sektördeki sorunları anlamak için önemli bir adım olacaktır.

2.1. Deregülasyon Dönemi (1980 - 1988)

1980 yılında iç pazara yönelik üretimin yapıldığı ithal ikameci sanayileşme stratejisi terk edilerek, serbest piyasa ekonomisine dayalı, dışa açılmayı ve dışsatıma yönelik üretimi esas alan bir kalkınma politikası benimsenmiştir (TBB,1998). Ekonomi politikasındaki bu değişim Türk Bankacılık Sektörü'nde finansal serbestleşme sürecindeki değişimin tetikleyicisi olmuştur.

24 Ocak 1980'de alınan kararlar, sektörün rekabet kavramı ile tanışmasını sağlamıştır. Bu gelişmede rol oynayan en önemli faktörler sektöre yeni yerli/yabancı bankaların girişine izin verilmesi, Temmuz 1980'de mevduat/kredi faiz oranlarının serbest bırakılması neticesinde banka sayısının artması, bankaların aktif

büyükülüğünün yükselmesi ve deregölasyon politikalarına karşın devletin sisteme müdahalesidir (TBB,1998). Deregölasyon dönemi başında 37 olan banka sayısı, 1988 yılında 61'e ulaşmıştır.

Artan rekabet, klasik mevduat bankacılığı yerine hem kaynak hem de plasman çeşitliliğini çoğaltmaya yönelik bir bankacılığın benimsenmesine neden olmuştur. Yeni stratejiyi desteklemek amacıyla, esnek döviz kuru ve pozitif reel faiz politikası uygulanmaya başlanmış, mali piyasaların serbestleşmesi ve derinleşmesi adına düzenlemeler yapılmıştır.

Diğer taraftan, sektörde mevduat toplamak için artan rekabetin faizleri hızlı bir şekilde yükseltmesi ve yüksek maliyetle toplanan fonların plasmanında yeterince dikkatli davranılmaması, 1982 yılında bazı küçük ölçekli banka ve aracı kurumların ödeme güçlüğüne düşmesine neden olmuş ve özellikle bankaların rekabet adına uyguladıkları faiz oranları piyasanın "finansal kriz" deneyimi yaşamasına yol açmıştır. Bunun sonucu olarak TCMB, faiz oranlarını tekrar kendisi belirlemeye başlamış ve bu uygulama 1988 yılına kadar devam etmiştir.

1982-1984 yılları arasında Hisarbank, İstanbul Bankası ve Ortadoğu Bankası'nın yönetimine el konulmuş ve bu bankalar Ziraat Bankası'na devredilmiştir. Yine bu dönemde İşçi Kredi Bankası, Bağbank ve İstanbul Emniyet Sandığı tasfiye edilmiştir. 1987 yılında ise Töbank önce kamulaştırılmış ardından Halk Bankası'na devredilmiştir (Çolak ve Yiğidim, 2001).

1982 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılarak, sermaye araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. 1984'te dışa açık büyümenin sağlanabilmesine yönelik önemli bir adım atılmış ve yurtiçinde yerleşik kişilere DTH açma izni verilmiştir.

1985 yılında yürürlüğe giren 3182 Sayılı Bankalar Kanunu ile uluslararası denetim ve gözetim sistemi ile uluslararası bankacılık standartları sisteme tanıtılmış, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, bilançolar dış denetime tabi tutulmuş ve sermaye yeterlilik rasyosu kabul edilmiştir.

1986 yılında İMKB faaliyete geçmiş, kurulan bankalararası TL piyasası ile piyasadaki likidite durumunun TCMB ve bankalar tarafından daha sağlıklı bir şekilde izlenmesi sağlanmıştır. Yine bu döneme damgasını vuran bir para politikası yeniliği de ilk kez para hedefi oluşturma çalışmalarının başlamasıdır (Uygur, 2001). 1987

yılında TCMB açık piyasa işlemlerine başlamış, 1988'de ise bankalararası döviz piyasası kurulmuştur.

Ancak bu dönemde giderek yükselen mali açıklar, büyük ölçüde iç borçlanma ile kapatılmaya çalışılmıştır. Kamu açıklarının büyümesi ve süreklilik kazanması yüksek enflasyonun temel kaynağı olurken, faiz oranları da bu gelişmeye paralel artış göstermiş ve banka kaynaklarının vade yapısı kısaldığı için bankacılık sektörü olumsuz etkilenmiştir.

Deregülasyon süreci, yabancı bankaların finansal sisteme dahil olmasını sağlamıştır. Oldukça sınırlı sayıdaki yabancı bankalar sadece güvenli ve karlı finansal işlemleri içeren kurumsal bankacılık alanında faaliyet göstermişlerdir. Bu alanda yabancı bankalardan kaynaklanan rekabet, yerel bankaları yeniden organize olmak suretiyle kurumsal bankacılık ve hazine birimlerini oluşturmaya itmiştir.

2.2. Yüksek Rekabet Dönemi (1989 - 1994)

1989 Ağustos ayında kabul edilen 32 Sayılı Karar'la döviz ve efektif hareketleri üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmıştır. Yerleşik olmayanlara da DTH açma hakkı tanınmış ve TL için konvertibiliteye geçilmiştir (Alphan, 2002).

Kamu sektörü finansman açıklarının artmaya başlamasıyla ekonomide yüksek faiz, yüksek enflasyon dönemine girilmiştir. Hızla büyüyen bütçe açıklarının önemli bölümünün iç borçlanma yoluyla karşılanması, mali kaynaklara olan kamu talebinin artmasına neden olmuştur. Bu arada sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine rağmen iç talep artışına dayalı enflasyonist politikaların oluşturulması, ödemeler dengesi üzerinde çok ciddi baskılar yaratarak reel faizlerin yükselmesine yol açmıştır. Makro dengesizliklerin giderilmesine yönelik doğru politikaların uygulamaya geçirilememesine bağlı olarak beklentiler kötüleşmiş ve belirsizlikler artmıştır. Makro ekonomide kaybolan disiplin mali sektörün faaliyetine ve denetimine de yansımıştır (TBB, 1998).

1989 yılı Ekim ayında, bankaların sermaye yetersizliğinden doğabilecek risklerinin azaltılması amacıyla 3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na dayanılarak çıkartılan tebliğe göre, Avrupa Topluluğu (bugünkü adıyla Avrupa Birliği) mevzuatına paralel bir standart rasyo tanımı yapılarak bankalara buna uyma zorunluluğu getirilmiştir. Bu çerçevede "sermaye tabanı / yükümlülükler" standart rasyosunun 1991'de %8'e çıkartılması öngörülmüştür (SPK, 1995).

Döviz işlemlerinde ve sermaye hareketlerinde serbestleşmeye gidilmesi sonucu yurtdışından borçlanma ile sağlanan fonlar, bankalar için mevduatın yanında önemi artan bir kaynak haline gelmiştir. 1990'lı yıllarda, DTH'da toplanan mevduatın toplam mevduat içindeki payı büyük ölçüde artmıştır. Bu artışın en önemli nedeni, yaşanan sürekli yüksek enflasyon ve belirsizlik ortamının zayıflattığı yerli paranın yabancı paralarla yer değiştirmesi olmuştur.

Ocak 1990'da TCMB ilk kez bir para programı açıklamıştır. Bu programın ana hedefi, Merkez Bankası parasının toplam yükümlülükler içindeki payını artırmak olarak belirlenmiştir (Aksoy, 1998). Ağustos 1992'de SPK tarafından REPO işlemlerine ilişkin tebliğ yayınlanmıştır.

1989'da TL'nin konvertibilitesinin sağlanmasına karşın bu sürece uyum politikalarının hızla uygulamaya geçirilememesi sonucunda bankalar, fon yönetimi temel ilkelerinin dışına çıkmışlardır. Bankaların yabancı para cinsinden kaynaklara yönelerek TL enstrümanlara plase etme eğilimleri 1994 krizi ile kesintiye uğramıştır (Çolak, 2001).

1989'da TL'nin tam konvertibilitesinin sağlanması ile ekonomik birimler mali tasarrufları içindeki döviz cinsinden aktiflerin payını arttırmışlar, bunun sonucunda TL cinsinden finansal aktiflere olan talep çok yüksek faizle çok kısa vadelerde gerçekleşmiştir. Bu durum bankaların bilanço yapılarını olumsuz yönde etkilemiş, bankaların karlılık performansı düşerek özkaynaklarının güçlenmesi sınırlanmıştır. Diğer taraftan -kamunun artan borçlanma ihtiyacının yarattığı baskının da etkisiyle- hızla yükselen TL fonlama maliyeti nedeniyle, bankalar yurtdışından borçlanmayı artırmışlar ve döviz pozisyon açıklarını büyütmüşlerdir. Kamunun en büyük fonlayıcısı durumuna gelen bankaların bilançolarında hem faiz hem de kur riski ciddi bir hal almıştır.

1994 yılı, mali sektör ve bankalar açısından risklerin zarara dönüştüğü bir yıl olup yaşanan kriz, iç ve dış borçlanmanın tıkanığının ifadesidir. Kamu açığındaki büyümeye rağmen, genişleyici politika uygulamasının sürdürüldüğü bir ortamda faiz oranlarının düşürülmesi yönündeki ısrarcı yaklaşım nedeniyle mali sektörde tansiyon yükselmiştir. Bu arada, parasal genişleme ve mali araçlara getirilen vergi gerek yurtiçi gerekse yurtdışında yatırımcıların TL cinsinden mali araçlardan kaçmalarına yol açmıştır. Faiz oranları rekor seviyelere yükselmiş, TL yabancı paralar karşısında değer kaybetmiş, mali sistem küçülmüştür. 1994 yılında bankacılık sisteminin toplam

aktifleri 72.5 milyar dolardan 52.6 milyar dolara; özkaynakları ise 6.6 milyar dolardan 4.3 milyar dolara gerilemiştir (TBB, 1998).

1994 krizinde TYT Bank, Marmara Bank ve Impexbank sistem dışında kalmıştır. Söz konusu krizde sisteme olan güvensizliğin ortadan kaldırılması için tasarruf mevduatının tamamı (mevduatın meblağı ve mevduata uygulanan faiz oranı gözetmeksizin) sigorta kapsamına alınmıştır; ancak söz konusu bankaların mudileri bu uygulamadan yararlanamamışlardır.

TMSF'ye yönelik düzenleme krizin çözülmesinde önemli bir işlev yüklenmiş, diğer taraftan bu uygulamanın uzun süreli olması ve işleyiş biçimi sisteme yeni banka girişlerini kolaylaştırmış, bunun sonucunda sistemin kırılabilirliği artmıştır (Çolak ve Yiğidim, 2001).

1994 krizinin ardından, Türkiye'nin uluslararası kredi notu hızla düşmüştür. Nitekim uluslararası derecelendirme kuruluşlarından Moody's, 1992 yılında Türkiye'nin yabancı para tahvil notunu Baa3 olarak açıklarken, 1994 yılı içinde önce Ba1 ardından Ba3'e, 1997 yılında ise B1'e düşürmüştür (Moody's, 2003). Bu gelişme bankaların yurtdışından borçlanmalarını da olumsuz yönde etkilemiştir. Dış kaynaklar sınırlanınca kaynak talebinin tümü iç piyasaya dönmüştür. Hatta bu dönemde Türkiye net dış borç ödeyici duruma gelmiş, sonuç olarak faizler çok daha yüksek bir seviyeye oturmuştur.

2.3. Büyüme Dönemi (1995 - Kasım 2000)

1995 yılından sonra ekonomideki hızlı toparlanma bankacılık sisteminin büyümesini olumlu yönde etkilemiştir. 1994 yılında olduğu gibi yüksek reel faizler TL cinsinden yatırım araçlarını yeniden cazip hale getirmiş, para ikamesi yavaşlamış, ancak tersine dönmemiştir. Kapanan döviz pozisyonları yeniden açılmış, bununla birlikte yatırımcıların talebi çok kısa vadeli mali araçlara yoğunlaşmıştır. Yurtdışından sağlanan borçlanmaya fon kesintisi getirilmiş, TL ve yabancı borçlanma üzerindeki parasal yükler artırılmıştır. Bu gelişmeler repo ve vadeli döviz işlemlerinin hızla büyümesine neden olmuştur. Bankacılık sektöründe vadeli ve vadesiz mevduatın büyük bölümü günlük vadeli ve çok yüksek faizli repoya yönelmiştir. Gayri nakdi krediler üzerinden açık pozisyonlar büyümüş, para ve mali yüklerin maliyetler üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle kaynakların bir bölümü kıyı bankalarına yönelmiştir.

Krizden sonrasında alınan önlemler içerisinde Hazine'nin Merkez Bankası'ndan kullandığı kısa vadeli avansların önce sınırlandırılması ve ardından sıfırlanması en önemli politika değişikliğidir. Bununla birlikte Merkez Bankası'nın bağımsızlığı daha da vurgulanmıştır (Uygur, 2001).

Yaşanan gelişmeler sonucu bankacılık yapan az şubeli küçük ve orta ölçekli banka sayısı artarken büyük ölçekli özel bankalar ile kamu bankalarının pazar paylarında gerilemeler olmuştur. 1994 yılında sektördeki toplam banka sayısı 61'den, 1999'da 81'e yükselmiştir.

Bu dönemde bankalar, yurtdışında banka kurarak veya şube açarak dışa açılmaya başlamışlardır. Küçük ve orta ölçekli bankalar büyük ölçüde dış ticaretin finansmanını sağlanması, leasing, factoring, menkul kıymet ihracında aracılık ve kısa vadeli kredi işlemlerine ağırlık vererek uluslararası mali piyasalardan sağladıkları finansmanı artırmışlardır. Yabancı bankalar ağırlıklı olarak küçük ölçekli banka grubu içinde yer almışlar; bu nedenle yabancı bankaların mevduat ve kredi pazarındaki payları oldukça düşük seviyede kalmıştır.

Bankacılık sektörü bu dönemde teknolojiye uyum sağlama ve teknolojik altyapı geliştirme konusunda önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. ATM sayısı, on-line bağlantıya sahip şube sayısı, EFT ve SWIFT sistemlerinin kullanımı, interaktif bankacılık hizmetleri ve internet bankacılığı alanlarında hızlı bir gelişme gözlenmiştir (BDDK, 2002).

Mali piyasalarda daralmanın sürmesine rağmen kamunun kaynak talebi azaltılamamış, tersine artmıştır. Bu artışın piyasalar üzerinde yarattığı baskının hafifletilmesi amacıyla kısa dönemli geçici tedbirler alınarak mali piyasalar tedirgin edilmeye devam edilmiştir.

Haziran 1999 ve sonrasında bankacılık sektörüne yönelik olarak birçok yasal düzenlemeye gidilmiştir. Bu yasal düzenlemelerin en önemlisi 4389 sayılı Bankalar Kanunu'dur. Bu kanunda yer alan önemli düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir (Çolak ve Yiğidim, 2001):

- Bankacılık sektörünü denetleme ve sektöre yönelik düzenlemeleri yapmak amacıyla bağımsız statüde "BDDK" oluşturulmuştur,
- Banka kurmak ve banka sahibi olmak zorlaştırılmıştır,

- Bankaların geri dönmeyen kredilerden kaynaklanan risklerini en aza indirmek için kredi plasmanına yeni sınırlamalar getirilmiştir,
- Bankalar için Risk İzleme Birimi kurulması zorunlu tutulmuştur,
- 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun 64. maddesi ile bankaların sermaye yetersizliğine düşmesi ile uygulanan yaptırımlar, yeni yasanın 14. maddesi ile daha da ağırlaştırılmıştır.

2.4. Konsolidasyon ve Yeniden Yapılanma Dönemi (Kasım 2000 -)

Bankacılık sektörünün 1995 sonrası dönemde büyüme trendine girmesine karşın 1997'de Uzakdoğu ve Rusya'da yaşanan krizlerle 1999'dan itibaren Türkiye Ekonomisi'nde yaşanan ciddi daralma, bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim 22 Kasım 2000 ve 21 Şubat 2001'de bankacılık sektörü iki büyük kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Likidite ve döviz krizlerinin birlikte yaşandığı bu krizlerin daha önceki krizlerden ayrıldığı en önemli nokta, ekonomide IMF önderliğinde bir istikrar programının uygulandığı döneme rastlamış olmalarıdır. Yapılan tahminlere göre Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin bankacılık sektöründe neden olduğu zarar yaklaşık 35 milyar dolar olmuştur.

1997-2002 döneminde TMSF'ye 20 banka devredilmiştir. Söz konusu bankaların birleştirme, satış ve tasfiye yöntemleri ile çözümlenmesi sonucunda TMSF bünyesinde, Bayındırbank ve satış süreci devam eden Pamukbank olmak üzere iki banka kalmıştır (bkz. Tablo 2.1).

Tablo 2.1: 1997-2002 arasında TMSF Kapsamına Alınan Bankalar

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Toplam
Devralınan Bankalar	1	1	6	3	8	1	20
Birleştirilen Bankalar	-	-	-	-	7	5	12
Satılan Bankalar	-	-	-	-	3	2	5
Tasfiye Sürecindeki Bankalar	-	-	-	-	-	1	1
Fon Bünyesindeki Bankalar	1	2	8	11	9	2	2

Kaynak: BDDK

Bu dönemde sektörde yaşanan banka birleşmeleri ve satın almalar beş başlıkta gruplandırılabilir: i. TMSF bünyesindeki bankaların kendi aralarında birleştirilmeleri, ii. TMSF bünyesindeki bankaların sektörde faaliyet gösteren özel sermayeli bankalara satılması (Bank Ekspresin Tekfen Grubu'na, Sümerbank'ın Oyak

Grubu'na satılması), **iii.** TMSF bünyesindeki bankaların yabancı sermayeli bankalara satılması (Demirbank'ın HSBC'ye satılması), **iv.** Kamusal sermayeli bankaların birleştirilmesi (Emlakbank ile Ziraat Bankası'nın Ziraat Bank bünyesinde birleştirilmesi), **v.** Aynı gruba bağlı özel sermayeli bankaların birleşmesi (Körfezbank-Osmanlı Bankası-Garanti Bankası ve Finansbank-Fiba Bank birleşmesi).

Özel bankaların erozyona uğrayan sermaye yapılarının gerekirse kamu desteği de sağlanarak güçlendirilmesi ve bankacılık sektöründeki kötü aktifler sorununun İstanbul Yaklaşımı ve varlık yönetim şirketlerinin kurulması yoluyla çözümlenmesine yönelik uygulamalar için 4743 sayılı kanun 31 Ocak 2002'de yürürlüğe girmiştir. TBB tarafından hazırlanan "Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması"nın alacaklı kuruluşlarca imzalanmasını takiben BDDK onayına sunulmuş ve 4 Haziran 2002 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Çerçeve Anlaşması ile ekonomiye katma değer yarattığına inanılan ve finansal darboğaz yaşayan üretici firmaların, alacaklı kuruluşlarca uygun görülecek makul bir süreç içerisinde ve makul koşullarla, mali kesime olan geri ödeme yükümlülüklerini yerine getirebilmelerine olanak sağlanarak hem reel sektörün hem de mali sektörün bilançolarına düzen, sağlık ve şeffaflık kazandırılması amaçlanmıştır (Erdönmez, 2002).

8 Şubat 2001'de yürürlüğe giren "Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik" ile özel bankaların kurumsal yönetim ve risk kültürünün oluşturulması ve geliştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Söz konusu krizlerin bankacılık sektöründeki yapısal sorunları ve kırılganlıkları bir kez daha açığa çıkartması sonucu Mayıs 2001'de BDDK tarafından "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" açıklanmıştır. Söz konusu program dört temel unsura dayandırılmıştır (BDDK, 2002):

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması,
- TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması,
- Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.

Bu gelişmelere rağmen 2001 yılında yaşanan ekonomik durgunluğun uzun sürmesi, global ekonomideki belirsizliğin artması ve yerli/yabancı yatırımcıların sektöre yönelik çekingenlikleri, yeni çözüm araçlarını gerekli kılmıştır.

Bu dönemde meydana gelen önemli gelişmelerden biri TBB tarafından 2000 yılı içerisinde TRLIBOR tespit edilmesine ilişkin yapılan çalışmalardır. Ancak yaşanan ekonomik ve finansal gelişmeler nedeniyle, 2001 yılı başında başlaması planlanan uygulama geçici olarak ertelenmiştir. Ekonomik gelişmeler doğrultusunda TRLIBOR'un tespit edilmesine ilişkin çalışmalara 2002 yılında yeniden başlanmış ve 1 Ağustos 2002 tarihinde uygulamaya geçilmiştir. TRLIBOR ile bankaların gerek kendi aralarında yaptıkları işlemlerde, gerekse müşterileri ile yaptıkları işlemlerde esas alınabilecek bir referans faiz oranı olmaması sorununun çözülmesi amaçlanmıştır. TRLIBOR'daki katılımcı bankalar şunlardır: Akbank, Denizbank, Finansbank, Koçbank, HSBC Bank, Oyakbank, Şekerbank, Türk Ekonomi Bankası, T. Dış Ticaret Bankası, T. Garanti Bankası T. İş Bankası, T. Vakıflar Bankası ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

DİBS ikincil piyasasının derinleştirilmesi ve finansal sistemin geliştirilmesi amacıyla, Mayıs 2000'de Hazine Müsteşarlığı tarafından "Piyasa Yapıcılığı Sistemi" uygulanmaya başlanmış, ancak bu sistem Kasım 2000'de ortaya çıkan krizle birlikte fiilen, Mayıs 2001'de de bankalarla imzalanan piyasa yapıcılığı sözleşmelerinin süresinin bitmesi ile birlikte hukuken sona ermiştir. Hazine Müsteşarlığı, piyasa yapıcılığı sistemini tekrar aktif hale getirmek için 2001 yılında çalışmalara başlamış ve son dönemdeki çalışmalarla yeni sistemin ilkeleri belirlenmiştir. Böylece "Piyasa Yapıcılığı Sistemi" 2 Eylül 2002 tarihinde tekrar yürürlüğe girmiştir.

2.5. 1980 Sonrası Bankacılık Sistemi'nde Yaşanan Gelişmelerin Değerlendirilmesi

Türkiye'nin genişleyen dış ticaret hacmi ve liberalize edilen kambiyo rejimiyle, dışa açıldığı 1980 sonrasında bunlarla eşzamanlı olarak enflasyonu düşürüp makroekonomik dengelerini kuramamış olması sert dalgalanmaların meydana geldiği bir dönemin yaşanması sonucunu doğurmuştur. Türkiye'nin uzun dönemde sürdürülebilir bir büyüme oranıyla makroekonomik dengelerini kuramamış olması, bankacılık sektörünün de istikrarlı büyüme stratejileri oluşturamamasına yol açmıştır.

Özellikle 1989 sonrası dönemde, Türk finans piyasasında mevduat ve REPO tasarrufları bankacılık sistemine çekmede en önemli finansal araç olmuş, yüksek enflasyon ve kamunun borçlanma gereği nedeniyle ulaşılabilen yüksek maliyetli fonlar yüksek aktarma maliyeti ile reel kesime aktarılmaya çalışılmıştır (Oksay, 2000). Diğer bir ifadeyle, kamu borçlanma aracı olarak sermaye piyasası yerine para piyasasının seçilmesi bankalar için en emin ve en çok getirili plasman kaynağı olmuş, yüksek faizle toplanan mevduat ağırlıklı olarak bu yönde değerlendirilmiştir.

Yurtiçi tasarrufların artırılmasına yönelik uygulanan reel faiz ve esnek kur politikaları sistemin toplam bilanço büyüklüğünün enflasyonun üzerinde artış göstermesini sağlamıştır. Ancak temel ekonomik büyüklüklerle karşılaştırıldığında sektördeki büyümenin spekülasyon özelliklerinden kaynaklandığı görülmektedir. Öyle ki sektörün büyüme oranı ekonominin büyüme oranının üstündedir. Bunun en önemli nedeni, devlet iç borçlanma artışının ekonomik büyüme artışının üzerinde olmasıdır. Diğer taraftan sektör aktif büyüklüğünde gösterdiği başarıyı özkaynaklarına yansıtamamıştır (Kurnaz, 2000).

Bilindiği gibi bankaların kredi değerlendirme ve eleme sisteminin etkinliği kredi kullanan firmaların yönetim, muhasebe ve raporlama işlevlerini iyileştirici etkisinin yanı sıra önemli makroekonomik sonuçlar doğurmaktadır. Ancak kamu bankalarının kredi işlevine siyasal karar mekanizmasının etkisi, özel bankaların holding bankacılığından kaynaklanan karar alma ve kaynak tahsis mekanizmasındaki eksikliği, projelerin en yüksek katma değeri yaratan ve aynı zamanda en az riskli olanlar içerisinde seçilmesi gerekirken teminata öncelik verilmesi ve bankaların hazine operasyonlarından giderek daha çok ve daha kolay şekilde para kazanması (Karacan, 2002), toplanan kaynakların etkin bir şekilde reel sektöre aktarılamamasına yol açmıştır.

Diğer taraftan, gelişmiş ülkelerin aksine, özellikle yatırım projeleri için yeterli fizibilite çalışmasının yapılmaması reel sektöre sağlanan kaynakların etkin kullanılamaması sonucunu doğurmuştur.

Ülkemizde holding bankacılığının yaygın bir yapılanma içinde olması, kaynakların verimli bir şekilde reel sektöre plase edilmesini engellemiş, söz konusu bankaların iştiraklerine haksız rekabet yaratacak tarzda kredi kullandırmaları, 1994 sonrası dönemde sektörün karşı karşıya kaldığı sorunların temelini teşkil etmiştir.

Türk Bankacılık Sektörü'nün 1980 sonrası süreçte en zayıf kaldığı unsurlardan birisi de, sektörün yönetim ve denetimidir. Nitekim mevduat %100 devlet güvencesi

altındayken yeni bankaların kurulmasına izin verilmesi veya sistemden çıkış serbestisinin bulunması sistemin kırılmağını artırmıştır.

1980 sonrası yaşanan süreçte uluslararası sermaye hareketleri, finansal serbestleşme ve teknolojik gelişmelerin hız kazanması; finans alanındaki gelişmelerin sürekli olarak takip edilmesini, değişikliklere uyum gösterilmesini, bankacılığın düzenlenmesinden sorumlu bağımsız kurumların oluşturulmasını ve uluslararası örgütlerle işbirliğini gerekli kılmıştır. Nitekim Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile sisteminin düzenleme, gözetim ve denetim çerçevesinin uluslararası kriterlere ve Avrupa Birliği direktiflerinde öngörülen normlara uyumu konusunda önemli aşamalar kaydedilmiştir. Daha önce Hazine Müsteşarlığı ve TCMB tarafından ayrı ayrı yürütülen gözetim ve denetim fonksiyonu, yeni Bankalar Kanunu ile kurulan BDDK'ya devredilmiştir. Bankalar Kanunu'nda yapılan yeni değişiklik ile bankaların devir ve birleşme işlemlerindeki sürecin hızlandırılmasına yönelik yeni kolaylıklar da getirilmiştir.

Yabancı bankaların Türk mali sistemine yoğun bir şekilde girmeleriyle ihracata dayalı büyüme modelinin beraberinde getirdiği dış ticaretin finansmanı mekanizmaları aynı döneme rastlamıştır. Yabancı bankaların Türk mali sistemine yoğun bir şekilde girmesiyle, ihracata dayalı büyüme modelinin beraberinde getirdikleri yönetim anlayışı ve hizmet teknikleriyle hem mali piyasalarda bir çeşitlenme ve ürün renklenmesine neden olmuşlar hem de bugünkü yoğun rekabet ortamının filizlenmesine yol açmışlardır.

Dünyada ve AB'de finans sektöründe yaşanan birleşme hareketleri, 2001 yılında Türk Bankacılık Sektörü'nde de gözlenmeye başlamıştır. Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması kapsamında Türk Bankacılık Sektörü'nde rekabetin artması ve teknolojik gelişmeler sonucu, bankaların karlılıklarını koruyabilmek için alternatif dağıtım kanallarına yöneldikleri gözlenmektedir. Nitekim perakende ve bireysel bankacılık hizmetlerinin internet bankacılığı ve mobil bankacılık gibi teknolojik ağırlıklı dağıtım kanalları ile birlikte sunulması giderek yaygınlaşmakta, ayrıca müşterilerin finansal ihtiyaçları doğrultusunda varlıklarına en uygun portföy oluşturmaya yönelik özel bankacılık faaliyetleri de (private banking) gelişmektedir.

3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ'NİN YAPISI

3.1. Yapısal İncelemeye Esas Alınan Kriterler

Temel olarak bankaların; ödeme hizmeti sunma, tasarruf ve yatırım yapmak isteyen ekonomik birimler arasında bir bağlantı sistemi oluşturma, ekonomiye likidite aktarma ve Merkez Bankası'nın para politikasına yardımcı olma gibi fonksiyonlara sahip olması, bankacılık sektörünün ekonomi üzerinde merkezi bir konumda değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

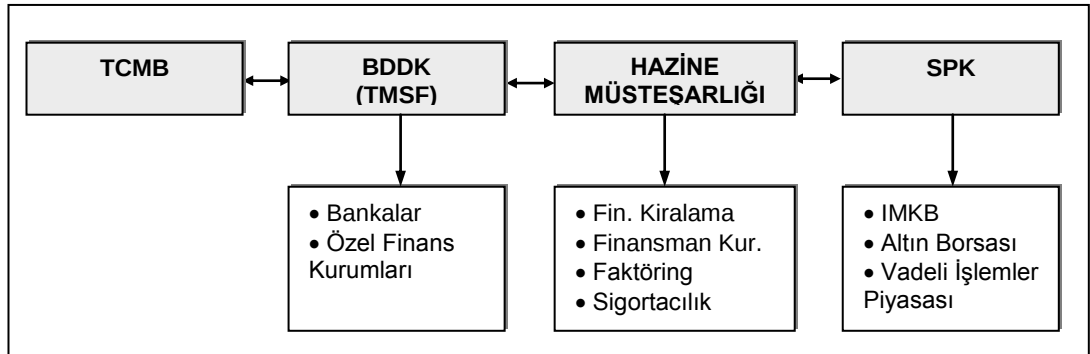
Bankaların rol ve fonksiyonlarını belirleyen temel faktörlerden biri, belki de en önemlisi, bankacılık sektörünün piyasa yapısıdır. Piyasa yapısını incelemede kullanılan kriterler ise çoğunlukla banka/şube/personel sayıları, bilanço büyüklükleri, aktif kalitesi, pasif yapısı, yoğunlaşma oranı, sektörün derinlik düzeyi, yasal yapı, sermaye ve karlılık gibi özelliklerden oluşmaktadır. Bankacılık sektöründe yaşanan krizleri incelemekten önce, sistemin yapısını bu kriterler ışığında ortaya çıkarmak önem kazanmaktadır.

3.2. Yasal Yapı

Günümüz ekonomilerinde para ve kredi politikasının vazgeçilmez araçlarından olan bankalar, her ülkenin ekonomik yapısı ve ihtiyaçlarına paralel yasalar ve kurumlarla denetim altına alınmıştır (Öz ve Çankaya, 2001). Bankacılık sektörü ile sosyal maliyet ve fayda arasında doğrudan etkileşim söz konusu olduğundan, kamu otoriteleri ile bankacılık arasında da diğer ekonomik faaliyet alanlarında olmadığı kadar yoğun bir ilişki vardır. Normal dönemlerde sadece denetim, gözetim ve faaliyetlerle ilgili yasal düzenlemelerle sınırlı kalan bu ilişki, kriz dönemlerinde sorunlu bankaların rehabilitasyonundan, finansal hizmetler sektöründe konsolidasyona kadar uzanan bir yelpazede doğrudan müdahalelere dönüşebilmektedir (Active Araştırma Grubu, 2000).

Türk Bankacılık Sistemi'nin doğrudan veya dolaylı olarak düzenleme, denetim ve gözetiminden beş kamu kuruluşu sorumlu olup, Şekil 3.1'de sistemin regülasyon yapısı yer almaktadır.

Sistemdeki düzenleyici kurumların başında TCMB gelmektedir. Merkez Bankası, 11 Haziran 1930'da 1715 Sayılı Kanunu'nun kabul edilmesiyle 3 Ekim 1931'de kurulmuş ve resmen çalışmaya 1 Ocak 1932'de başlamıştır. Söz konusu kanun 26 Ocak 1970'te 1211 Sayılı Kanun kabul edilinceye kadar 40 yıl yürürlükte kalmıştır. 26 Ocak 1970 tarihinde kabul edilen 1211 Sayılı Kanun'la TCMB günün ekonomik koşullarına uygun olarak organize edilmiş, görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. 1986 yılında açık piyasa işlemlerinin yürütülebilmesi gibi yeni ihtiyaçları karşılayabilmek için, 1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu'nun 3291 Sayılı Kanun ile değiştirilen şekli TCMB'ye bugünkü görev ve yetkileri tanımaktadır. TCMB'nin temel görevleri; para ve kredi politikalarını ekonominin gereklerine göre fiyat istikrarını sağlayarak yönetmek, TL'nin değerini korumak ve emisyon hacmini kontrol altında tutmak şeklinde sıralanabilir.

Şekil 3.1: Türk Finans Sisteminin Regülasyon Yapısı (Kaynak: Yay ve diğ., 2001)

Sistemdeki diğer önemli bir düzenleyici kurum ise BDDK'dır. 1999'da dönemin hükümeti tarafından hazırlanan program çerçevesinde Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile uluslararası uygulamalara paralel olarak bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi idarî ve malî özerkliğe sahip BDDK'ya devredilmiştir. Kurumun temel hedefleri arasında bankacılık sektörünün etkinliğinin ve rekabet kabiliyetinin artırılması, sektöre güvenin kalıcı kılınması, sektörün ekonomi üzerinde yaratabileceği zararların asgariye indirilmesi, sektörün dayanıklılığının geliştirilmesi ve tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması yer almaktadır.

TMSF, hisseleri ve/veya yönetim ve denetimi kendisine intikal eden bankaların mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması ve üçüncü kişilere devri ve anılan Kanun ile kendisine verilen diğer işleri de yapmakla görevli ve yetkili olmak üzere kamu tüzel kişiliği olarak 1983 yılında kurulmuştur. Söz konusu fonun idare ve temsil yetkisi daha önce TCMB'deyken, 4389 Sayılı Kanun ile BDDK 'ya devredilmiştir.

SPK 1981 yılında 2499 Sayılı Kanun ile kurulmuş olup, yetkilerini kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak kullanan, idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici bir kamu kurumudur. SPK'nın temel görevi; sermaye piyasasının güven, açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını ve tasarruf sahiplerinin, diğer bir ifadeyle yatırımcıların, hak ve yararlarının korunmasını sağlamaktır.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun kabulüne kadar, bankacılık sistemine ilişkin tüm politikaların hazırlanması, izlenmesi ve denetiminden Hazine Müsteşarlığı sorumlu iken, bu yetkiler söz konusu kanunun 25. maddesi ile BDDK'ya devredilmiştir. Hazine Müsteşarlığı'nın günümüzde sistem üzerindeki yetkisi, bankacılık dışı mali kurumların düzenleme, denetim ve gözetimi ile BDDK'nın ihtiyaç durumunda borçlanmasına izin vermek şeklindedir. Ayrıca Hazine Müsteşarlığı para piyasasına ilişkin TCMB ve BDDK, sermaye piyasasına ilişkin olarak da SPK ve menkul kıymet borsaları ile ilişkileri düzenleme görevini üstlenmiştir (Yay ve diğ., 2001).

3.2. Banka Grupları

Türk Bankacılık Sistemi karma ve serbest ekonomi düzeni içinde, merkezinde bir ana banka olarak TCMB'nin yer aldığı bir sistemdir. Sistemde faaliyet gösteren bankalar ticari bankalar ile kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere iki temel gruba ayrılmaktadır. Ticari bankalar mevduat toplama ve kredi verme yoluyla birey veya işletmeleri finanse ederken kalkınma ve yatırım bankaları menkul kıymetlere yatırım yapılmasına, şirketlerin sermaye yapılarındaki değişimlere ve sanayinin yatırım finansmanına danışmanlık ve aracılık etmektedirler.

Gerek ticari gerekse kalkınma ve yatırım bankalarının alt gruplarını özel kanunlarla kurulmuş olan kamusal sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar ve yabancı sermayeli bankalar oluşturmaktadır (Aksoy, 1998). Ticari bankalar içerisinde yer alan TMSF banka alt grubu ise 1998'den itibaren, sistemdeki bazı bankalara el konulması sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3.1.'den banka gruplarının toplam aktif ve toplam kredilerdeki payı incelendiğinde, yıllar itibariyle sektör içinde ticaret bankalarının çok büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2001 yılı itibariyle ticaret bankalarının toplam aktiflerdeki ve toplam kredilerdeki payı sırasıyla %95 ve %87 iken, kalkınma ve yatırım bankaları söz konusu kriterlere göre sektörden oldukça düşük bir pay almışlardır. Yüksek enflasyon ve diğer belirsizlikler (özellikle siyasi belirsizlikler) nedeniyle uzun vadeli fon arzının çok sınırlı kalması, kalkınma ve yatırım bankacılığının fazla gelişmemesinin temel nedenini oluşturmaktadır.

Tablo 3.1: Banka Grupları ve Sektör Payları (%)

	<i>Toplam Aktifler</i>			<i>Toplam Mevduat</i>			<i>Toplam Krediler</i>		
	1990	2000	2001	1990	2000	2001	1990	2000	2001
Ticaret Bankaları	91	96	95	100	100	100	88	91	87
Kamu Bankaları	45	34	32	49	40	32	45	27	21
Özel Bankalar	44	47	56	49	44	61	40	54	61
Fondaki Bankalar	-	9	4	-	13	5	-	7	1
Yabancı Bankalar	3	5	3	2	3	2	3	3	3
Kalkınma ve Yat. Bankaları	9	4	5	-	-	-	12	9	13
Sektör Genel	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB

3.3. Banka, Şube ve Personel Sayıları

3.3.1. Banka Sayısı

1980 yılından itibaren uygulanan politikalar neticesinde bankacılık sektörü ciddi bir büyüme trendi içerisine girmiştir. Sektöre yeni yerli/yabancı bankaların girişine izin verilmesiyle sektörde faaliyet gösteren banka sayısı artmıştır. Bunun sonucunda kamu bankalarının sistem içindeki sayısı azalmıştır.

Tablo 3.2'de yıllar itibariyle bankacılık sistemindeki banka sayısının değişimi yer almaktadır. Buna göre toplam banka sayısı 1980 yılında 37 iken, 1999 yılı sonunda en üst değeri olan 81'e ulaşmıştır. Ancak sektörde yaşanan sorunlar nedeniyle toplam banka sayısı azalmaya başlamış ve 2002 yılı sonunda 54'e gerilemiştir.

Tablo 3.2: Bankacılık Sistemi'nde Banka Sayısı

	1980	1990	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Ticaret Bankaları</i>	31	54	59	60	62	61	46	40
Kamu Bankaları	8	7	5	4	4	4	3	3
Özel Bankalar	19	25	35	36	31	28	22	20
Fondaki Bankalar	-	-	1	2	8	11	6	2
Yabancı Bankalar	4	22	18	18	19	18	15	15
<i>Kalkınma ve Yat. Bank.</i>	6	10	13	15	19	18	15	14
Kamu Bankaları	4	3	3	3	3	3	3	3
Özel Bankalar	2	4	7	9	13	12	9	8
Yabancı Bankalar	-	3	3	3	3	3	3	3
Toplam	37	64	72	75	81	79	61	54

Kaynak: TBB

Kamusal sermayeli banka sayısında yıllar itibariyle azalma olmuş, 1980 yılında sektörde 8 olan kamu bankası sayısı 2002 sonunda 3'e düşmüştür. Özel sermayeli banka sayısı özellikle 1990-1998 arasında artış göstererek, 1998 yılında 36'ya ulaşmıştır. Ancak gerek sektörde gerekse diğer gelişmekte olan ülkelerde yaşanan finansal krizlerin etkisiyle bazı özel sermayeli bankalar TMSF'ye devredilmiş ve bu sayı 1999 yılından itibaren azalmaya başlamıştır. 2002 yılı sonunda sektördeki özel sermayeli banka sayısı 20'ye gerilemiştir.

1997-2002 yılları arasında toplam 20 banka TMSF'ye devredilmiştir. 1997 yılında fondaki banka sayısı 1 iken 2000 yılında bu sayı 11'e ulaşmıştır. Ancak fondaki bankaların birleştirilerek satılmaları veya tasfiye edilmeleri sonucu, 2002 yılında TMSF 'de yer alan banka sayısı 2'ye düşmüştür.

Uygulanan dışa açık sanayileşme stratejisinin etkisiyle yabancı banka sayısında 1990 yılına kadar belirgin bir artış olmuş ve 1990 yılında yabancı sermayeli banka sayısı 22'ye ulaşmıştır. Bu yıldan itibaren yabancı banka sayısı düşüş eğilimine girmiştir. Nitekim 2002 yılında sektörde faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların sayısı 15'tir. 1980-2002 döneminde kalkınma ve yatırım bankaları sayısında da artış olmasına rağmen, toplam banka sayısı içerisindeki payı ticaret bankalarının gerisinde kalmıştır. Bu dönemde kalkınma ve yatırım bankaları sayısındaki artış veya azalışın kaynağı özel sermayeli bankalardır.

3.3.2. Şube Sayısı

1980 sonrası dönemde serbest faiz politikasının benimsenmesi ile birlikte mevduatın pahalı bir kaynak haline gelmesi ve teknolojiye dayalı bankacılığa geçilmesi şubeleşme sürecini önemli ölçüde yavaşlatmıştır. 1980 sonrasında az şube ile toptancı bankacılık yapan banka sayısının artması da şube sayısının artışını sınırlandırmıştır. Şube artış hızının yavaşlamasına karşın, 1980 yılında sistemdeki toplam şube sayısı 4,150 iken 2000 yılında en yüksek noktası olan 7,824'e ulaşmıştır. Diğer taraftan şube sayındaki artış 2000 yılındaki finansal ve ekonomik krizlerle son bulmuştur.

Tablo 3.3'de görüldüğü gibi özellikle kamu bankaları ve TMSF bünyesindeki bankaların şube sayısının azalması sistemdeki toplam şube sayısındaki azalmaya öncülük etmiştir.

2001 yılında Ziraat Bankası ve Emlak Bankası'nın birleşme kararının ardından kamu bankalarının rehabilitasyonu çerçevesinde şube sayısında azaltmaya gidilmiş, Kasım 2000-Şubat 2001'den itibaren yaşanan krizler, kamu bankalarının yanı sıra özel sermayeli ticaret bankalarının da şube sayılarını azaltmalarına yol açmıştır. Ayrıca TMSF bünyesinde yer alan bankaların birleştirilmeleri veya satılmaları sistemdeki şube sayısını azaltan bir diğer önemli etkidir.

Tablo 3.3: Bankacılık Sistemi'nde Şube Sayısı *

	1980	1997	1998	1999	2000	2001	2002
<i>Ticaret Bankaları</i>	4,150	6,835	7,334	7,664	7,824	6,900	6,045
Kamu Bankaları	1,937	2,916	2,840	2,878	2,849	2,733	2,019
Özel Bankalar	2,167	3,806	4,046	3,950	3,779	3,523	3,613
Fondaki Bankalar	-	-	335	713	1,076	411	206
Yabancı Bankalar	46	113	113	123	120	233	207
<i>Kalkınma ve Yatırım Bank.</i>	3	21	26	29	29	19	19
Kamu Bankaları	-	8	10	10	10	4	4
Özel Bankalar	3	9	12	16	16	12	12
Yabancı Bankalar	-	4	4	3	3	3	3
Toplam	4,153	6,856	7,360	7,693	7,853	6,919	6,064

* Şube sayıları, yurtiçi ve yurtdışı şubelerin toplamıdır

Kaynak: TBB

3.3.3. Personel Sayısı

Önemli bir istihdam alanı olan bankalar bu özelliklerini yitirmektedirler (Önal ve diğ., 1996). Son yaşanan krizler personel sayısında büyük bir azalma meydana getirirken, 1990'lardan sonra ortaya çıkan yeni bankacılık hizmetlerini ve işlevlerini karşılamak için otomasyona ve bilgisayar sistemlerine geçilmesi, internet ve telefon bankacılığının ortaya çıkması, diğer ülkelerde olduğu gibi Türk Bankacılık Sistemi'nde de çalışanların sayısında genel bir azalma eğilimi yaşanmasına yol açmıştır. Diğer taraftan sektördeki çalışanların niteliklerinde ve eğitim düzeylerinde önemli artışlar olmuştur.

Tablo 3.4 incelendiğinde, 1995 yılından itibaren gerek ekonominin gerekse sektörün hızla büyümesi sonucu personel sayısında meydana gelen artışın 1999'da kesintiye uğradığı ve bu tarihten sonra tüm banka gruplarında personel sayısının azaldığı görülmektedir. Ancak personel sayısındaki en büyük azalma kamu bankaları ve fon bünyesindeki bankalarda yaşanmıştır.

Tablo 3.4: Bankacılık Sistemi'nde Personel Sayısı

	1981-85	1995	1999	2000	2001	09/2002
<i>Ticaret Bankaları</i>	132,416	138,694	168,558	164,845	132,274	124,463
Kamu Bankaları	67,167	72,699	72,007	70,191	56,108	46,783
Özel Bankalar	62,747	63,010	76,386	70,954	64,380	64,737
Fondaki Bankalar	-	-	15,980	19,895	6,391	7,963
Yabancı Bankalar	2,502	2,985	4,185	3,805	5,395	4,980
<i>Kalkınma ve Yat. Bankaları</i>	438	6,099	5,430	5,556	5,221	4,869
Toplam	132,854	144,793	173,988	170,401	137,495	129,332

Not: 1981-1985 dönemine ait veriler ortalama personel sayılarını içermektedir.

Kaynak: TBB

3.4. Yoğunlaşma

Bankacılık sektöründeki yoğunlaşma düzeyi, Tablo 3.5'te yer alan her üç kritere (toplam aktif, toplam mevduat, toplam krediler) göre de yüksek bir seviyede bulunmaktadır. Toplam aktif bazında yoğunlaşma, hem ilk beş banka için hem de ilk on banka için 1999 yılından itibaren artmaya devam etmiştir.

Özellikle 2001 yılında sektördeki banka birleşmeleri ve TMSF bünyesindeki bankaların satılması sonucu yoğunlaşma yüzdesi toplam aktifler bazında ilk beş banka için %48'den %56'ya, ilk on banka içinse %69'dan 80'e yükselmiştir. Nitekim

ilk beş bankanın payındaki artışta Ziraat Bankası-Emlakbank ve Garanti Bankası-Osmanlı Bankası-Körfezbank birleşmesi önemli bir etkiye sahiptir.

Tablo 3.5: Bankacılık Sistemi'nde Yoğunlaşma (%)

	1990	1996	1997	1998	1999	2000	2001
İlk Beş Banka							
Toplam Aktif	54	46	44	44	46	48	56
Toplam Mevduat	59	52	47	49	50	51	55
Toplam Krediler	57	46	46	40	42	42	49
İlk On Banka							
Toplam Aktif	75	69	67	68	68	69	80
Toplam Mevduat	85	72	70	73	69	72	80
Toplam Krediler	78	72	72	73	73	71	82

Kaynak: TBB

Finansal derinliğin çok düşük olduğu Türk Bankacılık Sistemi'nde mevduatların %80'inin ilk on bankanın elinde bulunması, küçük bankaların mevduat bulabilmek için yoğun bir rekabet içinde olduklarının bir göstergesi sayılabilir.

3.5. Bilanço Büyüklüğü

Tasarrufları artırmak ve mali sistem içine çekebilmek için 1980'den sonra benimsenen pozitif reel faiz ve esnek kur politikaları, sektöre yeni banka girişlerine izin verilmesi, sektörün yabancı banka rekabetine açılması ve döviz işlemleri ile sermaye hareketlerinde serbestleşmeye gidilmesi sektörün hızla büyümesine neden olmuştur (TBB, 1998).

Tablo 3.6: Banka Gruplarına Göre Toplam Aktifler (Milyon Dolar)

	1994	1998	1999	2000	2001	9/2002
<i>Ticaret Bankaları</i>	48,266	110.843	127.165	148.335	109.626	116.828
Kamu Bankaları	20,829	40.003	46.625	53.151	37.211	39.844
Özel Bankalar	25,849	65.696	66.060	73.588	64.752	66.423
Fondaki Bankalar	-	-	7.506	13.192	4.169	6.845
Yabancı Bankalar	1,587	5.143	6.973	8.403	3.493	3.716
<i>Kalkınma ve Yatırım Bank.</i>	4,286	5.547	6.368	6.902	5.394	5.541
Sektör Toplam	52,552	116.389	133.533	155.237	115.020	122.369

Kaynak: TBB

Tablo 3.6'daki 1994-2000 dönemi gözönüne alındığında, dolar bazında sektörün toplam aktiflerinde büyüme yaşandığı görülmektedir. Sadece 1994 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerin etkisiyle sektör bilanço büyüklüğü sırasıyla %27 ve %26 oranında küçülmüştür.

Sektörde büyümenin en önemli göstergesi bilançonun milli gelire oranının artmasıdır. Nitekim 1994 yılında sektör toplam aktif büyüklüğünün milli gelire oranı %40 iken 2000 yılı sonunda %80'e ulaşmış, ancak 2001 yılında yaşanan kriz sonucu gerek milli gelir gerekse bankacılık sektörü bilanço büyüklüğündeki azalmaya paralel olarak %77'ye gerilemiştir.

Banka gruplarına göre bilanço büyüklüğü incelendiğinde, yıllar itibariyle ticaret bankalarının önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Yüksek enflasyon ve politik belirsizlikler uzun vadeli fonların sınırlı kalmasına yol açmış, bunun neticesinde kalkınma ve yatırım bankacılığı gelişmemiştir. Kamusal sermayeli bankaların sektördeki payının azalmasına rağmen 2001 yılı sonunda %33 gibi küçümsenemeyecek bir orana sahiptir.

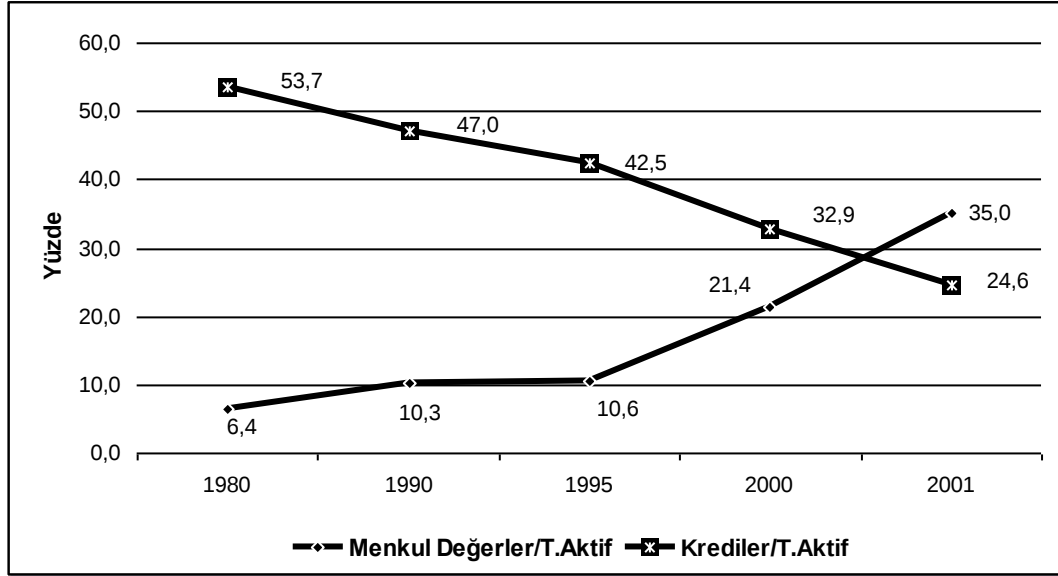
Yabancı sermayeli bankaların bilanço büyüklüğünün sektördeki payı oldukça küçüktür. Bunun en önemli nedeni, yabancı sermayeli bankaların kullandıkları YP kredileri yurtdışındaki ana banka üzerinde muhasebeleştirilmeleridir. Nitekim yabancı bankaların bu tür plasmanlarını Türkiye'deki şube ya da iştirakleri üzerinde göstermeleri, sermaye artışı yapmaları anlamına gelirken yüksek enflasyon nedeniyle bunu göze alamamışlardır. Bu nedenle aslında yabancı sermayeli bankaların, bankacılık sistemi içindeki payları daha yüksektir. Diğer taraftan, yabancı bankaların 1980 sonrası sektöre kazandırdıkları yeni teknik ve hizmetlerle, sektörde rekabetin oluşmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır.

3.6. Aktiflerin Yapısı

1980 sonrası dönemde artan kamu açıkları büyük oranda iç borçlanma ile finanse edilmiştir. Bankalar topladıkları fonları artan ölçülerde devlet iç borçlanma senetlerine yatırmışlardır. Buna bağlı olarak bankacılık sektörünün toplam aktifleri içinde kamu kağıtlarını içeren likit aktiflerin payı artmıştır. Bu değişim sayısal veriler üzerinden incelenirse Türkiye'nin iç borç stoğu 1980'de 6.6 milyar dolar iken 1990'da 19.5 milyar dolara ve 2001 yılında 84.9* milyar dolara ulaşmıştır (Aydın, 2002). İç borç stoğundaki artışa paralel olarak bankacılık sektörünün, ağırlıklı olarak DİBS içeren menkul kıymet portföyünün toplam aktiflere oranı, 1980'de %6.4'ten,

* 2001 yılında 2000 yılına göre 2.5 kat büyüyen iç borç stoğu/GSMH oranının kaynağı 2001 yılında kamu bankalarının görev zararlarının kapatılması ve TMSF bünyesindeki bankalara sağlanan kaynak sebebiyle bu bankalara verilen nakit dışı kağıtlardır.

2001'de %35'e yükselmiştir (bkz. Şekil 3.2). Nitekim 1987-2001 döneminde bankaların iç borç senetlerindeki payı %72 ile %93 arasında değişmiştir.

Şekil 3.2: Yıllar İtibariyle Bankaların Krediler ve Menkul Değerlere Yapılan Plasmanlardaki Değişim (Kaynak: BDDK)

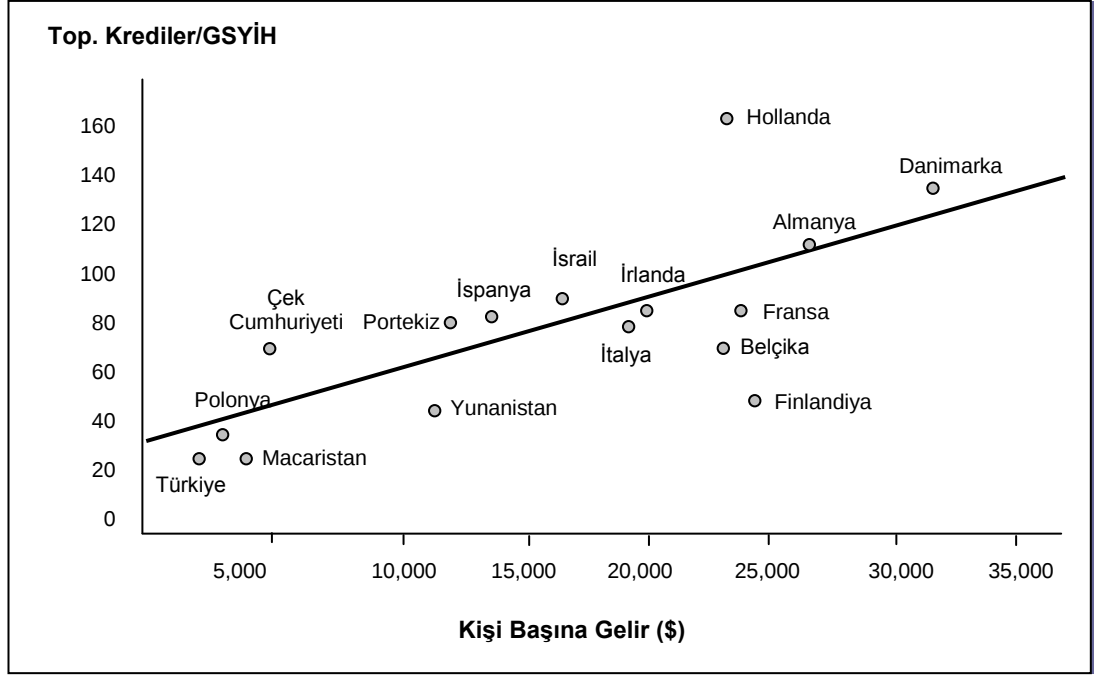
1988 yılından itibaren özel bankaların vermeye başladıkları tüketici kredileri kısa zamanda önemli derecede artmış, bunun neticesinde bankalar kredi risklerini dağıtma imkanı bulmuşlardır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi DİBS'lerin bankalar için cazip hale gelmesi kredilerin toplam aktiflerdeki payının gerilemesine yol açmıştır. Yine Şekil 3.2'den kredilerin toplam aktiflere oranının 1980'de %53.7'den 2001'de %24.6'ya gerilediği görülmektedir.

Bankalar tarafından kamu kağıtlarına yoğun ilgi gösterilerek reel sektöre fon aktarılmasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Aydın, 2002): **i.** DİBS'lerin likiditesinin yüksek olması, **ii.** vergiden muaf tutulması, **iii.** karşılık ayrılmaması yüzünden toplam karşılık giderlerinin düşmesi ve bunun kara olumlu yansımaları, **iv.** kamu kuruluşlarının ihale ve sözleşmelerinde teminat olarak kullanılabilmesi, **v.** sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasında kamu kağıtlarının risk ağırlığı sıfır olan varlıklar içerisinde yer alması.

1990'dan itibaren banka kaynaklarının yapısında yabancı para kaynaklarının artması kredilerin TL ve YP kompozisyonunu da etkilemiştir. Bu yapı neticesinde bankalar ciddi bir kur riski taşımak zorunda kalmışlardır. 1988'de YP aktiflerin toplam aktiflerdeki payı %26 iken bu tarihten sonra artma eğilimi göstererek 2001'de %48'e

ulaşmıştır. Bu dönem içinde müşterilerin genelde kısa vadeli ve gecelik yatırımlara yönelmesi ile vade yapıları da bozulmaya başlamıştır (Arpak, 2002).

Şekil 3.3'te toplam krediler / GSYİH oranına göre bazı ülkeler karşılaştırılmıştır. Kişi başına gelirin en az olduğu 4 ülke (Türkiye-Çek Cumhuriyeti-Polonya ve Macaristan) içerisinde bankacılık sektörü tarafından kullanılan kredilerin GSYİH'ye oranının en az olduğu ülke konumunda Türkiye bulunmaktadır. Kişi başına gelirin daha yüksek olduğu ülkelerde, diğer bir ifadeyle gelişmiş ülkelerde bu oran artış eğilimindedir*.

Şekil 3.3: 2001 Yılı İtibariyle Kişi Başına Gelir Bazında Bankacılık Sektörü Tarafından Kullanılan “Toplam Krediler /GSYİH” (Kaynak: Merrill Lynch,2002)

Kamusal sermayeli bankaların bilançoları ele alındığında aktiflerin büyük kısmının özel görevleri gereği verdikleri krediler (yani zarar üreten krediler) ve çoğu özel tertip olan DİBS'lerden oluştuğu görülmektedir (Arpak, 2002). Ancak 2001 yılı içinde, kamu bankalarının BDDK tarafından görev zararları tasfiye edilerek yerine özel tertip tahvil verilmiştir. “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” dahilinde yapılan bu uygulama sayesinde kamusal sermayeli bankaların kısa vadeli borçlanma piyasaları üzerindeki baskılarının azalmasına katkıda bulunulmuştur.

1980 sonrası dönemde aktif yapısındaki diğer bir gelişme ise takipteki kredilerin payındaki artıştır. Yüksek kredi faiz oranlarının hakim olduğu bir ortamda ters seçim ve ahlaki rizikoya bağlı olarak bu seviyelerden kredi talep eden kişi veya firmaların

* Söz konusu oranın gelişmiş ülkelerde yüksek olmasının diğer bir nedeni de, bu ülkelerdeki bankacılık sektörü toplam aktiflerinin GSYİH'ye oranının, gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksek olmasıdır.

kredileri geri ödemede fazla istekli olmamaları, takipteki kredilerin artması sonucunu doğurmuştur. Tablo 3.7'den toplam krediler/toplam aktifler oranındaki azalmaya karşın, takipteki krediler/toplam krediler oranının 1992'de %3.4'ten 2001 yılında %23.2'ye yükseldiği görülmektedir. Takipteki kredilerdeki artışın en büyük nedeni, "Bankacılık Sektörünü Yeniden Yapılandırma Programının Uygulama Esas ve Usulleri Hakkındaki Yönetmelik" ve "4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun Geçici 4. Maddesi" uyarınca, 31 Aralık 2001 tarihli mali tablolar için ikisi bağımsız, biri de BDDK denetimi olmak üzere "üçlü denetim" esasının uygulanmasıdır. Uluslararası Muhasebe Standartları'na uygun denetim yapılması neticesinde, 2001 yılı öncesinin aksine, takipteki kredilerin oranı gerçek değerine ulaşmıştır.

Tablo 3.7: Banka Gruplarına Göre T.Krediler / T.Aktifler ve Takipteki Krediler / T.Krediler Oranlarındaki Değişim

	T.Krediler/T.Aktifler (%)			Takipteki Krediler/T.Krediler (%)		
	1992	1995	2001	1992	1995	2001
<i>Ticaret Bankaları</i>	40.2	40.8	22.5	3.2	2.3	25.6
Kamu Bankaları	41.1	44.2	16.4	4.1	3.0	40.7
Özel Bankalar	39.8	39.1	26.7	2.3	1.8	17.8
Fondaki Bankalar	-	-	8.4	-	-	199.7
Yabancı Bankalar	34.5	27.9	26.8	2.9	3.1	5.4
<i>Kalkınma ve Yatırım Bankaları</i>	62.4	63.4	68.4	5.1	6.2	7.5
Sektör Genel	41.8	42.5	24.6	3.4	2.8	23.2

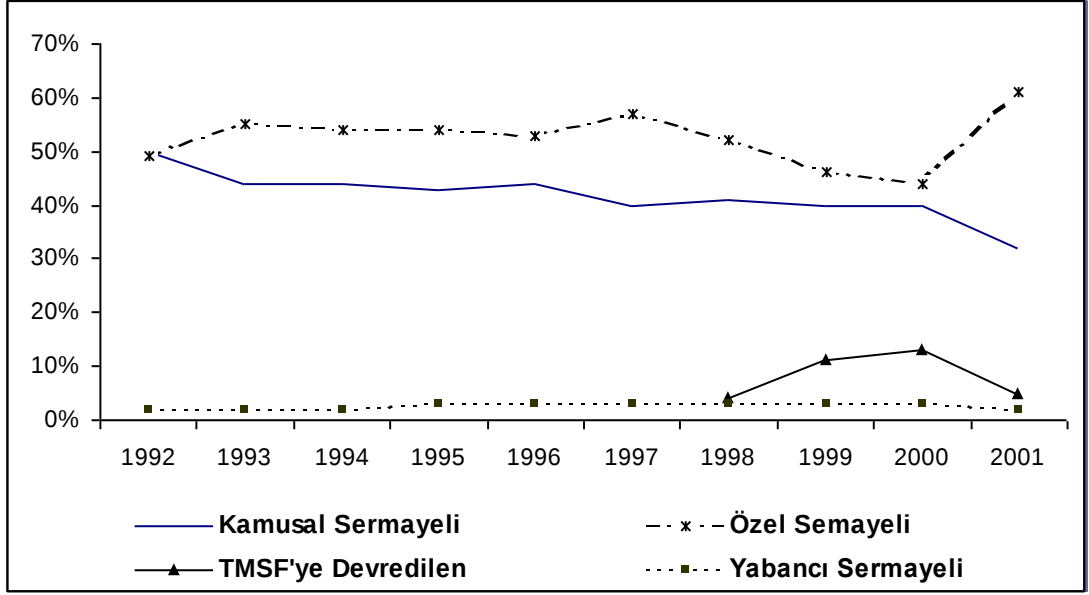
Kaynak: TBB

3.7. Pasiflerin Yapısı

Bankaların en önemli kaynağı, doğal olarak, ekonominin tasarruf eden kesiminden toplanan mevduatlardır. Türk Bankacılık Sektörü mevduat hacminde hızlı bir artış gerçekleştirmiş ve 1980 yılında 4.3 milyar dolar olan toplam tasarruf mevduatı 2001'de 77 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. Diğer bir ifadeyle, 1980'de toplam kaynakların yaklaşık %48'ini mevduat oluşturmaktayken bu oran 2001 yılında %70'e ulaşmıştır. Bu artışta, 1984 yılında DTH'nin serbest bırakılmasından sonra kaydedilen yükselme önemli bir paya sahiptir (BDDK, 2002). Nitekim 2001 yılında toplam mevduat içerisinde YP mevduatın payı 60% olarak gerçekleşmiştir.

Banka gruplarının mevduat içerisindeki payları 2001 yılında özel sermayeli bankalar için %61, kamusal sermayeli bankalar için 32%, TMSF bankaları için %5 ve yabancı sermayeli bankalar için %2 olmuştur (bkz. Şekil 3.4). 1994 yılında tasarruf

mevduatlarına getirilen sınırsız devlet güvencesi, kamu sermayeli bankaların aleyhine olmuştur. Sermayeleri devletin olması nedeniyle daha sağlam banka görüntüsü veren bu bankalar, tasarruf mevduatında özel sermayeli bankalara göre daha avantajlı bir durumdayken, devlet güvencesinin sınırsız olarak tüm tasarruf mevduatına yansıtılmış olması bu bankaların sermaye sahipliğinden gelen güçlerini bir ölçüde azaltmıştır (Kumcu,1997).

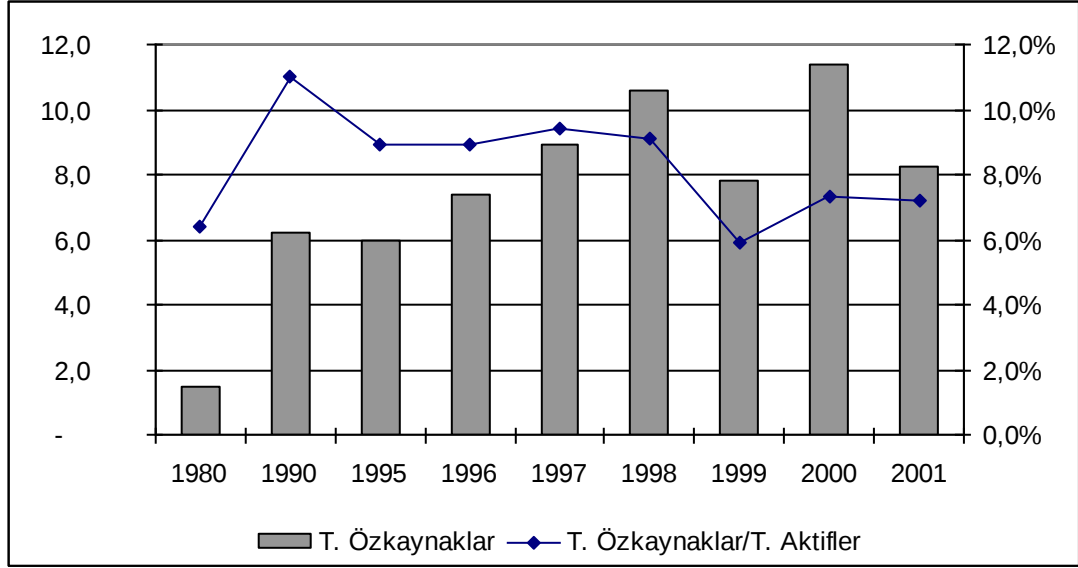
Şekil 3.4: Yıllar İtibariyle Banka Gruplarının Toplam Mevduat İçerisindeki Payları

Özel sermayeli bankaların 1997-2000 yılları arasında mevduat içindeki payları TMSF'ye devredilen bankalar nedeniyle azalmış; ancak 2001 yılı içerisinde bir kısmının özelleştirilmesi nedeniyle tekrar artmıştır.

1990'lı yıllarda yüksek enflasyon ve artan ekonomik belirsizlikler sonucu ekonomik birimlerin yabancı para finansal aktif tercihlerini artırması, mevduatın pahalı bir kaynak haline gelmesinin ardından mevduat dışı kaynakların önem kazanması ve tasarruf sahiplerinin repo tercihlerinin artması bankaların pasif yapısını etkilemiş, yabancı para kaynakların pasifler içindeki payı 1988'de %25 iken bu oran sürekli artış göstererek 2001'de %57'ye ulaşmıştır (TBB, 1998). Benzer şekilde YP mevduatın toplam mevduat içerisindeki payı 1992'de %41 iken 2001 yılında %60'a ulaşmıştır. Bu gelişmenin en büyük nedeni finansal krizlerin yarattığı güvensizlik ortamı ve devalüasyon beklentisidir.

1980 sonrası liberalizasyonla birlikte kontrollerin kalkmasının yanı sıra riskin artması, bankacılık kesiminin sermaye yapısının da önemini artırmıştır (SPK, 1995). Yıllar

itibariyle bankalar özsermaye yeterliliği açısından sürekli olarak erozyona uğramıştır. 1994 ve 2000-2001 krizleri bunu daha da belirgin hale getirmiştir.

Şekil 3.5: Bankacılık Sektörü'nde Öz kaynakların* Gelişimi (Milyar Dolar)

Şekil 3.5 incelendiğinde 1980-1990 arasında gerek miktar gerekse oransal olarak öz kaynaklarda büyüme gerçekleştiği görülmektedir. 1990-1995 döneminde ise 1994 yılı krizine bağlı olarak özellikle öz kaynakların toplam aktifler içerisindeki payı azalmış ve 1998 yılına kadar aynı seviyede kalmıştır. Öz kaynakların miktar olarak 1998 yılına kadar süreklilik kazanan artışı 1999 yılında kesintiye uğramıştır. 2000 yılında hem istikrar programının yarattığı olumlu havaya hem de sabit kur rejimine bağlı olarak sektörün bilanço büyüklüğü ile beraber öz kaynaklarında da ciddi bir artış yaşanmıştır. Ancak Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sektöre ciddi bir darbe vurarak öz sermayenin miktar olarak küçülmesine yol açmıştır. Öz sermayenin toplam aktiflere olan oranının 2000-2001 döneminde sabit kalması ise sektörün küçülmesiyle açıklanabilir.

3.8. Gelir-Gider Yapısı

Eldeki nakit fazlasını genelde kamu bankalarının ve doğrudan Hazine'nin fonlanması yönünde kullanan özel sermayeli bankalar, geçen dönem içinde nominal olarak ciddi karlar elde etse de yüksek enflasyon ve buna bağlı yüksek seyreden faizler nedeniyle reel karlılıkta istenen performansı sağlayamamıştır (Arpak, 2002).

* SPK standartlarına göre bankanın karı öz kaynaktan ayrı bir kalem gibi gösterilse de, ekonomik olarak vergi sonrası kar da öz kaynak kalemi içinde yer alacağından toplam öz kaynaklara dahil edilmiştir.

Türk Bankacılık Sektörü ekonomik volatilite ve sektörün yapısal özelliklerine (mevduata uygulanan 100% güvence, DİBS'ye yapılan yoğun plasman vs.) bağlı olarak daha pahalı bir maliyet yapısına sahiptir.

Bankacılık sisteminin gelir-gider yapısı ile ilgili bir diğer önemli nokta da, kredilerin aktiflerden aldığı paydaki düşüşe paralel olarak kredilerden alınan faizlerin toplam gelirler içindeki payındaki düşüştür. 1992 yılında kredilerden alınan faizlerin toplam gelirler içindeki payı 1992 yılında %58 iken, bu oran 1997 yılından itibaren gerileyerek 2001 yılında %32 olarak gerçekleşmiştir.

Karlılığın önemli bileşenlerinden biri de komisyon gelirleridir. Ancak net komisyon gelirlerinin toplam gelirler içindeki oranına bakıldığında 2001 yılı itibariyle %0.8'dir. Fakat bu oran gelişmiş ülkelerde %1.22 gibi çok daha yüksek bir seviyede bulunmaktadır.

Tablo 3.8: Yıllar İtibariyle Türk Bankacılık Sistemi'nin Gelir-Gider Yapısı (Milyon Dolar)

	1998	1999	2000	2001
Faiz Gelirleri	33,769	38,908	31,306	28,972
Faiz Giderleri	-22,624	-30,034	-24,153	-19,952
Net Faiz Geliri	11,145	8,874	7,153	9,019
Takipteki Alacak Karşılığı	-1,093	-2,149	-2,187	-4,606
Takipteki Alacak Karşılığı Sonrası Net Faiz Geliri	10,051	6,725	4,966	4,414
Faiz Dışı Gelirler	-22	1,987	1,892	-2,392
Faiz Dışı Giderler	-5,840	-7,168	-9,806	-4,992
Vergi Öncesi Kar Zarar	4,189	1,544	-2,948	-2,971
Vergi Karşılığı	1,671	2,110	1,086	598
Net Kar Zarar	2,518	-566	-4,034	-3,570

Kaynak: TBB

Tablo 3.8'de Bankacılık Sistemi'nin gelir-gider yapısı ile ilgili bazı ana kalemlerin değişimi yer almaktadır. 1999'dan itibaren ekonomideki daralmaya paralel olarak gerek faiz gelirleri, gerekse faiz dışı giderlerde azalma meydana geldiği görülmektedir. Diğer taraftan bankaların açık pozisyonlarını artırmalarına paralel olarak kambiyo zararlarının artması ve kriz dönemlerinde faiz oranlarındaki dalgalamalarla bankaların portföylerinde yer alan DİBS'lerinin değerlerindeki düşüş sonucu faiz dışı gelirler azalmaya başlamış ve 2001'de negatif olmuştur.

3.9. Bilanço Dışı İşlemler

Bilanço dışı işlemler, 1990'lı yıllardan itibaren bankacılık hizmetlerindeki çeşitlenme, DİBS'nin bir kısmının repo yoluyla fonlanması ve vadeli döviz işlemlerindeki artışın etkisiyle hızlı bir şekilde artış göstermiştir (BDDK, 2002). 1992 yılında %41.4 olan bilanço dışı işlemlerin toplam aktiflere oranı 2000 yılında %68'e ulaşmış, 2001 yılı sonunda ise %53'e gerilemiştir.

3.10. Genel Değerlendirme

Türkiye'de fon akımlarının önemli bir bölümü bankacılık kesimi üzerinden yapılmaktadır. Son yıllarda banka dışı mali kuruluşların sayı ve büyüklüğü artma eğiliminde olmakla birlikte, bankacılık sektörü toplam mali sektör aktifleri içinde yaklaşık %75 bir paya sahiptir. Banka dışı diğer mali kuruluşların önemli bir kısmının bankaların iştirakleri olduğu dikkate alındığında mali sektörde bankalarının ağırlığının daha da yüksek olduğu görülmektedir (BDDK, 2002).

Bankacılık sektöründe büyük bir paya sahip olan ticari bankalar, 1989 sonrası dönemden başlayarak üçlü bir yapı kazanmıştır (Kumcu, 1997):

- Birinci yapıdaki bankalar, kamusal sermayeli bankalardır ve bu bankalar her zaman ekonomik kriterler içerisinde hareket etmemişlerdir. Kamusal sermayeli bankalara devlet tarafından verilen bir takım görevler ve bu görevler nedeniyle, bankaların Hazine'den olan "görev zararı" alacaklarını zamanında ve cari maliyetleri üzerinden tahsil edememeleri, sektörün en az üçte birini temsil eden bu bankaların bilançolarını ciddi bir biçimde yaralamıştır. Coğrafi olarak Türkiye geneline tamamen yayılmış durumda olup bazı bölgelerde bankacılık hizmeti veren tek kurum olma durumundadırlar (Arpak,2002).
- Sektörün ikinci önemli bölümünü çok şubeli özel sermayeli bankalar oluşturmuştur. Bu çeşit bankalar da yüksek fon maliyetlerinin altında ezilirken, kamusal sermayeli bankalara göre çok daha esnek ve ekonomik kurallar içinde çalışabilmişlerdir. Bu tanımlamadaki bankaların sorunları, büyüklükten kaynaklanan yüksek işletme giderleri ile sektörün üçüncü kesiminden gelen rekabetin yarattığı olumsuzluklar olmuştur. Bu grupta yer alan bankalar, gerek pazarlama kanallarının kullanımı gerekse müşteri yönetimine olan yaklaşımları ve bilgi işlem konusunda yaptıkları yatırımlar

sonucu düşürdükleri operasyonel maliyetleri ile daha esnek ve ürün açısından daha çeşitli ve spesifik olma imkanına sahiptirler.

- Sektörün üçüncü kesmi ise az şubeli özel sermayeli bankalardır. Bu tür bankalarda mevduat tabanının küçük olması ve işletme giderlerinin görece olarak az olması maliyetlerin daha rahat kontrol edilmesini sağlarken yüksek mevduat oranları ile pazar paylarını artırmaya çalışmışları özel sermayeli büyük bankalara ciddi bir tehdit oluşturmuştur.

Sektördeki yoğunlaşma düzeyi gözönüne alındığında, Türk Bankacılık Sistemi'nin tipik bir oligopol* piyasa yapısına sahip olduğu görülmektedir. Ancak oligopol piyasa yapısına rağmen sektörde oligopol piyasa kuralları geçerli değildir. Örneğin oligopol piyasalarda küçük firmalar fiyat belirleyici role sahip olmamalarına karşın, yukarıda da belirtildiği gibi, Türk Bankacılık Sistemi'ndeki küçük bankalar mevduat toplamak için yüksek faiz uygulayarak piyasa faiz oranlarında belirleyici bir rol üstlenmişlerdir. Ayrıca, banka risklerinin TMSF tarafından üstlenilmiş olması, küçük bankaların fiyat belirleyici davranış göstermelerini sağlayan diğer bir etkidir.

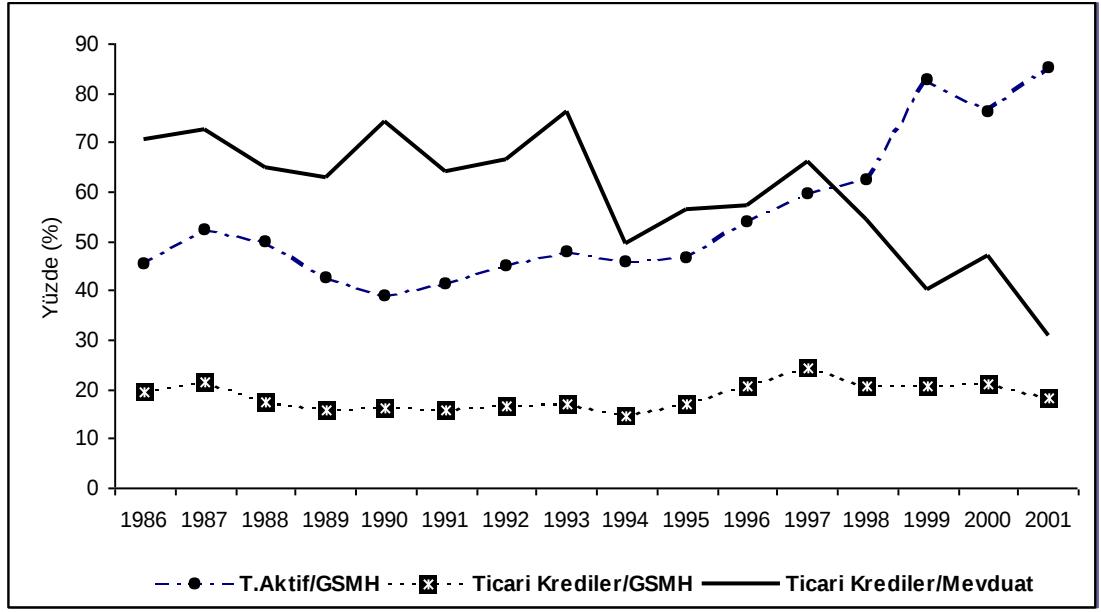
Sektörün yapısını en fazla etkileyen gelişmelerden biri de yabancı para pozisyon açıkları** olmuştur. Aralık 1993 itibariyle bankacılık sisteminin yabancı para pozisyon açığı 4.8 milyar dolar iken Temmuz 1994'de 0.5 milyar dolara gerilemiştir. Ancak kriz ortamının kısmen ortadan kalkması sonucu Mart 1995'den itibaren bankacılık sisteminin yabancı para pozisyon açığı artış eğilimine girmiş, vadeli döviz alım ve satım işlemlerinin 1998 yılı başında serbest bırakılmasıyla artış eğilimi hızlanmış, 2000 yılı Ekim ayında ise en yüksek seviyesi olan 22.2 milyar dolara ulaşmıştır (Kaplan, 2002). Bu nedenle Kasım 2000 ve Şubat 2001'de yaşanan krizler bankacılık sistemine çok büyük zarar vermiştir.

Türk Bankaları gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, bilanço büyüklüklerinin oldukça küçük olduğu görülmektedir. Bu nedenle dünya finans sektöründe rekabet edebilmeleri veya uluslararası piyasada faaliyetlerini sürdürebilmeleri zorlaşmaktadır (Sarısu, 1996).

* Oligopol piyasa, ekonomide aynı ya da benzer mal/hizmetin, az sayıda firma tarafından üretildiği piyasa durumudur. Tam rekabet ve monopol piyasa arasında bulunur. Temel özelliği firmaların kararlarının birbirine bağılılığının yüksek olmasıdır. Diğer bir deyişle bir firmanın satabileceği miktar yalnızca mal/hizmetin fiyatına değil, diğer firmaların fiyatlarına da bağlıdır.

** Yabancı Para Pozisyon Açığı=(Döviz Tevdiat Hesapları+Yurtdışı Bankalardan Kullanılan Krediler)-(Yabancı Para Cinsinden Açılan Krediler+Bankaların TCMB'deki Döviz Mevduatı+Yabancı Para Cinsinden Menkul Değerler Cüzdanı+Yabancı Paraya Bağlı Menkul Değerler)

Bu olgunun çeşitli nedenleri vardır: Bir taraftan reel mali tasarrufların yüksek enflasyon ve çok değişken enflasyon beklentileri nedeniyle küçüklüğü, diğer taraftan kamu sektörünün artan finansman açıklarının mali sistem içinde sebep olduğu reel anlamdaki mali tasarrufları körelten (crowding-out) etkisi, genelde mali sistemin, özel olarak da bankacılık sektörünün göreceli olarak küçük kalmasına neden olmuşlardır. Şekil 3.6'dan crowding-out etkisi açıkça görülebilmektedir. 1994'ten itibaren, sektör belirgin bir şekilde büyüme sürecine girmiştir. Ancak 1997 yılından sonra Ticari Krediler/GSMH oranı azalarak 2001'de en düşük seviyeye gerilemiştir.

Şekil 3.6: Yıllar itibarıyla T.Aktif / GSMH, Ticari Krediler / GSMH ve Ticari Krediler / Mevduat Oranlarındaki Değişim (Kaynak: Aydın, 2002)

Yerli bankaların gerek serbest rekabette şanslarını yükseltebilmek gerekse ekonomik ve finansal şoklara karşı direnç kazanabilmek için iç pazarda birleşmeye veya yabancı ortak bulmaya yönelmeleri gerekecektir.

Türkiye'deki bankacılık sisteminin güçlendirilmesi, etkinliğinin ve rekabet gücünün kalıcı olabilmesi için, Mayıs 2001'de uygulamaya konulan "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" sayesinde Türk Bankacılık Sistemi'nin günümüze kadar birikmiş olan sorunlarının ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Bu Program aracılığıyla, bankaların temel işlevlerini yerine daha etkin getirmeleri beklenmektedir (Yayla ve Yaman, 2002).

Nitekim 2001 Şubat Krizi'nin temel nedeni olan kamu bankalarının zayıf aktif yapısı, özellikle likidite problemi, sistemin nakit açığının devamlı büyümesine yol açmıştır. Bu nedenle Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı ile kamu

bankalarında yaşanan yönetim değişikliği ve zarar yaratan bazı göreve bağlı kredilerle ilgili desteklerin kaldırılması sonrasında, bu bankaların zarar yaratma potansiyeli düşerken günlük açıkları azalmaya başlanmış, bu da sistem içindeki nakit yükünü ortadan kaldırmıştır (Arpak, 2002).

4. FİNANSAL KRİZLER VE TÜRKİYE

4.1. Kriz Kavramı ve Özellikleri

Yunanca “krisis” kelimesine dayanan kriz kavramı çoğunlukla birden bire meydana gelen kötüye gidiş yönündeki gelişme, büyük sıkıntı, buhran veya bunalım gibi kelimelerle eş anlamlı kullanılmaktadır. Bu tanımlamalara bağlı olarak ekonomik kriz, finansal kriz, siyasal kriz gibi kavramlarla sıkça karşılaşılmaktadır. Ancak herhangi bir durumu gerçek anlamda kriz olarak nitelendirebilmek için, krizin bazı temel özelliklerinin açıklanması yararlı olacaktır (Aktan ve Şen, 2001):

- Kriz, önceden öngörülemeyen gelişmelerin makro düzeyde devlet, mikro düzeyde ise firmaları ciddi biçimde etkileyecek sonuçlar doğurmasıdır. Bu nedenle normal süreç içerisinde ortaya çıkan her sorun kriz anlamına gelmez,
- Krizin en önemli özelliği önceden tahmin edilememesidir,
- Krizlerin etkileri tamamiyle olumsuz olmayabilir. Krizler; ülkeler, firmalar ya da kişiler için bir tehlike oluşturmalarına karşın yeni fırsatların doğmasına da yol açabilir,
- Krizler kısa ya da uzun süreli olabilirler. Krizin etki süresini belirleyen en önemli etken krize karşı koyabilecek tedbirlerin zamanında alınıp alınmadığıdır,
- Kriz dönemlerinde yeni koşullar ve kurallar geçerlidir. Bu nedenle kriz dönemlerinde bilinen çözümler geçerliliğini kaybeder,
- Herhangi bir organizasyon veya sektörde ortaya çıkan kriz diğer organizasyon veya sektörleri de kolaylıkla etkisi altına alabilmektedir.

4.2. Finansal Krizler

Finansal krizler, reel ekonomi üzerinde büyük yıkıcı etkiler yaratabilen ve piyasaların etkin işleyiş gücünü bozan finansal piyasalardaki çöküşler (Yay ve diğ., 2001) şeklinde tanımlanabilir. Finansal krizler, finansal yatırımcıların ülke koşullarının riskli hale geldiği konusundaki beklentilerine bağlı olarak, giriştikleri spekülasyon atakları sonucu başlar ve bu atakların yoğunluğu ölçüsünde şiddet kazanır (Eren ve Süslü, 2001).

Finansal alandaki en güncel konu bankacılık sektöründe son dönemlerde yaşanan finansal krizler ile bunların topluma maliyetleridir. Bankacılık krizleri gelişmekte olan ülkelerde çok daha derin yaşandığından krizin maliyetleri de yüksek olmuştur. Nitekim gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizlerinin maliyetinin ve sorunların çözümü için yapılan harcamaların GSMH'lerinin %10'unu aştığı görülmektedir (bkz. Tablo 4.1).

Tablo 4.1: Sistemik Bankacılık Krizleri ve Maliyeti

Ülke	Kriz Dönemi	Toplam Maliyet/GSYİH (%)
Türkiye	2000-2001	27.7 *
Endonezya	1997-	50.0
Malezya	1997-	20.5
Güney Kore	1997-	26.5
Meksika	1995	20.0
Arjantin	1980-1982	55.3
Brezilya	1994-1996	15.0-20.0
Çek Cumhuriyeti	1994-1995	12.0

* Kamu Bankalarına görev zararları karşılığında verilen DİBS'leri de içermektedir.

Kaynak: BDDK

Finans sisteminde yaşanan krizlerin, ülkelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak ulusal ve uluslararası piyasaları etkilediği görülmektedir. Ayrıca, geçmiş dönemlerde yaşanan krizler bölgesel bazda kalabilmekte iken, günümüzde coğrafi uzaklık tanımadan pek çok ülkeye yayılabilmektedir. Bu ise gerek ülke içindeki yatırımcıları gerekse özellikle gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu yabancı yatırımcıları risk altına sokmaktadır.

Finans sektörü ve özellikle bankacılık, tüm dünyada ekonomi politikalarının önemli bir bileşenidir. Bankaların ekonomik işleyiş içerisinde böyle önemli bir fonksiyona

sahip olması, hem sisteme giriş-çıkışlarının hem de ekonomi üzerindeki etkilerinin diğer şirketlerden ayrı bir konumda değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira banka iflasları sektörün hızlı bir şekilde olumsuz bir forma bürünmesine neden olmakta ve böylece ülkelerin makroekonomik istikrarına önemli zarar verebilmektedir. Diğer taraftan banka iflasları, piyasalara olan güveni sarsarak sermaye çıkışına ve yurtiçi tasarrufların azalmasına yol açmaktadır.

Başlangıçta sınırlı sayıda ülkede yaşanan finansal krizler, 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren birçok ülkede etkisini göstermeye başlayıp dünya ekonomisinde istikrarsızlıklara neden olunca, gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşlar bir araya gelerek sorunun çözümüne yönelik arayış içine girmişlerdir.

Varılan ortak nokta, istikrarlı bir ekonomik ortamın yaratılması, piyasaların geliştirilmesi, her alanda şeffaflığın sağlanması, ulusal ve uluslararası mali sistemin güçlendirilmesi, uluslararası mali krizlerin önlenmesi konusunda çalışmalar yapılması olmuştur. Ulusal mali sistemlerin güçlendirilmesi kapsamında, gelişmekte olan ülkelerde geleneksel olarak mali sistemin en önemli kurumlarını oluşturan bankaların yeniden yapılandırılması önem kazanmıştır (Özince, 2002).

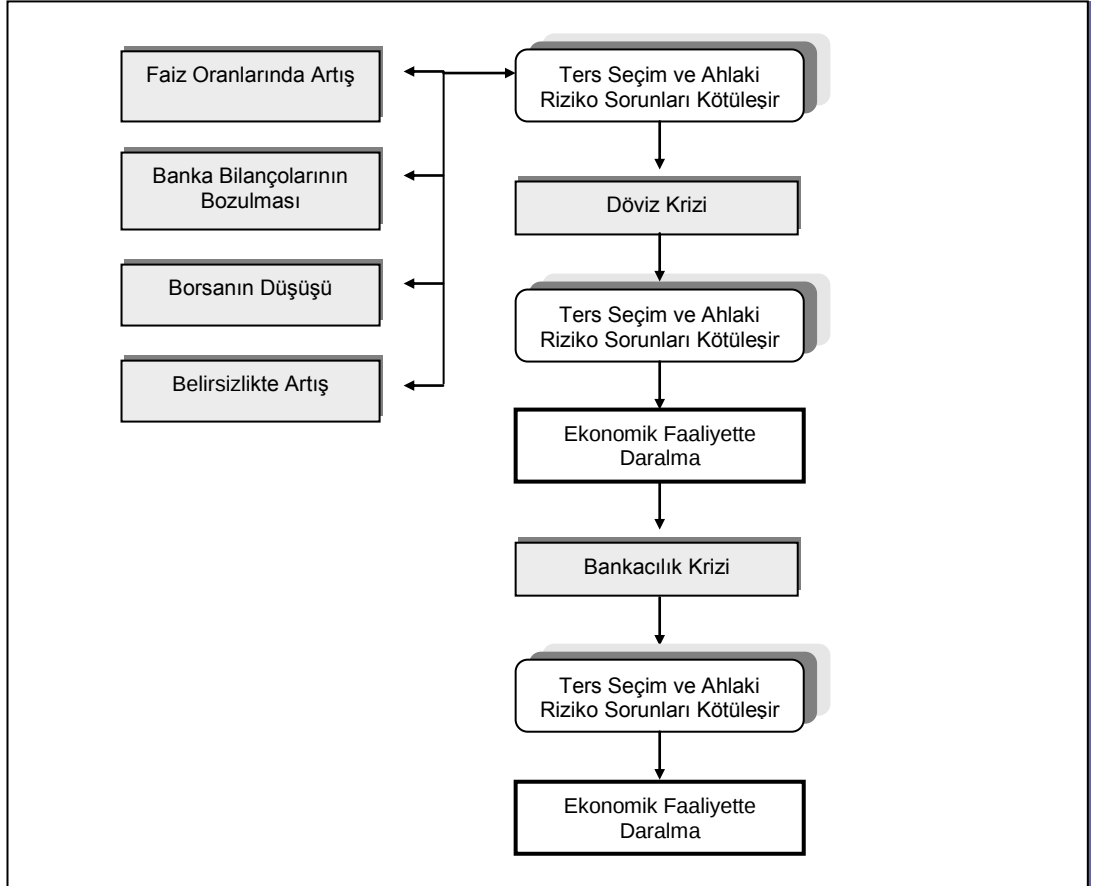
4.3. Finansal Krizlerin Sınıflandırılması

Ükelere has farklılıklar göstermesine karşın finansal krizler, döviz rezervlerinde azalma ve yüksek reel faizler gibi finans piyasalarındaki şiddetli fiyat dalgalanmaları, bankacılık sistemindeki problemleri kredilerdeki aşırı artış sonucunda yaşanan ekonomik sorunlar grubundan kaynaklanmaktadır (Kibritçioğlu, 2001; Özdemir ve Özdemir, 1999).

Finansal krizler temelde, döviz ve bankacılık krizleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Gelişmiş ülkelerde döviz veya sermaye piyasası krizleri ile bankacılık krizleri birbirinden ayrılabilirken, gelişmekte olan ülkelere büyük oranda bankacılık krizleri ile diğer krizler aynı zamanda meydana gelmektedir.

Şekil 4.1'de finansal istikrarsızlığın başlamasında rol oynayan dört faktör yer almaktadır: Faiz oranlarında yükselme, banka bilançolarında kötüleşme, hisse senedi piyasasında düşüş ve belirsizlik artışı. Bu dört faktör finansal krizin başlamasına neden olurken, birden fazla faktörün birarada ortaya çıkması krizi daha da derinleştirebilmektedir (Karabulut, 2002).

Bu etkileşim mekanizmasında kritik faktör piyasa faiz oranlarıdır. Para arzı ya da kredi talebindeki azalmaya bağlı olarak piyasa faiz oranlarının artması risksiz firmaların piyasadan çekilirken, yüksek piyasa faizlerinden borç talep edenlerin taşıdıkları riskin artmasına neden olur. Bu da ahlaki riziko ve ters seçim problemlerinin kötüleşmesine yol açacaktır. Böyle bir ortamda ise fon sahipleri daha fazla kredi vermek istemeyecekler, borç vermedeki ani azalma yatırım ve ekonomik faaliyetlerin gerilemesiyle sonuçlanacaktır (Mishkin, 1995).

Şekil 4.1: Finansal Krizlerin Anatomisi ve Bankacılık Krizi ile Döviz Krizi Arasındaki İlişki (Kaynak: Turner ve Goldstein, 1999 ile Karabulut, 2002'den derlenmiştir)

Banka bilançolarının bozulması ve faiz oranlarındaki artış döviz krizine uygun bir ortam yaratacaktır. Çünkü döviz üzerinde herhangi bir spekülasyona gidildiğinde merkez bankası ya döviz ya da bankacılık krizi gibi bir ikilemle karşı karşıya bırakacaktır (Karabulut, 2002).

Finansal piyasalarda dramatik bir şekilde belirsizliğin artması, mali/mali olmayan firmaların iflası, ekonomide başgösteren resesyon ya da politik istikrarsızlığa bağlıdır. Belirsizliğin artması borç verenler için iyi-kötü kredi ayrımı yapmayı daha zor bir hale getirecektir. Sonuçta, faiz oranlarındaki artışta olduğu gibi, ters seçim ve

ahlaki riziko problemlerinin kötüleşmesi ekonomik faaliyetlerde daralmaya neden olacaktır (Mishkin, 1995).

Görüldüğü gibi gelişmekte olan piyasalarda banka bilançolarının bozulması, piyasa faiz oranlarındaki artış ve finansal piyasadaki belirsizlikler, döviz krizinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu da ulusal parada önemli bir devalüasyonun yapılmasına yol açacaktır. Döviz krizi ise banka bilançoları üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yaratarak bankacılık krizlerini tetikler (Turner ve Goldstein, 1999). Ancak krizlerden hangisinin önce geleceğini net olarak belirlemek çoğunlukla mümkün değildir.

4.3.1. Döviz Krizleri

Döviz krizleri, döviz kurunda ani bir hareket ve sermaye akımında keskin bir değişmeyi içerir. Ülke parasının döviz olarak değeri üzerindeki spekülasyon bir devalüasyonla sonuçlanması halinde veya ülke otoritelerinin uluslararası rezervlerin hacmini artırarak ve faiz oranlarını yükselterek ülke parasını savunmaya zorlandıkları durumda ortaya çıkar (Yay ve diğ., 2001). Döviz krizi süresince yatırımcılar, ülke parasına bağlı varlıklardan ya da dövizle bağlı diğer varlıklardan hızla uzaklaşırlar.

Döviz krizinin en önemli göstergeleri döviz kurunda ani hareketler ve sermaye hareketlerindeki ani ve keskin yön değiştirmelerdir. Bu nedenle döviz krizleri çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Herşeyden önce, ülkede uygulanan iç makroekonomik politikalar böyle bir krize yolaçabilir. Ayrıca dış ticaret açığının artmasına neden olacak bir düzeyde sabitlenmiş döviz kuru, eninde sonunda ülke parasına yönelik spekülasyon saldırılara yol açar ve bu da önce ülkenin döviz rezervlerinin erimesine ve sonunda ekonominin yeni bir döviz kuru sistemine geçmesine neden olur. Bankacılık sisteminin çöküşü de döviz krizine yol açabilir. Mevduat sahiplerinin bankacılık sektörüne olan güvenlerini kaybetmeleri sonucu bankaların talep edilen ek mevduat çekme taleplerini karşılayamaması, bankaların da batacağı korkusu kendi kendini besleyen bir krize dönüşür (Özer, 1999).

4.3.2. Bankacılık Krizleri

Genellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan banka başarısızlıkları ve banka iflasları durumunda; mevduatlarının kendilerine ödenemeyeceği algısı ve korkusu nedeniyle mevduat sahiplerinin panikleri

durumunda veya hükümetlerin bu durumu önlemek için kurtarma ve kamulaştırma operasyonlarıyla müdahale ettiği durumlarda ya da geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkabilir (Yay ve diğ., 2001).

Bankacılık krizleri gelişmekte olan ülkelerin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olup çoğunlukla bilançonun aktif ve pasif yapısından kaynaklanmaktadır. Problemlili kredilerin oranındaki tehlikeli artış, finans piyasalarındaki fiyatlardaki büyük dalgalanmalar ve kredi talep eden mali kesim dışındaki işletmelerde yaygın iflaslar veya ödeme güçlükleri bankaların aktif yapısını bozmakta, bunun sonucunda bankacılık krizleri gündeme gelmektedir. Bu nedenle, bankalardan büyük miktarda mevduat çekilmesinin, bankacılık krizlerinin sonucu olduğu söylenebilir (Turhan, 1999). Diğer faktörler ise bankaların aktif-pasif arasındaki vade ve kur uyumsuzluğu, yasal denetim ve bankaların yönetim kalitesi olarak sıralanabilir.

Bankacılık faaliyetlerinin ekonomi üzerinde yaptığı önemli etkilere paralel olarak, bankacılık krizleri ekonominin aniden daralmasına yol açmaktadır. Bankaların kriz ortamında likit hale gelmek amacıyla kredi alacaklarını en kısa sürede tahsil etmeye çalışmaları ve yeni kredi vermeye yanaşmamaları ekonomide yaşanan daralmayı derinleştirmektedir.

Buna ek olarak yükselen faiz oranlarıyla riskli kuruluşlar kredi talep edeceğinden, talep edilen kredi miktarı nicel olarak azalmakla beraber kredilerin geri dönme riskinde artış olacaktır.

Bankacılık krizlerinin maliyeti, üretimde yarattığı kayıplar ve finansal sektörün yeniden yapılandırılması için gerekli olan finansal desteğin yüksek olması nedeniyle para krizlerinden fazladır. Gelişmekte olan ülkelerde bu kayıplar gelişmiş ülkelere göre daha fazladır (Yay ve diğ., 2001).

4.4. Bankaların Maruz Kaldıkları Riskler

Bankaları diğer organizasyonların faaliyetlerinden ayıran en önemli husus, aracılık ve ödeme fonksiyonlarına sahip olmasıdır. Ana ürün veya hizmet, fon fazlası ve fon açığı olan ekonomik birimler arasında üstlendiği finansal aracılıktır. Bu çerçevede bankaların temel faaliyeti bilanço ve bilanço dışı işlemlerden kaynaklanan risklerin yönetimidir.

Diğer bütün iş alanlarında olduğu gibi bankacılıkta da temel amaçlardan biri hissedarlarının karlarının maksimizasyonudur. Ancak bu noktada sorun, yüksek karların yüksek riskler olarak elde edilebilmesidir. Dolayısıyla bir bankayı başarılı olarak yönetebilmek için dikkat edilmesi gereken nokta, karı maksimize etmeye çalışırken risklerin de kontrolden çıkmamasına özen göstermektir.

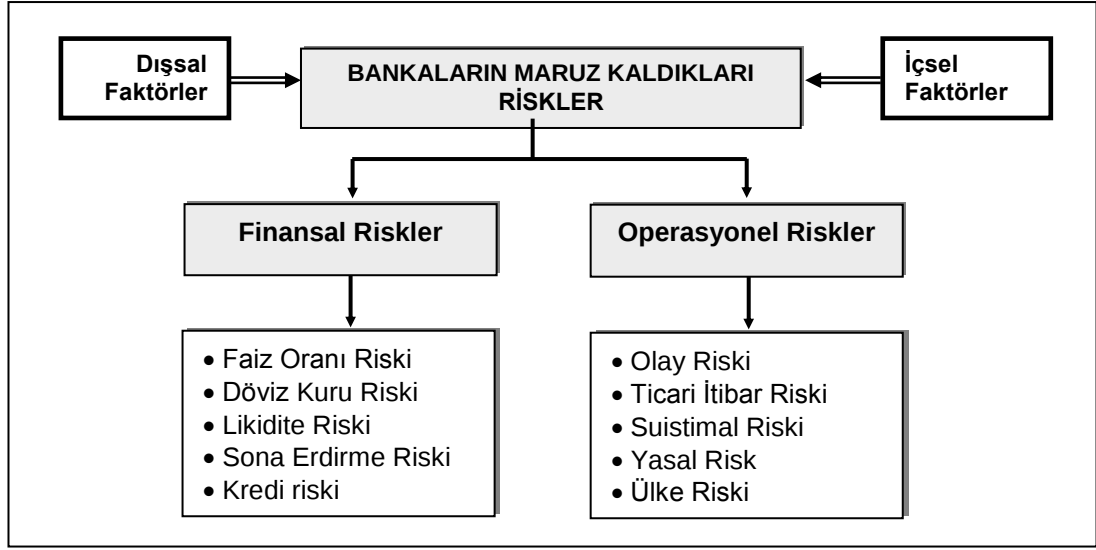
Genel anlamıyla risk, bir işleme ilişkin parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın ortaya çıkmasıyla sonuçlanabilecek ekonomik faydanın azalması ihtimalidir (Yüzbaşıoğlu, 2003). Bankaların kar elde edebilmesi için maruz kaldıkları risklerden dolayı doğabilecek olası zararları kabul etmeleri gerekir. Bankacılık krizleri sektöre özgü risklerin tüm sistemi aynı anda şiddetli bir biçimde etkilemesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bankaların maruz kaldığı risklerin kaynağı iki temel faktör grubu altında incelenebilir: İçsel ve dışsal faktörler.

İçsel faktörler herhangi özgü karakterleri içermekte olup banka hissedarlarının kim olduğu, bankacılık operasyonlarının kimler tarafından kontrol edildiği, hedeflenen hizmetlerin ve hedef kitlenin ne olduğu gibi faktörlerden oluşmaktadır. Bu sorulara verilecek cevaplar bankanın faaliyetleri esnasında karşılaçağı risk tiplerini tayin edecektir (Capital Intelligence, 2000).

Dışsal faktörler ise bankaların faaliyet gösterdiği iş çevresini ifade etmektedir. Bankalar da diğer işletmelerde olduğu gibi bulundukları ortamdaki değişimlerden etkilenmektedir. Bu etkiler ilgili ülkedeki hükümet değişikliği gibi politik, ya da yurtdışı piyasalardaki krizler gibi ekonomik olabilir. İş çevresi, gelişmekte olan piyasalarda faaliyet gösteren bankalar için belirgin bir öneme sahip olabilir. Nitekim gelişmekte olan piyasaların evrensel olarak kabul görmüş bir tanımı olmamasına karşın, bu piyasalar için bazı ortak karakteristiklere sahiptirler: **(i)** Hızlı ekonomik gelişmeye eşlik eden sosyal değişim, **(ii)** Tarıma dayalı kırsal ekonomiden, üretim merkezli kentsel topluma geçiş, **(iii)** Emek yoğun ve düşük teknolojiye sanayiden, yüksek katma değerli ve yüksek teknolojiye hizmet ve üretime geçiş eğilimi, **(iv)** Devletin yoğun müdahalesinin olduğu ekonomiden, uluslararası ticaret ve yatırımı içeren liberal piyasa ekonomisine geçiş eğilimi ve **(v)** Finansal şeffaflığın eksikliği (Capital Intelligence, 2000).

Tüm risklerin orijininde operasyonel riskler yatmaktadır. Ancak bankalarda parasal aktif ve pasiflerin bilanço içindeki payları yüksek olduğundan maruz kalınan finansal risklerin düzeyi oldukça yüksektir (Yüzbaşıoğlu, 2003). Bu nedenle bankaların faaliyetleri süresince maruz kaldıkları riskler finansal riskler ve operasyonel riskler

şeklinde iki gruba ayrılabilir. Söz konusu risk grupları ve bu çalışmada ele alınan risk türleri Şekil 4.2’de yer almaktadır.

Şekil 4.2: Bankaların Maruz Kaldıkları Riskler

4.4.1. Finansal Riskler

4.4.1.1. Faiz Oranı Riski

Faiz oranı riski bankaların bilançolarındaki faiz uyumsuzluklarından kaynaklanan risktir. Diğer bir ifadeyle belli bir vade yapısı ve belli bir faiz oranından yapılan kaynak borçlanması ve özkaynak yapısı koşullarına göre hesaplanmış kaynak maliyetleri ve piyasa koşullarına göre eteklif edilmiş plasman faizleri veri iken; piyasa faizlerinde ortaya çıkabilecek değişiklikler nedeniyle net gelir kaybına uğrama, özvarlıklarının piyasa değerinin düşmesi, ekonomik özvarlık oranlarının düşmesi, beklenen nakit akımlarının zamanlamasının değişmesi, nakit akımlarının beklenen net bugünkü değerinin düşmesi ve bu gelişmelere bağlı olarak doğabilecek likidite eksikliğinden dolayı taahhütlerini yerine getirememe olasılığı faiz riskini oluşturmaktadır (Şakar, 2002).

Bu risk herhangi bir yatırımdan beklenen getiriye olumlu veya olumsuz etkilemekte veya işletmelerin yaptığı borçlanmalar üzerinde etkili olmaktadır (Kahraman, 2000). Bankalar sabit faizli aktifleri, sabit faizli pasiflerinden daha uzun vadeli ise faiz oranlarındaki bir artışa, tersi durumda ise faiz oranlarındaki düşüşe karşı hassas olacaktır (Karabulut, 2002).

4.4.1.2. D v z Kuru Riski

D v z kurunun belli etkenlere bağlı olarak ( demeler dengesi açığı, siyasal istikrarsızlık vb.) değişkenliğinden kaynaklanan risklerdir. Bir bankanın yabancı para yükümlülükleri yabancı para varlıklarını geçiyorsa açık pozisyonda, yabancı para varlıkları yabancı para yükümlülüklerini geçiyorsa kapalı pozisyonda olacaktır. Buna göre bankalar açık pozisyonda ise d v z kurunun artması ya da kapalı pozisyonda ise d v z kurunun azalması durumunda d v z kuru riskine maruz kalacaklardır (Karabulut, 2002).

4.4.1.3. Kredi Riski

Bankaların karşılaştıkları en temel risk olup, karşı tarafın yerine getirmekle yükümlü olduğu taahhütlerini yerine getirememesinden dolayı maruz kalabileceği riski ifade eder. Risk konsantrasyona dikkat edilmemesi durumunda, belli sektör ya da az sayıdaki müşterilere kredi kullandırılması gibi, bu risk artıracaktır.

Kredi riski nakit plasmanların dışında bilanço dışı hesaplarda yapılan ve genellikle komisyon gelirine sahip olan gayrinakit plasmanlarda müşterinin yerine getiremediği taahhütleri de içermektedir. Gerek aktif gerekse bilanço dışı işlemlerden kaynaklanan kredi riskinin likidite ve faiz oranı riskleri ile de doğrudan ilişkisi vardır. Ödenmeyen alacakların artması durumuna pasifte fonlanması gereken söz konusu alacakların belli bir büyüklüğe ulaşması durumunda likidite riskini doğurabilmektedir. Her ne pahasına olursa olsun borçlanma zorunluluğu ise hem bankanın risk priminin artması hem de piyasa koşullarında meydana gelebilecek belirsizlikler nedeniyle yüksek faiz oranlarına dolayısıyla faiz riskinden kaynaklanan piyasa riskine yol açabilmektedir (şakar, 2002).

Son yıllarda uluslararası kredi piyasalarında rekabetin büyümesi banka dışı mali kurumların aktif olarak bu piyasalara katılması ve kredi almak isteyenlerin daha düşük maliyetli krediler için sermaye piyasalarına başvurmaları kredi işlemlerinde kar marjının oldukça daralmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda bankalar rekabet edebilmek için daha çok borçlanmaya zorlanmışlar ancak bu süreçte kredi riskinin değerlendirilmesi ön plana çıkmıştır (Erçel, 1999).

4.4.1.4. Likidite Riski

Bankaların belli bir dönemde elde edilecek nakit giriş ve çıkışlarının dengeli g t r lememesi riski olup, temelini banka aktif ve pasifleri arasındaki vade

uyumsuzluğu oluşturmaktadır. Bankaların özelliği kısa vadeli çoğunlukla küçük tutarlarda fonları toplayıp, daha uzun vadeli ve daha uzun vadeli ve daha büyük tutarlarda plase edebilmeleridir. Böylece paraya vade ve miktar dönüşüm fonksiyonu kazandırır. Bu nedenle aktiflerin ortalama vadesi dolsa bile vadesinde para, çoğunlukla hemen alacaklısı tarafından çekilmez. Böylece bilançoda pasiflerin vadeleri aktiften daha kısa olmasına rağmen banka ödemelerini zamanında yapabilir.

Bu genel durum olmakla birlikte bankalar her zaman likidite yetersizliği ile karşı karşıya kalabilirler. Bunun üç temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, bankalar vadesi gelen tüm borçları kadar kasalarında para veya başka türlü ödeme vasıtalarını emre hazır tutmazlar. İkincisi, kullanılan kredilerin ana para veya faizlerinin zamanında geri dönmemesidir. Son olarak olağanüstü durumlar nedeniyle vadesi gelen mevduat veya vadesi gelmeden korku veya panikle beklenenden çok daha hızlı bir şekilde çekilmesidir.

4.4.1.5. Sona Erdirme Riski

Bir işletmenin, karşı tarafın bir kaynak veya finansal ürünü vadesinde ödemede başarısız olması nedeniyle elde etmesi gereken kaynak veya ürünü elde edememesinden dolayı maruz kalabileceği riski ifade eder.

4.4.2. Operasyonel Riskler

4.4.2.1. Olay Riski

Bir işletmenin, bilgi işletim sistemi veya iç kontrol sistemlerindeki aksaklıklardan kaynaklanan kayıplarından dolayı maruz kalabileceği riski ifade eder. Bu risk insan unsuru, sistemin başarısız olması veya yeterli kontrol mekanizmalarının olmamasından kaynaklanabilir.

4.4.2.2. Ticari İtibar Riski

Bir işletmenin operasyon ile ilgili başarısızlıkları (alınan sendikasyon kredisinin uygun bir şekilde plasmanının sağlanamaması) veya yasal düzenlemelerin gerektirdiği yükümlükleri karşılayamama (mevduat munzam karşılıklarını yatırmama gibi) nedenleri ile ortaya çıkan riski ifade etmektedir.

4.4.2.3. Suistimal Riski

Banka çalışanlarının iyiniyet ve dürüstlük kurallarına aykırı bir biçimde hukuk dışı işlemler yapması suistimal riskini oluşturmaktadır. Suistimal riskine karşı önlem alınsa da tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir. Çünkü suistimal riskinin ortaya çıkmasında ekonomik, psikolojik veya sosyal bunalımların etkisi bulunabilmektedir. Söz konusu riskin en popüler biçimi, işbirliği yapılan kişilere kredi açmaktır. Suistimal riskinin azaltılmasında banka sistemi ve dışından olan denetim ve kontrollerin etkin bir şekilde uygulanması önemli rol oynamaktadır.

4.4.2.4. Yasal Risk

Bir işletmenin gerek iç yapısında, gerekse dışarıdaki kişiler ile yapmış olduğu işlemlerin yasal yollardan takip edilebilecek niteliklere haiz olup olmamasından dolayı maruz kalabileceği riski ifade etmektedir.

4.4.2.5. Ülke Riski

Bir işletmenin ülke içi faaliyetinin yanı sıra uluslararası finansman işlemleri alanında faaliyette bulunması halinde, borç alanın ülkesi ile ilgili ekonomik, sosyal ve siyasal yapısından kaynaklanan risktir. Ülke riski ile ilgili bir diğer risk de transfer riski olup, döviz yükümlülüğü borç alanın mali durumu ile ilişkili olmayabilir.

4.5. Türk Bankacılık Sektöründe Yaşanan Krizler ve Krizlerin Temel Nedenleri

Türkiye ekonomisi 24 Ocak 1980 kararlarının ardından finansal liberalizasyon sürecine girmiş; ancak hukuksal altyapı zayıflıklarının da etkisiyle “bankerler krizi” ile ciddi bir yara almıştır. 1989 yılından sonra artan kamu kesimi açıkları, yüksek yurtiçi faiz oranları ve yurtdışından kısa vadeli sermaye girişleri 1994 finansal krizinin yaşanmasına yol açmış ve açık biçimde mevcut politikaların sürdürülemezliği ortaya çıkmıştır. Ancak radikal kararların alınmaması/alınamaması sonucu Türkiye ekonomisi Kasım 2000 ve Şubat 2001’de çok daha ciddi bir finansal kriz ile karşı karşıya kalmıştır. 2000 yılı başında kamuoyunun da desteği alınarak yürürlüğe sokulan ve üç yıl süreyle uygulanması düşünülen döviz kuruna dayalı istikrar programı yaşanan son krizlerin etkisiyle 2001 yılı başlarında terk edilmiştir (Kibritçioğlu, 2001).

4.5.1. 1994 Krizi

1993 yılının son çeyreğinden başlayarak 1994 yılının başlarında hükümetin faizleri düşürme çabası, ihracatta fiyat avantajlarının kaybolmaması için döviz kurlarının enflasyona paralel gitmesi isteği ile birleşince, çok ciddi boyutlarda riskler olarak karlarını arttırmaya çalışan bankacılık sektörü bu risklerden kurtulma çabasına girmiş ve sonuçta bilinen 1994 krizi yaşanmıştır. Bankacılık sektöründe bu krizin iki önemli sonucu olmuştur. Öncelikle açık pozisyon nedeniyle ciddi boyutlarda kur kayıpları meydana gelmiş ve sektör özkaynaklarının bir bölümünü kaybetmiştir. Ayrıca kurların kontrolsüz bir şekilde yükselmesini önleyebilmek için artırılan faizler, sektörün elinde tuttuğu devlet iç borçlanma senetlerinin fiyatlarının düşmesine ve alınan vade riskinin zarara dönüşmesine neden olmuştur (Kumcu, 1997).

1993 yılında hükümet, kısa vadeli ekonomik hedeflerinden birinin kamu bütçesi üzerinde baskı yaratan faizleri düşürmek olduğunu açıklamıştır. Böylece 1993 yılına kadar TL'nin dolara karşı değerlendirilmesine ilave olarak yüksek faiz oranlarının düşürülmesi hedeflenince ekonomide adeta iki tane nominal çıpa oluşmuştur. İç borç faiz oranlarını düşürmek için ihale iptalleri ya da borçlanma miktarlarına sınırlar getirilmesi gibi borçlanma politikaları izlenmiş ve bunun sonucunda piyasalarda gergin bir bekleyiş başlamıştır. Diğer taraftan 1994 yılında uygulamaya konulacağı ilan edilen yeni sistemde tahvil ve bonolardan sağlanacak gelire %5 gelir vergisi stopajı konması, iç borçlanma piyasasını olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun sonucunda faizleri düşürmek ve vadeyi uzatmak için hükümet iç piyasadan borçlanmayı reddettiğinden dış kaynak kısıtı nedeniyle borçlanma gereği çoğunlukla TCMB kaynaklarından karşılanmıştır. Ağustos ve Kasım 1993 aylarında TBMM'den çıkarılan iki kanunla Hazine'nin TCMB kaynaklarından kullanabileceği kısa vadeli avans miktarı artırılmış ve fazla likiditenin piyasada kalmasına yol açmıştır. Ancak faizleri düşürme politikasına uygun olarak TCMB'nin bankalararası para piyasası işlemlerinde faiz oranlarını yükseltmemiştir (Bahçeci, 1997).

Bütün bu gelişmelerin neticesinde piyasada kalan fazla likidite dış dengenin bozulmasıyla dövize yönelmiştir. Resmi kurlarla serbest piyasada oluşan kurlar arasındaki marjın %23'e kadar çıkması üzerine 26 Ocak 1994'te TL yabancı paralar karşısında yaklaşık %14 oranında devalüe edilmiştir. Nisan 1994'e kadar TL sürekli değer kaybetmiş, döviz kurlarında 31 Aralık 1993 tarihinde 14,458 TL olan TL/USD döviz kuru 4 Nisan 1994'te 22,617 TL'ye yükselmiştir. Yerli paranın bu ölçüde değer kaybetmesi, kur-faiz arasındaki makasın da kapanması sonucu bankalar açık pozisyonlarını kapatmaya yönelmişler, bu da TCMB'nin rezervlerinin hızla erimesine

yol açmıştır. Sonuçta 5 Nisan 1994'te TCMB bankalararası para piyasalarına müdahale ederek gecelik banka faizlerini rekor sayılabilecek düzeylere yükseltmiştir. İki nominal çıpa sağlama hedefi (kur ve faiz), iki nominal çıpadan da vazgeçilmesi ile son bulmuştur (Bahçeci, 1997).

1994 krizinin bankalar açısından en önemli sonucu ululararası rating kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunu düşürmesi, üç küçük bankanın kapatılması ve mevduat sahiplerinin bankalara olan güvenlerinin yeniden sağlanması için mevduata %100 güvence uygulamasının başlatılmasıdır.

4.5.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri

1999 yılı sonunda uygulamaya konan istikrar programında enflasyonun tek haneli rakamlara düşürülmesi amaçlanmış olup döviz politikasında değişikliğe gidilerek döviz çıpa sistemine geçilmiştir. Söz konusu program uyarınca fazi dışı bütçe dengesinin fazla vermesi, döviz kuru ve para politikasının yeniden belirlenmesi ve sosyal güvenlik, özelleştirme ile vergi konularında yapısal reformların gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

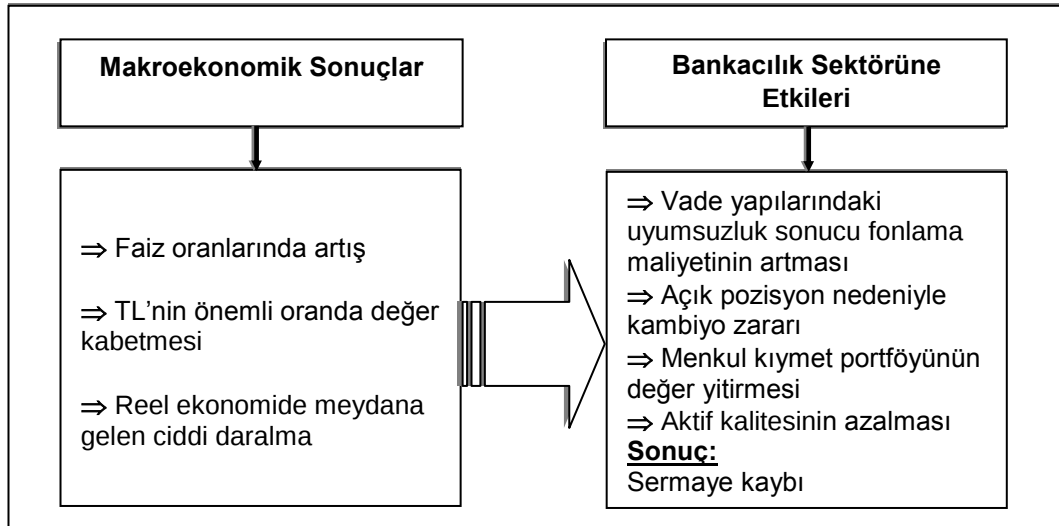
Meksika ve Asya krizlerinde olduğu gibi Türkiye'de de kriz öncesi yabancı sermaye hareketlerinde büyük artışlar yaşanmıştır. Sermaye hareketlerinin içeriğine bakıldığında portföy yatırımlarının ve kısa vadeli sermaye hareketlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir (Güloğlu, 2001). Sabit kur sistemi uygulaması ile dış borçlanma artmış ve bunun sonucunda fazi oranları düşüş göstermiştir.

Ancak 2000 yılı sonuna doğru yabancı yatırımcıların ülkeyi terk etmeye başlaması sonucu devalüasyon beklentisi içindeki bankalar açık pozisyonlarını kapatmak amacıyla yoğun döviz talebinde bulunmaya çalışmışlardır. TCMB artan likidite ihtiyacına karşın programa sadık kalma adına piyasaya likidite sağlamamıştır. Döviz talebindeki bu artış faiz oranlarının artırılması yoluyla frenlenmeye çalışılmış, bunun sonucunda kısa vadeli fon talebi önemli boyutlarda olan kamu ve fon bankalarının ciddi zararlarla karşılaşmasına yol açmıştır (BDDK, 2002). Diğer taraftan faizlerdeki aşırı yükselme, elinde çok büyük miktarda DİBS bulunduran özel sermayeli bankalardan Demirbank'a el konularak TMSF'ye devredilmesine neden olmuştur.

Nihayet ortaya çıkan krizi bastırmak amacıyla TCMB piyasaya 17 Kasım-1 Aralık arasında 5.5 milyar dolar para sürmek zorunda kalmış ve net döviz rezervleri programın öngördüğü limitin altına inmiştir (Arslan, 2001).

TCMB'nin piyasaya likidite sağlaması neticesinde Türkiye Ocak 2001 başlarına doğru kriz ortamından çıkmaya başlamış ve 7.5 milyar dolar tutarında Ek Rezerv Kolaylığı adı altında yeni IMF kredisi sayesinde 5 Ocak'ta TCMB'nin brüt döviz rezervleri yeniden 25 milyar doların üzerine çıkmıştır. Fakat 19 Şubat 2001'de Başbakan ve Cumhurbaşkanı arasında yaşanan siyasi tartışma sonucu, zaten hassas olan piyasalar altüst olarak döviz krizi başlamıştır (Güloğlu, 2001).

Kasım krizinde yabancı yatırımcılarla açık pozisyonlarını kapatmak isteyen bankalara ek olarak, Şubat 2001'de TL pozisyonlarını koruyan yerli yatırımcıların da dövize hücum etmeleri sonucunda bankalararası faiz oranı %6,200'lere tırmanırken ortalama faiz oranı %4,018 olmuştur. Bunun neticesinde TCMB, döviz rezevlerini eritmek pahasına, piyasalara müdahale etmek zorunda kalmıştır. 16-22 Şubat tarihleri arasında TCMB'nin brüt döviz rezervleri yaklaşık 5.5 milyar dolar gerilemiştir. TCMB'nin dövize yapılan spekülasyon ataklara dayanma gücü kalmayınca 21 Şubat'ta sabit kur rejimi terk edilerek, kur dalgalanmaya bırakılmıştır.

Şekil 4.3: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri (Akçakoca, 2002)

Yaşanan krizler öncelikle bankacılık kesimini etkilemiş, kriz öncesi TMSF'ye devredilen bankaların maliyeti 6 milyar dolardan 12 milyar dolara sıçramış, kredilerin dondurulması nedeniyle reel sektör çalışamaz hale gelmiş ve sonuçta ekonomi ciddi bir resesyona girmiştir (Arslan, 2001). Her iki krizin bankacılık sektörü üzerindeki etkileri Şekil 4.3'de yer almaktadır.

4.5.3. Türkiye’de Yaşanan Bankacılık Krizlerinin Nedenleri

Dünya genelinde 1980 sonrasında yaşanan bankacılık krizlerinin frekanslarında artış olduğu görülmektedir. 1980-1994 arasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan krizler üzerine yapılan araştırmalarda bankacılık sektöründeki krizlerin sebepleri olarak düşük büyüme hızı ve yüksek enflasyonun şekillendirdiği zayıf makroekonomik yapı ile birlikte ani sermaye çıkışları, bankacılık sektöründe var olan düşük likidite, özel sektör kredilerindeki hızlı artış, aşırı yüksek kapsamlı mevduat sigortası ve mali bünyesi zayıf bankalar olarak belirlenmiştir.

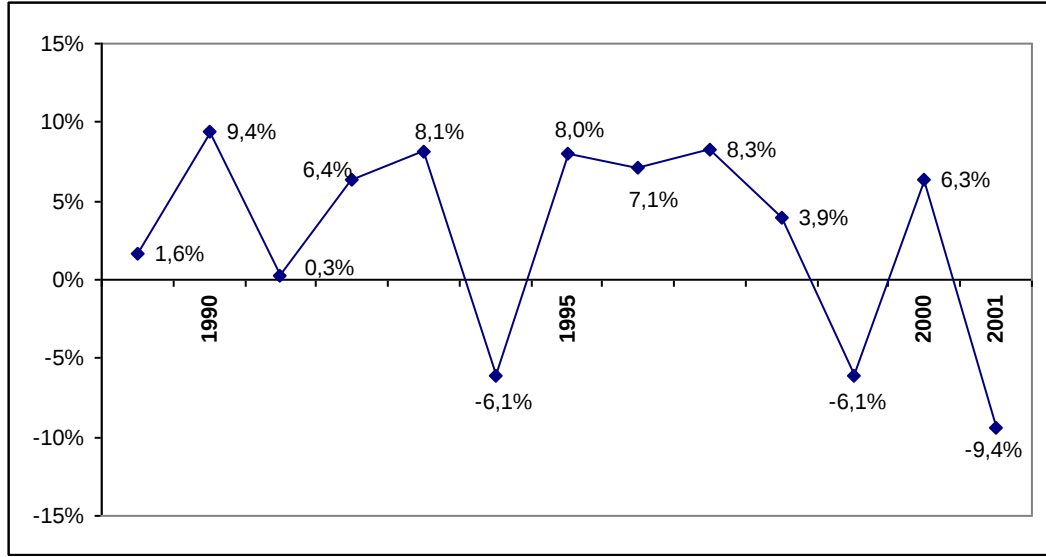
Türk Bankacılık Sektörü son yirmi yıl içinde çok önemli yapısal değişimlerden geçmiş ve sektör tam anlamıyla fonlama ve plasman tercihlerinde serbest olmuş; ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu dönem içerisinde ciddi bankacılık krizleri ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de yaşanan bankacılık krizlerinin temel nedenleri makroekonomik sorunlar, kamu kesimi açıkları, kamu bankaları ve bankacılık sistemindeki yapısal sorunlar başlıkları altında incelenecektir.

4.5.3.1. Makroekonomik Sorunlar

Türkiye Ekonomisi uzunca bir süreden beri temel dengelerini kaybetmiş ve gittikçe artan bir ekonomik bunalıma doğru sürüklenmiştir. Ekonomik bunalım nedeniyle uzun vadeli ve ekonomiyi canlandırıcı nitelikteki yatırımlar yapılmamakta, iktisadi istikrarsızlık giderek artmaktadır. Bu iç karartıcı tablo, insanların üretim ve yatırım isteğini azaltmakta, gelir dağılımını artan oranda bozmaktadır. Bütçenin sürekli olarak açık vermesi insanların siyasi otoriteye olan güvenini azaltmakta ve beklentiler de bütçenin açık vermesi yönünde olmaktadır. Bunun yanında hızlı nüfus artışı, mali disiplinin bulunmayışı, tasarrufların yüksek tutulan büyüme hızının finansmanında yetersiz kalışı, KİT’lerin varlığı, toplumsal bir ahlak kodunun bulunmayışı, devletin piyasaya sürekli müdahalesi ve kamu kesiminin sürekli büyümesi bütçe açıklarının nedenlerindendir. Sürekli olarak artış gösteren enflasyon oranı, devalüasyon ve gelir dağılımı da bütçe açıklarını beslemektedir.

Türk ekonomisinin en önemli sorunlarından biri son yirmi beş yıldır yaşadığı kronik enflasyon olmuştur (Yay ve diğ., 2001). Kronik enflasyon finans dışı sektörlerin borçlanma maliyetinin yüksek seviyelerde kalmasına neden olurken, bankalardan kullanılan kredilerin geri ödeme oranının azalmasına yol açmıştır.

Şekil 4.4: 1987 Yılı Fiyatlarıyla GSMH'daki Değişim (Kaynak: DİE)

Şekil 4.4'te de görüldüğü gibi 1990'lı yıllarda büyüme hızındaki dalgalanmalar ve sermaye hareketlerinin kırılgan yapısı, geleceğe ilişkin belirsizlikleri artırmak suretiyle ekonomik birimlerin kısa vadeli bir bakış açısıyla hareket etmelerine ve TL'ye olan güveni zayıflatarak para ikamesinin hızlanmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda bankaların kullandıkları kaynakların vadesi önemli ölçüde kısılırken, yabancı para cinsinden yükümlülüklerin toplam kaynaklar içindeki payı belirgin bir biçimde artmıştır (BDDK, 2002).

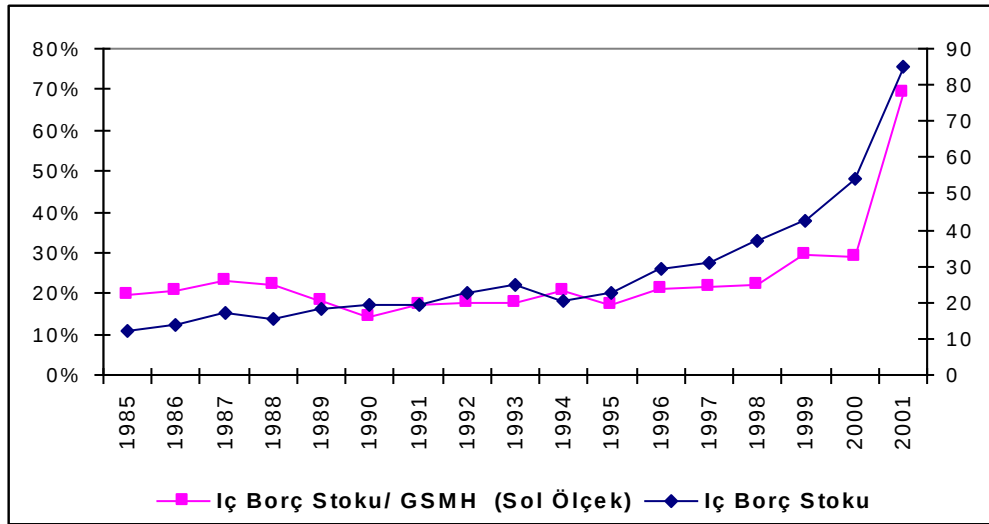
Özellikle 1999 yılında uygulanan program sonrası sabit kura dayalı uygulama ile kur riski azaldığı için dövizle borçlanma bankaların açık pozisyonlarını arttırmıştır. Ekim 2000'de açık pozisyon miktarı 22.2 milyar dolar olarak hesaplanmıştır. Bu da bankacılık sisteminin sermayesinin iki katı kadar açık pozisyonda olduğu anlamına gelmektedir.

Türkiye ekonomisi 1990'lı yıllar ile beraber sermaye hareketlerine bağlı bir ülke haline gelmiştir. Gerekli makro ekonomik şartları sağlamadan uluslararası finansal sermayeye açılması sermaye hareketleriyle büyüme ve sermaye hareketleri ile ödemeler bilançosu arasında sıkı bir ilişki doğmasına neden olmuştur (Eren ve Süslü, 2001). Bu nedenle Türkiye özellikle kısa vadeli sermaye açısından önemli ve karlı bir ülke haline gelirken, sıcak paranın anlık çıkışıyla oluşabilecek krizlerle karşı karşıya kalabilecek bir yapı göstermektedir (Akdiş, 2002).

4.5.3.2. Kamu Kesimi Açıkları

Kamu kesimi dengesini sağlamada dört önemli nokta bulunmaktadır: Kamu gelirleri artırılır, kamu harcamaları kısılr, iç borçlanmaya ya da özelleştirmeye baş vurulur. Sermaye akımının ilk dönemlerinde, kamu kesimi açıkları önemli harcama kısıtlamaları ve özelleştirme gibi uygulamalarla kapatılsa bile, sermaye akımının reel faiz oranlarını artırıcı olması kamu kesimi dengesinin sonradan bozulmasına yol açabilmektedir. Devletin iç borçlanma yoluyla kamu kesimi açıklarını kapatması tercihi, faiz oranlarının artması nedeniyle geri tepmektedir. Bir noktadan sonra iç borçlanma kamu kesimi dengesinin sağlanamamasının nedeni olmaktadır (Özgen, 1998).

Türkiye’de kamu kesimi açıklarındaki artış ve bu açıkların yüksek reel faizler ile yurtiçi piyasalardan finansmanı, sektörde yer alan bankaların reel ekonomiye kaynak sağlamaktan uzaklaşarak kamu açıklarını finans etmelerine (BDDK 2002), bunun yanında finansman kaynağı olarak YP kullanmalarına yol açmıştır. Kamu kesimi iç borçlanması 2000 yılından başlayarak büyük bir hızla artmıştır. Nitekim Şekil 4.5’ten görüldüğü gibi 1995 yılından itibaren iç borç stoku, gerek miktar gerekse GSMH’ya olan oran bazında artış göstermiştir.

Şekil 4.5: Yıllar İtibariyle İç Borç Stoku (milyar dolar) ve İç Borç Stoku/GSMH (Kaynak: Hazine Müsteşarlığı)

Aslında kamunun iç borçlanmasında esas sorun borcun büyüklüğünden ziyade ortalama vadesinin kısalığı ve maliyetidir. Türkiye’de iç borçlanmanın ortalama vadesi ve maliyeti oldukça dalgalı bir seyir izlemiştir. Son 17 yılın (1985-2002) ortalamasına göre iç borçlanmanın ortalama vadesi 9.5 ay, borçlanma maliyeti ise yaklaşık olarak %89.5 olarak gerçekleşmiştir.

Burada diğ er önemli bir nokta ise vade ve borçlanma maliyeti arasındaki negatif ilişkidir. Özellikle kriz zamanlarında (1994, 2001) bu negatif ilişki net olarak görülmektedir. Kamu açıklarının artması ve enflasyonun yüksek düzeylerde seyretmesinin yarattığı faiz ve kur risklerindeki artış, kaynakların vade yapısının kısılmasına, buna karşın borçlanma maliyetinin artmasına yol açmıştır (Aydın, 2002).

Kamu açıklarının bankacılık sektörü tarafından kapatılıyor olması nedeniyle, bankacılık sektörü etkin bir şekilde denetlenememiş, gerekli önlemler ve yasal düzenlemeler zamanında devreye sokulamamıştır. Bankacılık kesiminin açık pozisyonlarının artmasına karşın, bu açık pozisyonlar sayesinde kamunun fonlanması, bu açığa göz yumulmasına yol açmıştır (Eren ve Süslü, 2001).

4.5.3.3. Kamu Bankaları

Kamu bankalarının bankacılık sistemindeki payının yüksek olması, diğ er taraftan söz konusu bankaların verimli ve şeffaf olmayan yapıları, sistemi etkileyen önemli sorunlardan biridir. Kamu bankalarının özelleştirilmesi ile ilgili olarak  aybank (%49) ve şekerbank'ın (%10) kamu paylarının 1992 ve 1993 yıllarında satılması ile Sümerbank'daki (%100) kamu payının 1995 yılında blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'ndaki (%11.68) kamu payının İMKB'de satışı kamu bankalarının özelleştirilmesinde ilk örnekler olma niteliği taşımıştır.

Bu uygulamaların daha sonraki örnekleri ise Etibank (%100) ile bu bankanın varlıklarının bölünmesi yoluyla kurulan Denizbank (%100) ve Anadolubank'taki (%100) kamu paylarının 1997 ve 1998 yıllarında özelleştirilmesinde görülmüştür. Türkiye'de kamu bankalarının özelleştirilmesi çalışmalarına diğ er gelişmekte olan ülkelerden daha önce başlanmış olmasına rağmen, günümüzde söz konusu ülkelerin çok gerisinde kalınmıştır (Ekonomistler Platformu, 2002).

Kamu bankaları, doğaları gereği, özel bankalardan farklı olarak hükümetlerin müdahalesine açıktır. Genellikle ekonominin belli sektörlerine kredi sağlamak için kurulmuşlardır. İçinde bulundukları konum itibarıyla kamu bankalarının iflasları mümkün değildir. Ayrıca zararlarının devlet tarafından karşlanması ve rekabete açık olmamaları nedeniyle kamu bankalarının gelişmesi sınırlı kalmaktadır. Özellikle sorunlu krediler ve bunlar için ayrılan karşılık oranlarında özel bankaların çok gerisindedirler. Örneğin Ziraat Bankası ticari bankacılık yanında ziraai kredilere

yoğunlaşmış ve zamanla tarım kesimine yapılan yapılan destekleme politikalarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Halk Bankası ise temelde esnaf ve sanatkarlarla KOBİ'lere hizmet vermekteyken, zamanla devletin destekleme politikalarının önemli bir parçası haline gelmiştir.

1990'ların başından başlayarak günümüze kadarki süreçte kamu bankalarının görev zararları aktiflerinin %50'sine ulaşmıştır. Görev zararlarının zamanında ödenmemesi, asli fonksiyonları dışında verilen görevler ve yönetimdeki zayıflıklar sonucunda kamu bankalarının mali bünyelerinin bozulmasının temel nedenlerini oluşturmaktadır. Kamu bankalarının finansman ihtiyaçlarını kısa vadede ve yüksek faiz oranlarından mali piyasalardan karşılaması, tüm sektörün finansman maliyetlerini artırıcı bir etki yaratmıştır (BDDK, 2002).

4.5.3.4. Bankacılık Sistemindeki Yapısal Sorunlar

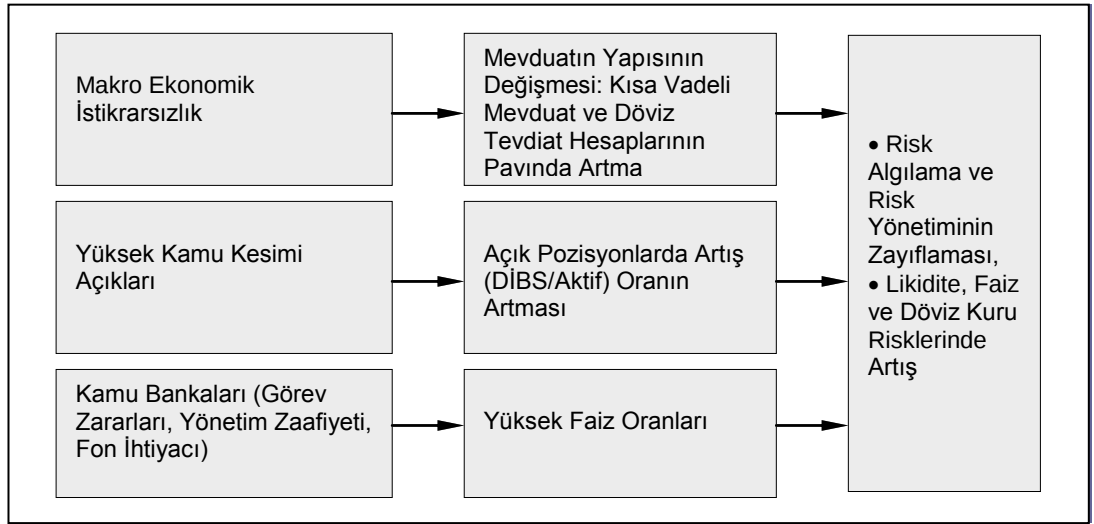
Türkiye'de henüz sağlam bir bankacılık sisteminin kurulamamış olması da krizin bir diğer nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbilen, 2001). 1980 sonrası dönemde banka kurmanın aşırı şekilde kolaylaştırılmasına karşın 1994 krizi sonucu uygulamaya geçen %100 mevduat sigortası uygulaması bankaların zaafiyetini artırmıştır.

Mevduat sigortası birçok ülkede farklı esaslara dayalı olarak uygulanmaktadır. Bu uygulamaların en önemli belirleyicisi ise ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyidir. Mevduat sigortalarının temel amacı özellikle küçük tasarrufçuları korumak olmasına karşın, uzun süreli ve tam koruma sonucu sistemi daha riskli hale getiren "ahlaki risk" problemi ortaya çıkmaktadır. Mevduat sahipleri, devlet garantisinin olduğunu bilmenin rahatlığı ile birikimlerini yüksek faiz veren bankalarda değerlendirirken, banka sahipleri de topladıkları fonları yüksek getiri elde edeceklerine inandıkları riskli alanlara plase etmektedirler. Sistemi korumak için getirilen bu uygulama, mali yapıyı daha kırılgan hale getirmesinin yanısıra iflas oranlarını artırmıştır (Özdemir ve Özdemir, 1999).

Yüksek faiz politikası ile ülkeye sıcak para çekme uğraşı günümüze kadar önü kesilemeyen ve mali piyasaları da asıl işlevlerinden uzaklaştıran bir hal almıştır. Bankalar yurt dışından elde ettikleri "sendikasyon" kredilerini ülkeye sokup sağladıkları bu fonları yüksek faizlerle hazineye borç olarak aktarmışlar (Özbilen, 2001) ve sonuçta sektörün kur değişimine karşı olan hassasiyeti artmıştır. Bankaların 1980'li yıllarda makul düzeylerde seyreden döviz yükümlülüklerinin

bilançoya oranı, 1990'lı yılların başından itibaren büyük bir ivmeyle hızlanmış ve 2001 yılı sonunda döviz yükümlülüklerin toplam aktiflere oranı %51'e yükselmiştir (Aydın, 2002).

Şekil 4.6'da Bankacılık Sistemi'nin yapısal bozulma nedenlerinin temelini oluşturan makroekonomik istikrarsızlık, kamu kesimi açıkları ve kamu bankaları yer almaktadır. Bu gelişmeler neticesinde yüksek faiz oranları ve DİBS plasmanı ile yabancı para pozisyon açığının artması, bankaların temel fon kaynağını oluşturan mevduatta meydana gelen olumsuz yapısal değişimler ile birleşerek, sistemin iç ve dış piyasalardaki şoklara karşı daha hassas olmasına yol açmıştır. Bir taraftan sektörün risk algılama ve risk yönetimi zayıflarken diğer taraftan sektör likidite, faiz ve döviz kuru risklerindeki artışa maruz kalmıştır.

Şekil 4.6: Bankacılık Sisteminde Yapısal Bozulma Nedenleri (Kaynak: Yay ve diğ., 2001)

Tüm bu açıklamalar ışığında Türk Bankacılık Sistemi'nin 1980 sonrası dönemde karşı karşıya kaldığı yapısal zayıflıklar şu şekilde özetlenebilir:

- Kamu bankalarının sistem içindeki payının yüksekliği,
- Yüksek düzeyde yabancı para pozisyon açığı,
- Problemlı kredilerin yüksekliği,
- Holding bankacılığının sisteme hakim olması,
- %100 mevduat güvencesine bağılı olarak ahlaki rizikonun artması,

- Sermaye yapısının zayıflığı,
- Risk algılama ve yönetimin zayıflığı,
- Yüksek yoğunlaşma düzeyi,
- Fon kaynaklarının temininde vadelerin kısalmasına bağlı olarak aktif-pasif kalemlerin vade uyumsuzlukları.

5. UYGULAMA

5.1. Araştırmanın Amacı

Bankalar, diğer işletmeler gibi kar amaçlı olarak faaliyetlerini sürdürürler. Ancak karın yanında diğer işletmelerden daha ağırlıklı olarak likidite ve güven ihtiyacı duyarlar. Aynı zamanda bankalar daha yoğun bir şekilde ekonominin diğer birimleri ile ilişki içindedirler ve bankaların bünyesinde meydana gelen düzensizlik diğer işletmeleri daha fazla etkiler. Ekonomi ve bankacılık sektörü arasındaki bu ilişki, makroekonomik şokların bankacılık sektöründe üzerinde önemli etkilere yol açmasına neden olmaktadır. Bu nedenle ekonomiden sorumlu birimler bankalara özgü denetim ve gözetim sistemleri geliştirmiştir.

Türk Bankacılık Sistemi, liberalleşme sürecinde şoklara maruz kalmış, bunun sonucunda sektörün aracılık etme verimliliği azalmış ve özel sektörün büyümesini olumsuz etkilemiştir. Finansal hizmetler sektörüne son yirmi yıldır hakim olan bankacılık sektörü, son yıllarda ekonomide görülen problemlerin temel kaynaklarından biri haline gelmiştir. Bu nedenle 2000 yılından bu yana uygulanan reformların başlıca odak noktası, gelişmiş bir finansal hizmetler sektörünün temelini oluşturan bankacılık sisteminin güçlendirilmesi ve dengelenmesi olmuştur.

Ekonomik istikrarın sağlanması için kilit bir rol üstlenen bankacılık sektörüne, Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizlerinin etkisinin incelenmesi araştırmanın temel amacını teşkil etmekte olup, ekonomik kriz dönemi ve ekonomik kriz sonrası dönemin karşılaştırılarak sektörün ne ölçüde etkilendiğinin belirlenmesine çalışılmıştır. Diğer taraftan ekonomik krizlerde bankacılık sektörünün sadece etkilenen tarafta mı olduğu, yoksa aynı zamanda sektörün söz konusu krizlerin tetikleyicisi durumunda mı olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

5.2. Değişkenlerin Seçilmesi

Rasyolar birer işletme olan bankaların yönetim ve değerlendirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Bankalar bilançolarının her iki tarafını da (aktif ve pasif) aynı önemlilik

düzeyinde ele alarak, yönetim stratejilerini ve amaçlarını bu doğrultuda belirlenmeye çalışırlar. Doğaldır ki; sağlıklı bir biçimde amaçların belirlenmesi, daha sonra içinde bulunulan durumun ortaya koyduğu göstergelerin tespiti ve hedeflere ulaşılması için planlama yapılması gerekmektedir. Rasyo analizi sadece durum belirleme açısından değil aynı zamanda geleceğe yönelik fikir beyan edebilme açısından da önem taşımaktadır.

Rasyo (oran) yöntemi, mali tablolarda yer alan herhangi iki kalem arasındaki ilişkinin basit matematiksel ifadesi olarak yorumlanabilir. Mali tablolarda yer alan kalemlerin sayısına göre geometrik olarak artan sayıda oran hesaplamak, tüm kalemleri birbiriyle karşılaştırmak mümkündür. Ancak analiz açısından önemli olan, bankaların sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite durumu ve karlılığı gibi performans ölçütlerini içeren anlamlı oranların kullanılmasıdır. Bu nedenle analizde yukarıda belirtilen performans kriterlerini topluca içeren CAMELS derecelendirme sisteminde yer alan oranlar kullanılmıştır (bkz. Tablo 5.1).

Tablo 5.1: Analizde Kullanılan Oranlar

A. Sermaye Yeterliliği (Capital Adequacy)	
(Özkaynak+Toplam Kar) / Toplam Aktifler	OKTA
(Özkaynak+Toplam Kar) / (Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar	OKMDV
Net Çalışma Sermayesi / Toplam Aktifler	NCSTA
B. Aktif Kalitesi (Asset Quality)	
Toplam Krediler / Toplam Aktifler	TKTA
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	TAKTK
Takipteki Alacaklar Karşılığı / Takipteki Krediler	TALKTK
C. Yönetim Yeterliliği (Management Adequacy)	
Faiz Dışı Giderler / (Net Faiz Geliri + Faiz Dışı Gelirler)	MR
D. Kazanç (Earnings)	
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktifler	NKZTA
Net Kar (zarar) / Özkaynaklar	NKZOK
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	FGFGD
Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler	FDGFDGD
E. Likidite / Liquidity	
Likit Aktifler / Toplam Aktifler	LATA
Likit Aktifler / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar)	LAMDK

CAMELS derecelendirme sistemi, 1979 yılında ABD’de bankacılık sektörünü denetleme ve düzenleme ile ilgili kuruluş olan FFIEC tarafından UFIRS olarak hayata geçirilmiştir. Bu sistemin amacı, finansal kurumların yapılarını değerlendirmede bir iç denetim enstrümanı olarak kullanılmasıdır. Söz konusu derecelendirme sistemi, 1996 yılında tekrar gözden geçirilerek S faktörü ile

CAMELS olan son şeklini almıştır. CAMELS'ı, ilk harflerini aldığı şu altı bileşen temsil etmektedir: **C**-sermaye yeterliliği (capital adequacy), **A**- Aktif kalitesi (asset quality), **M**- yönetim yeterliliği (management adequacy), **E**- Karlılık (earnings), **L**- likidite (liquidity), **S**- piyasa risklerine olan duyarlılık (sensitivity to market risk).

Piyasa risklerine olan duyarlılık bileşeninde yer olan oranları hesaplamada kullanılan veriler elde edilemediğinden, araştırma söz konusu derecelendirme sisteminde yer alan ilk beş bileşene (CAMEL) ait oranları içermektedir. Her bir bileşenin kullanım amaçları ve analizde kullanılan oranlar aşağıdaki bölümlerde açıklanmıştır.

5.2.1. Sermaye Yeterliliği

Bu bileşen ile bankanın sermaye yeterliliği değerlendirilmektedir. Bu amaç için bankanın sermayesi miktar ve kalite açısından değerlendiren rasyolar kullanılmaktadır (Kaya, 2001). Bankaların sermaye yeterliliği hesaplanırken kredi riski, faiz riski, kur riski gibi bankaların faaliyetlerinden doğan tüm risk gruplarını hesaba katmak gerekir. Bu amaç doğrultusunda en önemli rasyo "Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Varlıklar, Bilanço Dışı Yükümlülükler Rasyosu"dur. Ancak söz konusu rasyo Eylül 2002 için hesaplanamadığından bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Analizde kullanılan sermaye yeterliliği oranlarının içerikleri şu şekilde özetlenebilir:

- a. **(Özkaynak + Toplam Kar) / Toplam Aktifler:** Banka toplam varlıklarının ne kadarlık kısmının kendi kaynaklarıyla karşıladığını göstermektedir.
- b. **(Özkaynak + Toplam Kar) / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar):** Bankanın özkaynak yabancı kaynak dengesini göstermektedir.
- c. **Net Çalışma Sermayesi / Toplam Aktifler:** Net çalışma sermayesi, toplam özvarlıklardan parasal olmayan aktiflerin (sabit varlıklar) çıkarılmasıyla hesaplanmaktadır. Söz konusu oran, parasal aktiflerin kaynağı olarak kullanılan toplam özvarlığın toplam aktiflere oranını göstermektedir.

5.2.2. Aktif Kalitesi

Bu bileşen yoluyla bankaların ellerindeki kaynakları başarılı bir şekilde plase edip edemediği değerlendirilmektedir. Bankalar için en önemli sorun, aktif kalemlerindeki zararları doğru tespit ederek yeterli karşılık ayırmamaları ve faiz gelirlerindeki ertelemeyi zamanında hesaplarına geçirememeleridir. Aktif kalitesinin

değerlendirilmesi esnasında kullanılan kriterler şunlardır (Kaya, 2001): **i.** Problemlili kredilerin tespiti ve izlenmesi süresince gösterilen başarı, **ii.** Takipteki krediler için ayrılan karşılıkların durumu, **iii.** Kredi riskinin düzeyi ve bilanço dışı faaliyetlerde verilen teminatların, finansal türev işlemlerin ve kredi limitlerinin incelenerek değerlendirilmesi, **iv.** Sorunlu varlıkların tahsilatındaki başarı düzeyi, **v.** Kredi tahsis süreci ve risk yönetiminin etkinliği. Aktif kalitesini ölçmek amacıyla analizde kullanılan oranlar şunlardır:

- a. Toplam Krediler / Toplam Aktifler:** Bankaların temel işlevi mevduat toplayarak kredi vermektir. Bu oran bankaların toplam varlıklarının ne kadarlık kısmını kredi olarak plase ettiklerini göstermektedir.
- b. Takipteki Krediler / Toplam Krediler:** Bankaların kullandıkları toplam kredilerin ne kadarlık kısmının problemlili hale geldiğini göstermektedir. Takipteki kredi miktarının artması bankaların kredi riski yönetiminde başarısız olduğunu göstermektedir.
- c. Takipteki Alacaklar Karşılığı / Takipteki Krediler:** Bu oran problemlili hale gelen krediler için ne kadar karşılık ayrıldığını göstermektedir. Bir anlamda kredi riski için alınan önlemin derecesidir.

5.2.3. Yönetim Yeterliliği

Bankaların maruz kaldıkları risklerin belirlenmesi, değerlendirilerek kontrol altına alınmasında yönetimin yeterliliği en önemli faktörlerinden biridir. Yönetimin yeterliliğini değerlendirebilmek için gözönüne alınması gereken faktörler şunlardır: **i.** Bankanın maruz kaldığı risklerin ne ölçüde kontrol altına alındığı ve uygun politikaların geliştirilmesindeki başarı düzeyi, **ii.** Banka yönetiminin dış denetim ve hükümetin denetim otoritelerinin yaptığı tavsiye ve yaptırımlar karşısındaki tutumu, **iii.** Bankanın büyük hissedarlarının doğrudan veya dolaylı olarak kontrol kabiliyetinin olup olmadığı, **iv.** İç denetim ve kontrol sisteminin etkinliği. Analizde yönetimin etkinliğini ölçmede kullanılan oran aşağıda yer almaktadır:

- a. Faiz Dışı Giderler / (Net Faiz Geliri + Faiz Dışı Gelirler):** Maliyet rasyosu olarak adlandırılabilir söz konusu oran, bankaların gelir elde edebilmek için katlandıkları maliyet tabanını ifade etmektedir.

5.2.4. Kazanç

Karlılık ve kazanç, bankaların faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle kazanç bileşeni ile sadece bankaların kazanç gelişimi ve miktarı değil, aynı zamanda karlılığın niteliği ve sürdürülebilirliği de değerlendirilmektedir. Bankaların karlılığı değerlendirilirken dikkate alınması gereken unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Kaya, 2001): **i.** Kazançların durumunun trende bağlı ve istikrar açısından değerlendirilmesi, **ii.** Dağıtılmamış karlar yoluyla banka için yeterli sermayenin yaratılıp yaratılmadığı, **iii.** Kazanç kaynakları ve kalitesi, **iv.** Karşılık sisteminin ve yeniden değerlemenin durumu, **v.** Kazançların piyasa riskine duyarlılığı. Kazanç bileşenine ait çalışmada kullanılan oranlar ve açıklamaları aşağıda yer almaktadır:

- a. Net Kar (Zarar) / Toplam Aktifler:** Bu oranla bankanın varlıklarına oranla ne kadar kar elde ettiği incelenmektedir.
- b. Net Kar (Zarar) / Öz Kaynaklar:** Söz konusu oran bankanın özkaynaklarına oranla ne kadar kar elde ettiğini göstermektedir.
- c. Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri:** Bu oran, bankaların belli bir dönemde elde ettikleri faiz gelirleri ile katlandıkları faiz giderleri arasındaki ilişkiyi göstermektedir.
- d. Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler:** Söz konusu oran, bankaların belli bir dönemde faiz dışı gelirler (alınan ücret ve komisyon, sermaye piyasası işlemler karı, kambiyo karları vs.) ile faiz dışı giderler (verilen ücret ve komisyonlar, sermaye piyasası işlemleri zararları, personel giderleri, amortisman giderleri vs.) arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır.

5.2.5. Likidite

Genel anlamıyla likidite, bankaların finansal yükümlülüklerini zamanında karşılamasıdır. Bankaların likidite pozisyonu ise bu bileşenle değerlendirilmektedir. Bankaların likidite durumu değerlendirilirken gözönüne alınması gereken faktörler şu şekilde sıralanabilir (Kaya, 2001): **i.** Likidite kaynaklarının bugün ve gelecek için değerlendirilmesi ve likidite ihtiyacının bankanın durumunu ve operasyonlarını olumsuz yönde etkilemeden giderilmesi, **ii.** Para piyasaları ve benzeri fon piyasalarına erişim imkanları, **iii.** Bankanın fon kaynaklarının farklılaştırılma durumu (bilanço ve bilanço dışı), **iv.** Kısa vadeli oynak fonlara bağımlılık düzeyi, **v.**

Mevduatların gelişimi ve istikrarı, **vi.** Varlıkların menkul kıymetlere dönüştürülebilme durumu ve ihtiyaç halinde satılabilme olanakları, **vii.** Bankanın likidite durumunun kaynak yönetimindeki etkinlik, likidite stratejileri ve yönetim bilgi sistemlerini de içerecek şekilde değerlendirilmesi. Likidite bileşenine ait çalışmada kullanılan oranlar ve açıklamaları aşağıda yer almaktadır:

a. Likit Aktifler / Toplam Aktifler: Likit aktifler içerisinde kasa, efektif deposu, bankalar, diğer mali kurumlar, bankalararası piyasa ve menkul değerler cüzdanı hesapları yer almaktadır. Söz konusu oranla banka aktiflerinin ne kadarının nakit veya hemen nakde çevrilebilecek kıymetler şeklinde tutulduğunu göstermektedir.

b. Likit Aktifler / (Mevduat + Mevduat Dışı Kaynaklar): Bu oran bankaların likit aktiflerinin ne ölçüde yabancı kaynakları karşılayabildiğini ifade etmektedir.

5.3. Veri Toplama Yöntemi

Türk Bankacılık Sistemi, ticaret bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları olmak üzere iki temel gruptan oluşmaktadır. Ticaret bankaları ise toplam aktifler bazında sektörün yaklaşık %95'ini teşkil etmektedir. Bu nedenle analizde sadece ticaret bankalarına ait veriler kullanılmıştır.

Tablo 5.2: Analiz Kapsamına Alınan Bankalar

A. Kamusal Sermayeli Ticaret Bankaları	
1. T. Halk Bankası	3. T.C .Ziraat Bankası
2. T. Vakıflar Bankası	
B. Özel Sermayeli Ticaret Bankaları	
1. Akbank	9. Tekfenbank
2. Alternatifbank	10. Tekstil Bankası
3. Anadolubank	11. Türk Dış Ticaret Bankası
4. Denizbank	12. Türk Ekonomi Bankası
5. Finansbank	13. Türkiye Garanti Bankası
6. Koçbank	14. Türkiye İmar Bankası
7. Oyak Bank	15. Türkiye İş Bankası
8. Şekebank	16. Yapı ve Kredi Bankası
C. Yabancı Sermayeli Ticaret Bankaları	
1. ABN Amro Bank NV	3. Citibank NA
2. BNP Ak Dresdner	4. HSBC Bank A.Ş.

Ayrıca ticaret bankaları grubunda yer alan ve sektörün toplam aktifinden %0.2'nin altında pay alan bankalar da analizin kapsamı dışında bırakılmıştır. Buna göre analiz kapsamına alınan bankaların Türk Bankacılık Sektörü toplam aktifleri içerisindeki payı, 2001 ve Eylül 2002 itibarıyla sırasıyla %87.3 ve %89.1'dir. Analiz kapsamına alınan bankalar Tablo 5.2'de yer almaktadır.

Bilindiği gibi, 2001 yılında sektörde faaliyet gösteren bankaların enflasyondan arındırılmış mali tabloları hazırlanmış ve bu sayede sektörün yapısı daha gerçekçi bir şekilde belirlenmiştir. Dolayısıyla ekonomik krizlerin banka bilançolarına olan etkilerinin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak için, bankaların 2001 yıl sonu ve Eylül 2002 itibarıyla enflasyon muhasebesi uygulanmış mali tablolarından elde edilen oranlar kullanılmıştır.

Bu çalışmada, özellikle enflasyon muhasebesi uygulanmış mali tablolardan elde edilen rasyoların kullanılmak istenmesi ve bu nedenle 2000 yılı ve öncesi dönemlere ait verilere yer verilmemesinin nedenini açıklamakta yarar görülmektedir. Bilindiği gibi tarihsel maliyet ilkesine dayanan muhasebe prensipleri ölçü birimi olarak paranın nominal değerini esas aldığından, yüksek enflasyon dönemlerinde ihtiyaca cevap vermekten uzaktır.

Mali tablolardaki kalemler değişik alım güçleri olan para miktarlarıyla değerlendirildiğinden, bunları ortak bir bazda karşılaştırma imkanı olmadığı gibi birçok rakam zaman içerisinde geçerliliğini yitirmektedir. Bunun en önemli etkisi enflasyonun fiktif karlar yaratması sonucu gerçek maliyetlerin ve karlılıkların belirlenememesi, paranın değer kaybının gelirler ve giderler üzerindeki etkisinin gözardı edilmesi, buna bağlı olarak likiditenin bozulması ve fiktif kar üzerinden temettü ve vergi ödenmesi sonucu özsermayenin erimesidir.

Bankacılık sektöründe UMS 29'un uygulanması bankaların karlarının enflasyondan arındırılmış halde daha sağlıklı ve gerçekçi olarak belirlenmesini sağlamaktadır. Çünkü bankalar normal şartlarda net parasal aktif pozisyonu taşırlar ve karlarını parasal hareketlerden elde ederler.

Bir banka bilançosunda aktifte sabit kıymetler ve iştirakler, pasifte ise özkaynaklar dışındaki kalemler parasal aktif ve pasifleri oluşturmaktadır. Bankaların sabit kıymet ve iştiraklerinin bilanço içindeki önemi bir imalat şirketine oranla genelde düşüktür. Parasal aktifler enflasyon karşısında satın alma gücü kaybeder ve parasal zarar yaratır. Bir bankanın sermayesinin parasal aktiflerini fonlayan kısmı üzerinden doğan parasal zarar, bankanın karını azaltıcı bir unsur olacaktır.

Konuyu basit bir örnekle açıklamak için bir bankanın (A Bankası) 1998 yılı sonunda kurulduğu (açılış bilançosu üzerindeki enflasyon etkisini gözardı edebilmek için), 1999 yılında sabit kıymetlerde yeniden değerlendirme yapılmadığı, 1999 yıl sonu itibariyle enflasyon oranının %60 olduğu varsayalım. Bu durumda bankanın iki yıla ait bilançoları 31 Aralık 1999 tarihinde paranın satın alma gücüyle ifade edilirse Tablo 5.3'teki durum ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5.3: Örnek A Bankası Bilançosu

	Enflasyon Muhasebesi Uygulanmamış		Enflasyon Muhasebesi Uygulanmış	
	31/12/1998 Bilançosu	31/12/1999 Bilançosu	31/12/1998 Bilançosu	31/12/1999 Bilançosu
Parasal Aktifler	100	190	160	190
Sabit Kıymetler	5	5	8	8
Toplam Aktifler	105	195	168	198
Parasal Pasifler	90	172	144	172
Sermaye	15	15	24	24
Kar	-	8	-	2
Toplam Pasifler	105	195	168	198

Enflasyon muhasebesi uygulandıktan sonra karın düşmesindeki neden bankanın net parasal aktif pozisyonu üzerindeki enflasyondan kaynaklanan zarardır. 31/12/1998 itibariyle bankanın net parasal aktif pozisyonu 10 (100-90) birimdir. Bu parasal pozisyon yıl içinde, faaliyet karının sonucunda da 8 birim artarak yıl sonunda 18 birime ulaşmıştır.

Faaliyet karı üzerindeki enflasyon etkisi kar zarar içerisinde bir birini götürüleceği için buradaki gerçek parasal kar zarar 10 birim tutarındaki parasal aktifin enflasyon oranında (%60) değer kaybından kaynaklanan zarardır (6 birim). Diğer bir ifadeyle sermayenin parasal aktifleri finanse eden kısmı olan 10 birim (15 birim sermaye - 5 birim sabit kıymet) üzerindeki enflasyonun etkisidir.

Bu çok basit örnekten açıkça görülebileceği gibi enflasyon muhasebesi uygulamasının genel olarak bankaların karını (net parasal aktif pozisyon taşımalarından dolayı) azaltıcı etki yaratması beklenmektedir. Aynı aktif toplamına sahip ve tarihsel muhasebe sonuçlarına göre aynı karı gösteren ancak aktif/pasif yapısı farklı bir banka için enflasyon muhasebesi uygulandığında ise çok farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Özet olarak, yüksek enflasyon ortamlarında tarihsel muhasebe ilkelerine göre hazırlanmış mali tablolar:

1. Değişik şirketlerin ve/veya aynı şirketin farklı dönemlerdeki mali tablolarını ve performanslarını karşılaştırmak için anlamlı bir baz oluşturamaz. Yöneticiler veya yatırımcıların kararlarına yön vermek için kullanılan ana kaynaklardan biri olan mali tablolar mali durumu ve karlılığı doğru bir şekilde yansıtmayacağı için hatalı kararlar verilmesine veya değerlendirmeler yapılmasına neden olur,
2. Parasal kar ve zararlar mali tablolarda yansıtılmadığı için gerçekçi olmayan kar veya zararlar beyan edilir. Var olmayan kar üzerinden vergi ödenir ya da tam tersi, vergilendirilmesi gereken gerçek kar vergilendirilmez. Var olmayan karlar üzerinden yapılan kar dağıtımları şirketlerin özkaynaklarını eritir,
3. Şirket içi performans ölçümünde kullanılamaz ve verimsizlikleri gizler.

Dolayısıyla enflasyon muhasebesi uygulanmış banka bilançoları üzerinden analiz yapılması, iki döneme ait verilerin gerçekçi bir şekilde düzenlenerek karşılaştırılmasını mümkün kılmaktadır.

Tablo 5.4: Türkiye Ekonomisinde Başlıca Ekonomik Göstergeler (1999-2002 Dönemi)

Ekonomik Göstergeler	1999	2000	2001	2002
GSMH Büyüme Hızı (%)	-6.1	6.3	-9.5	7.8
İhracat (Milyon Dolar)	26,588	27,775	31,334	35,081
İthalat (Milyon Dolar)	40,687	54,503	41,399	50,832
Enflasyon (TÜFE): 1994 = 100	64.9	54.9	54.4	45.0
Sanayi Üretim Endeksi: 1997 = 100	97.5	103.4	94.4	102.6
İmalat Sanayi Kapasite Kullanımı (%)	72.4	75.9	70.9	75.7

Kaynak: DPT ve DİE kaynaklarından derlenmiştir.

2001 yılında yaşanan ekonomik kriz neticesinde Türkiye Ekonomisi ciddi bir darbe almıştır. Tablo 5.4'te özetlenmiş olan bazı makroekonomik verilerde söz konusu krizin etkileri görülebilmektedir. Yine aynı tablodan, 2002 yılında piyasaların kriz dönemine göre nispeten daha sağlıklı bir yapıya kavuştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle 2001 yılı ile 2002 yılına ait bankacılık sektörü verileri karşılaştırıldığında, elde edilen oranlardaki değişimin sınanması, ekonomik krizin sektör üzerindeki etkisinin incelenmesine olanak tanıyacaktır.

5.4. Analiz Yöntemi

Araştırma verileri SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiş olup analiz yöntemi olarak parametrik olmayan testlerden Wilcoxon İşaret Sıralaması Testi kullanılmıştır. Söz konusu testin kullanılması hakkındaki karar süreci aşağıda açıklanmıştır.

Kitle parametreleriyle ilgili hipotezlerin test edilmesinde parametrik tekniklerin kullanılabilmesi için ilgili değişkenlerin eşit aralıklı ya da oranlama düzeyinde ölçülmüş olması ve kitlenin dağılımının normal dağılıma sahip olması gerekmektedir. Normallik varsayımının sağlanmasıyla birlikte ölçme düzeyi de yeterli ise parametrik teknikler ideal çözümleme teknikleridir. Ancak normallik varsayımının sağlanmaması durumunda parametrik tekniklerin kullanılması kesin olmayan sonuçların elde edilmesine yol açmaktadır.

Tablo 5.5: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Normal Dağılım Sınaması

Değişkenler	OKTA	OKMDV	NCSTA	TKTA	TAKTK	TALKTK	LATA
2001							
N	23	23	23	23	23	23	23
Ortalama (%)	10,357	14,030	-0,104	26,796	18,870	52,361	38,117
Std. Sapma	7,699	14,175	10,820	11,423	15,622	27,939	15,576
Çarpıklık	1,114	2,560	-0,197	0,906	0,879	0,635	0,093
Basıklık	2,326	8,674	-0,100	2,312	-0,036	-0,981	-0,686
2002							
Ortalama (%)	11,265	14,274	2,461	29,926	15,622	60,304	32,461
Std. Sapma	5,432	8,206	9,253	9,362	15,357	24,435	16,480
Çarpıklık	0,877	1,225	-1,032	-0,311	1,263	0,520	0,511
Basıklık	0,473	1,292	2,671	0,114	0,579	-0,919	-0,531
Değişkenler	LAMDV	NKZTA	NKZOK	FGFGD	FDGFDGD	MR	
2001							
N	23	23	23	23	23	23	
Ortalama (%)	46,813	-4,152	-99,109	180,000	-93,152	102,552	
Std. Sapma	21,258	6,071	398,035	63,459	224,808	217,645	
Çarpıklık	0,427	-0,841	-3,030	0,891	-1,050	0,939	
Basıklık	-0,451	0,294	14,177	-0,028	0,370	2,093	
2002							
Ortalama (%)	40,422	1,217	19,796	163,422	44,326	70,057	
Std. Sapma	22,625	1,470	35,661	52,937	75,776	39,833	
Çarpıklık	0,959	-0,205	1,945	1,686	1,544	2,039	
Basıklık	1,190	0,853	5,654	4,002	3,852	5,249	

Analiz kapsamında oluşturulan hipotezin sınanmasında eşlenik örneklemelerin karşılaştırılmasında kullanılacak teste (parametrik veya parametrik olmayan testler) karar verebilmek için öncelikle değişkenlerin Tablo 5.5’de yer alan normal dağılım sınaması yapılmıştır.

Çoğu uygulama sürecinin geçerliliği ya da belli en uygun olma özellikleri, örneklem verilerinin normal dağılımından geldiği varsayımına dayanır. Normallik varsayımını sınamak için tüm değişkenlere ait çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) katsayıları hesaplanmıştır. Genel olarak, bir dağılımın çarpıklık ve basıklık katsayısının -1 ve $+1$ arasında bir değer alması durumunda dağılımın normal dağılıma uyduğu kabul edilmektedir (Peterson, 1982).

Tablo 5.5 incelendiğinde 2001 yılında OKTA, OKMDV, NKZOK; 2002 yılında ise OKMDV, NCSTA, NKZOK, FGFGD, FDGFDGD ve MR’ye ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin, söz konusu dağılımların normal dağılım olarak kabul edilmesini sağlayacak sınırların dışında kaldığı görülmektedir.

Parametrik tekniklerin kullanılmadığı durumlarda kullanılmak üzere geliştirilmiş tekniklere parametrik olmayan teknikler denilmektedir. Parametrik olmayan teknikler, örneklem seçildiği kitlelerin dağılımı konusunda normallik varsayımına gerek duymazlar. Bununla beraber parametrik olmayan testlerin kullanımları gerektiğinde elde edilen sonuçların etkinliği daha az olacaktır.

Bu yöntemlerin bir diğer adı olan “dağılımdan bağımsız yöntemler” terimi, kuramsal dağılımların özelliklerine uyum zorunluluğu taşımadıklarını göstermektedir. Bir diğer adları olan “sıra testleri” de verilerin gerçek oransal ölçüm düzeyleri ile değil, büyüklük sıralamaları ile ele alındıklarını belirtmektedir. Hemen hemen tüm parametrik olmayan yöntemlerde veriler küçükten büyüğe sıralanmakta ve bu sıralamada aldıkları sıra sayıları yöntemlerin uygulanmasında kullanılmaktadır. Bu özellik ise uç değerlerin sonuçları aşırı etkilemesini engellemektedir.

Parametrik testlerden t-testine alternatif olarak, aynı örneklem farklı iki zamanda gözlemlendiği iki eşlenik örnekleme kullanılabilecek farklı parametrik olmayan testler mevcuttur. Verilerin ad ölçeği ile ölçülmüş olması durumunda McNemar Testi, sıralı ölçekle ölçülmüş olması durumunda da İşaret Testi veya Wilcoxon Testi kullanılabilmektedir. Araştırmada t-testine alternatif olarak Wilcoxon İşaret Sıralaması Testi kullanılmıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi Wilcoxon Testi sıra ölçeği ile ölçülmüş ve iki eşlenik örneklem üzerinde gözlemlenmiş verilerin test edilmesinde kullanılmaktadır.

Wilcoxon İşaret Sıralaması Testi'nin varsayımları şu şekilde sıralanabilir: **i.** n çaplı örnek medyanı bilinmeyen örneklemden rastgele olarak seçilmiştir, **ii.** İlgilenilen değişkenler sürekli, **iii.** Örneklem dağılımı simetrik, **iv.** Ölçme düzeyi en az eşit aralıktır, **v.** Gözlemler birbirinden bağımsızdır.

Bu testte medyandan x_i değerlerinin farklarının ($d_i = x_i - m_0$) hem işaretlerine hem de büyüklüklerine bakılarak sıralama yapılır. Bu farklar (+), (-) ya da (0) çıkabilir. Farkların (0) olduğu çiftler atılarak kalan n tane mutlak fark büyüklük sıralamasına konarak her fark değerlerinin işareti yanına yazılır, (+) işaretliler ayrı (-) işaretliler ayrı toplanır. Böylece $T_{(+)}$ ve $T_{(-)}$ değerleri elde edilir. T değerlerinin dağılımı simetrik olup $n(n+1)/2$ 'ye eşittir. Bir sonraki adımda toplamlardan küçük olan T değeri Wilcoxon Sınama İstatistiği olarak belirlenip ilgili tablo ile karşılaştırılır (Peterson, 1982).

Örnekleme (0) olmayan farkların sayısı n büyükse (yirmi ya da daha çok gözlemde yaklaşıklık yeterlidir), Wilcoxon T İstatistiği normal dağılıma iyice yakınsar (Newbold, 2000).

5.5. Araştırma Bulguları

Bankaların finansal yapılarını incelemeye yönelik ele alınan oran gruplarının kriz dönemi (2001) ile kriz sonrası dönemde (2002) göstermiş olduğu değişimin anlamlı olup olmadığına dair uygulanan Wilcoxon Testi sonuçları aşağıdaki bölümlerde yer almaktadır.

5.5.1. Sermaye Yeterliliğinde Değişim

Sermaye yeterliliği rasyoları grubunda yer alan üç oranın iki döneme ait karşılaştırmalı analizi Tablo 5.6'da yer almaktadır. Buna göre $p=.05$ iken, OKMDV ve NCSTA oranlarındaki değişimin anlamlı olduğu görülmektedir.

Bankaların üstlendikleri risklerin gerçekleşmesi durumunda mali bünyenin sağlığının korunmasında özkaynaklar çok önemli bir rol oynamakta olup; bankalara olan güveni sağlamaktadır. Sermaye ihtiyacı, Türk Bankacılık Sistemi'nde önemli sorunlardan biri olarak yerini korumaktadır. 2001-2002 yılları arasında örnekleme yer alan 23 bankadan 16'sının özkaynak/toplam aktif oranı artmıştır. Nitekim Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde 2002 yılında gerek kamu gerekse özel sermayeli ticari bankalarda sermaye artışı gerçekleştirilmiştir. Ancak elde edilen

sonuçlar özkaynakların toplam aktifler içindeki payının kriz sonrası dönemde değişmediğini göstermektedir. Özkaynakların mevduat+mevduat dışı kaynaklara oranındaki artışta ise anlamlı bir sonucu ulaşılmıştır.

Tablo 5.6: 2001-2002 Döneminde Sermaye Yeterliliği Rasyolarındaki Değişim

Değişkenler		N	Ortalama Sıra	Sıra Toplam	Wilcoxon Testi İstatistikleri	
					Z	Olasılık
OKTA	T ₍₋₎	7	10,857	76	-1.886	0.059
	T ₍₊₎	16	12,500	200		
	T ₍₀₎	0				
	Toplam	23				
OKMDV	T ₍₋₎	7	10,500	73,5	-1.962	0.050
	T ₍₊₎	16	12,656	202,5		
	T ₍₀₎	0				
	Toplam	23				
NCSTA	T ₍₋₎	4	8,375	33,5	-3.020	0.003
	T ₍₊₎	18	12,194	219,5		
	T ₍₀₎	1				
	Toplam	23				

Sektörde yer alan ticaret bankalarının banka-grup ilişkileri nedeniyle iştiraklere ve enflasyondan korunma amacıyla sabit kıymetlere yapmış oldukları yatırımlar duran aktiflerin özkaynakları aşmasına yol açmıştır. Ayrıca 2001 yılında sektörün yüksek oranda zarar etmesi nedeniyle net çalışma sermayesi negatif olmuştur. 2002 yılında sektörün yeniden kar eder hale gelmesi sonucunda net çalışma sermayesi pozitif olmuş ve toplam aktiflere oranındaki artış istatistiksel olarak anlamlı düzeyde gerçekleşmiştir. Nitekim, araştırma kapsamına alınan bankalardan 18'inde söz konusu oran artış göstermiştir.

5.5.2. Aktif Kalitesinde Değişim

Aktif kalitesi rasyoları grubunda yer alan üç oranın iki döneme ait karşılaştırmalı analizi Tablo 5.7'de yer almakta olup $p=.05$ iken, TAKTK ve TALKTK oranlarındaki değişimin anlamlı olduğu görülmektedir. Türk Bankacılık Sistemi'nde tahsili gecikmiş alacaklar, ekonomik aktivitenin daralması, yeniden yapılanma sürecine giren kamu bankalarının kredi arzını sınırlandırmaları, TMSF bünyesindeki bankaların aktiflerinin daha şeffaf hale gelmesi ve kredi arzının yavaşlaması nedeniyle hızla büyümüştür. Fon bankalarının alacaklarının kamu alacağı sayılması ve tahsilatın hızlandırılması yönündeki yaklaşım bankaların kredi politikasını olumsuz etkilemiştir.

Tablo 5.7: 2001-2002 Döneminde Aktif Kalitesi Rasyolarındaki Değişim

Değişkenler		N	Ortalama Sıra	Sıra Toplam	Wilcoxon Testi İstatistikleri	
					Z	Olasılık
TKTA	T ₍₋₎	7	11,857	83	-1.673	0.094
	T ₍₊₎	16	12,063	193		
	T ₍₀₎	0				
	Top.	23				
TAKTK	T ₍₋₎	18	12,833	231	-2.829	0.005
	T ₍₊₎	5	9,000	45		
	T ₍₀₎	0				
	Top.	23				
TALKTK	T ₍₋₎	3	13,667	41	-2.776	0.006
	T ₍₊₎	19	11,158	212		
	T ₍₀₎	1				
	Top.	23				

2002 yılında makroekonomik göstergelerde gelişmeler kaydedilmesine karşın toplam kredilerin toplam aktiflere oranı değişmemiştir. Tablo 4.7’de görüldüğü gibi bankaların 2002 yılında genel olarak takipteki kredileri azalırken takipteki alacaklar karşılığı artmıştır. İncelenen toplam 18 bankanın takipteki kredilerinin toplam kredilere oranı azalmış, buna karşın 19 bankanın takipteki alacaklar karşılığının takipteki kredilere oranı artış göstermiştir.

5.5.3. Yönetim Yeterliliğinde Değişim

Yönetim yeterliliğinde yer alan maliyet rasyosunun iki döneme ait karşılaştırmalı analizi Tablo 5.8’de yer almakta olup, söz konusu orandaki değişimin $p=.05$ iken, anlamlı olmadığı görülmektedir.

Tablo 5.8: 2001-2002 Döneminde Yönetim Yeterliliği Rasyosundaki Değişim

Değişkenler		N	Ortalama Sıra	Sıra Toplam	Wilcoxon Testi İstatistikleri	
					Z	Olasılık
MR	T ₍₋₎	13	13,231	172	-1.034	0.301
	T ₍₊₎	10	10,400	104		
	T ₍₀₎	0				
	Top.	23				

Bilindiği gibi, maliyet rasyosu bankaların gelir elde edebilmek için katlandıkları maliyet tabanını ifade etmektedir. Araştırma kapsamındaki 23 bankanın 13’ünde maliyet rasyosu azalırken 10 bankada söz konusu oran artmıştır.

5.5.4. Karlılıkta Değişim

Karlılık rasyoları grubunda yer alan dört oranın iki döneme ait karşılaştırmalı analizi Tablo 5.9'de yer almaktadır. Buna göre $p=.05$ iken, NKZTA, NKZOK ve FDFDGD oranlarındaki değişimin anlamlı olduğu görülmektedir. Uzun dönemde özkaynakları besleyen en temel kaynak olan karların oluşması ve sürekliliği açısından bankacılık sisteminin kar etmesi önem taşımaktadır. Bankaların karlılık performansını olumsuz etkileyen faktörler kamusal yükler, bilançonun çok kısa vadeli olması, ekonomideki belirsizliklerden kaynaklanan yüksek risklerdir.

Enflasyon muhasebesi, bankaların sermaye ihtiyacının en doğru şekilde tespit edilebilmesi için 31 Aralık 2001'de mali tablolarına uygulanmıştır. Söz konusu uygulama sonucu, bankaların yaşanan kriz nedeniyle karşı karşıya kaldıkları yüksek zarar daha da artmıştır.

Tablo 5.9: 2001-2002 Döneminde Kazanç Rasyolarındaki Değişim

Değişkenler		N	Ortalama Sıra	Sıra Toplam	Wilcoxon Testi İstatistikleri	
					Z	Olasılık
NKZTA	T ₍₋₎	4	6,500	26	-3.407	0.001
	T ₍₊₎	19	13,158	250		
	T ₍₀₎	0				
	Top.	23				
NKZOK	T ₍₋₎	5	9,000	45	-2.829	0.005
	T ₍₊₎	18	12,833	231		
	T ₍₀₎	0				
	Top.	23				
FGFGD	T ₍₋₎	12	13,917	167	-0.882	0.378
	T ₍₊₎	11	9,909	109		
	T ₍₀₎	0				
	Top.	23				
FDGFDGD	T ₍₋₎	6	8,167	49	-2.707	0.007
	T ₍₊₎	17	13,353	227		
	T ₍₀₎	0				
	Top.	23				

Diğer gelirler arındırıldığında sektörün zararı çok yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Üstelik, enflasyon muhasebesi uygulanmadığından, uzunca süredir yüksek enflasyon ortamında çalışan bankaların karlılık performansının çok iyi olmadığı görülmektedir. Karlılığın düşük olması nedeniyle bankalar sorunlu kredileri için yeterli karşılık ayıramamışlar ve sermayelerini güçlendirememişlerdir.

Bankalar 2001 yılında devalüasyon nedeniyle yüksek miktarda zarar açıklamışlardır. Ayrıca faizlerdeki dalgalanmalar bankaların sermaye piyasası işlemlerinde de zarar etmelerine yol açmıştır.

Diğer taraftan 2002 yılında piyasa faizlerindeki yüksek dalgalanmaların sona ermesi ve bankaların açık pozisyonlarını kapatmaları sonucu, sistem kar edebilir hale gelmiştir. Nitekim test sonuçları da söz konusu iyileşmeyi desteklemektedir. İncelenen dönemde 19 bankanın Net Kar (Zarar) / Toplam Aktifler oranı, 18 bankanın ise Net Kar (Zarar) / Özkaynaklar oranı artış göstermiştir.

Bankaların faiz dışı gelirleri içerisinde yer alan kambiyo gelirleri ve sermaye piyasası işlem gelirlerindeki artış neticesinde Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler Oranı'nda iyileşme sağlanmıştır.

5.5.5. Likiditede Değişim

Likidite rasyoları grubunda yer alan iki oranın iki döneme ait karşılaştırmalı analizi Tablo 5.10'da yer almaktadır. Buna göre $p=0.05$ iken, LATA ve LAMDV oranlarındaki değişimin anlamlı olduğu görülmektedir.

2001 yılında sektörde yer alan bankaların tamamına yakını, yaşanan kriz nedeniyle eldeki fonlarını kredi olarak piyasaya sunmaktansa likit kalmayı tercih etmişlerdir. Bu tercih, politik ve ekonomik belirsizliklerin sürmesi nedeniyle, belli bir oranda 2002 yılında da devam etmiştir.

Tablo 5.10: 2001-2002 Döneminde Likidite Rasyolarındaki Değişim

Değişkenler	N	Ortalama Sıra	Sıra Toplam	Wilcoxon Testi İstatistikleri	
				Z	Olasılık
LATA	T ₍₋₎	17	12,765	-2.403	0.016
	T ₍₊₎	6	9,833		
	T ₍₀₎	0			
	Top.	23			
LAMDV	T ₍₋₎	17	12,588	-2.312	0.021
	T ₍₊₎	6	10,333		
	T ₍₀₎	0			
	Top.	23			

Likit Aktifler / Toplam Aktifler oranının 2002 yılında gerilediğinin görülmesine karşın, bu değişimin nedeni bankaların ellerindeki DİBS portföylerini piyasalara kredi verme şeklinde tercihlerindeki değişim değil sektörün toplam aktif büyüklüğündeki artıştır.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünya ekonomisinde 1980'li yılların sonundan itibaren gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere çok yüksek miktarlarda sermaye akımı olmuştur. Söz konusu sermaye girişleri gelişme arzusu içinde olan gelişmekte olan ülkelerde büyümeyi desteklemiştir. Ne var ki bu ülkelerin kronik sorunları ile gelişmiş ülke ekonomileri karşısındaki rekabet zayıflıkları bir süre sonra ciddi krizlere neden olmuştur. Krizler sadece kriz yaşanan ülkelerin ekonomilerine değil, aynı zamanda uluslararası ekonomide yer alan tüm ülkeleri olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucunda sermaye ana ülkeye veya daha risksiz ülkelere dönmüştür. Gelişmekte olan bir çok ülke uluslararası piyasalardan kaynak sağlayamamış hatta kullandıkları kaynakları geri ödemek zorunda kalmışlardır.

Nitekim 1980'den itibaren başlayan liberalleşme çabaları sonucunda Türkiye ekonomisi de hızlı bir büyüme sürecine girmiş, ancak büyüme süreci istikrarsız bir piyasanın oluşmasıyla kesintiye uğramıştır. Bu süreç zarfında yurtiçi tasarruf açığı ve kamu kesimi iç borçlanması hızla büyümüş, enflasyon yüksek bir düzeyde seyrederek kronik bir hal almış, reel faiz oranları makul ölçülerin çok üzerinde kalmış, işsizlik oranı artmış, dış ticaret açığı ve cari işlemler açığı hızla büyümüştür.

Tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen makro dengesizliklerin giderilmesini sağlayacak politikaların uygulanmasındaki gecikmeler sorunların çözümünü zorlaştırmakla birlikte; fiyatlar, faiz oranları ve kurlar üzerinde önemli bir baskı oluşmasına yol açmıştır.

1980'li yıllarda uygulamaya konulan reform niteliğindeki yapısal değişiklikler, bankacılık sektörünün gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Diğer taraftan, 1990'lı yıllardaki ekonomik gelişmeler neticesinde bankacılık sistemi ciddi problemlerle karşı karşıya kalmıştır. 2001 yılında yaşanan krizin de etkisiyle mali piyasaların işlevi önemli ölçüde aksayarak piyasaları olumsuz yönde etkilemiştir. Söz konusu kriz, ekonominin temel unsurlarından biri olan ve halkın elindeki atıl fonları kredi yoluyla yatırıma dönüştürmede temel işlev gören bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya sahip olmasının, Türk ekonomisinin geleceği açısından önemini bir kez daha göstermiştir.

Benzer şekilde bankacılık sektöründe uzun vadeli ve kalıcı bir istikrar ve bu sisteme olan güven, ancak makro ekonomik istikrarın uzun dönemli ve kalıcı olmasıyla sağlanabilecektir. Gerekli ekonomik şartların sağlanması ile bankaların kaynak maliyetleri reel anlamda kalıcı bir biçimde düşecek ve gerek finansal sektörün, gerekse ekonominin istikrarlı bir biçimde reel bazda daha da hızlı büyümesi başarılabilecektir.

Yaşanan ekonomik krizden sonra piyasaların işlerliğinin yeniden sağlanmasına yönelik olarak IMF'nin de desteği ile yenilenen ekonomik program, makro dengesizliklerin giderilerek ekonominin istikrarlı bir şekilde büyümesinin sağlanması, enflasyonun düşürülmesi, mali sisteme sağlıklı bir yapı kazandırılması, uluslararası piyasalar nezdinde kredibilitenin yeniden kazanılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Haziran 1999 ve sonrasında bankacılık yasasında yapılan yeni düzenlemeler ve Mayıs 2001'de Bankacılık Sektörü'nün Yeniden Yapılandırılması Programı'nın açıklanması ile birlikte bankacılık sisteminin sorunlarının çözümünde ve uluslararası rekabete açılmasında çok önemli adımlar atılmıştır: Faaliyetini sürdüren bankalar yeni bir anlayışla denetime ve yeniden sermayelendirmeye tabi tutulmuş, krediler yeniden sınıflandırılmış, sorunlu krediler tanınmış, karşılık yönetmeliğine göre gerekli karşılıklar ayrılmış, bankacılık mevzuatı uluslararası standartlara önemli ölçüde yaklaştırılmış, uzun yıllar yüksek enflasyon ortamında çalışan bankaların mali tabloları 2001'den başlayarak enflasyon muhasebesi hükümleri çerçevesinde paranın satın alma gücüne göre düzeltilmiştir.

Ancak, bankacılık sisteminin düzenlemelere hemen uymasının istenmesi ekonomideki kırılganlıkları artırmaktadır. Bu nedenle kuralları önceden belirlenmiş makul sürelerin verilmesi ve geçiş dönemlerinde ara çözümlerin devreye sokulması büyük önem taşımaktadır. Nitekim sermaye yeterliliğinin kısa sürede yerine getirilmesi, bir daralmaya neden olmadan kolay değildir. Bankacılık sektörünün sermayesini artırmasının mümkün olmadığı hallerde riskleri azaltmaya çalışması ekonomik koşullar dikkate alındığında daha olumsuz sonuçların çıkmasına neden olabilmektedir.

İstikrarlı bir büyüme ile birlikte düşük enflasyon ve uluslararası alanda rekabet edebilir bir ekonomik ortamın sağlanması ve ekonomik sorunların aşılmasında tasarrufların büyütülmesi ve ekonomik olarak kullanılması hayati bir önem taşımaktadır. Tasarrufların artırılmasında, serbest piyasa kurallarına ve uluslararası

rekabete dayalı, makro dengeleri gözeten; özel girişimciliği, üretimi ve tasarrufu özendiren; tutarlı, kararlı ve yenilikçi makro ekonomi politikalarının uygulanması gerekmektedir. Tasarrufların ekonomik olarak kullanılmasında ise güven ve verimlilik ilkesine dayalı olarak, mali sektörün ve onun en önemli kurumlarından biri olan bankacılık sisteminin, etkin ve sağlıklı bir biçimde çalışması büyük önem arz etmektedir. Bu amaç doğrultusunda uygulamaya konan ekonomik istikrar programı ve bankacılık sektörünü yeniden yapılandırma sürecinde, bankacılık sektöründe geleceğe yönelik beklentiler şu şekilde sıralanabilir:

- a. Gerek enflasyon gerekse reel faizlerin hedeflenen seviyelere indirilmesiyle birlikte DİBS'lerin çekiciliği azalacak, böylece bireysel/kurumsal müşterilere hizmetten para kazanılacak ve müşteri potansiyeli az olan bankaların faaliyetlerini devam ettirebilirliği zorlaşacaktır,
- b. Tasarruf mevduatına uygulanan %100 devlet güvencesinin kademeli olarak kaldırılması ile sektörde denetim ve gözetimin artırılmasına paralel olarak özellikle sermaye açısından zayıf bankaların bu yeni ortamda rekabet etmeleri daha zor olacaktır,
- c. Dezenflasyon sürecinin başarıya ulaşmasına ek olarak bazı kolaylıkların sağlanması neticesinde yabancı bankaların sektördeki payı büyük ölçüde artacaktır,
- d. Düşük enflasyon ve faiz ortamında maliyetlerin ön plana çıkması sonucu, sektördeki konsolidasyon daha fazla önem kazanacaktır. Rekabet koşullarının artmasıyla beraber verimlilik artırma arayışları söz konusu birleşme çabalarının temelini teşkil edecektir,
- e. Faiz marjlarının hızla gerilediği ortamda faiz dışı gelirlerin bankalar için önemi artacaktır. Nitekim, düşen enflasyon ortamında bankaların müşterilerine bankacılık ve bankacılık dışı finansal ürünler sunmalarıyla komisyon gelirlerini artırma çabasına girmeleri gerekecektir.

Bu araştırma belli kısıtlamalar altında 2001 yılsonu ve Eylül 2002 verileri kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, her iki yıla ait hesaplanan oranlar karşılaştırılmıştır. Söz konusu karşılaştırmada ticari bankaların finansal performanslarında krizin etkilerini incelemek üzere, CAMELS derecelendirme sistemi kapsamında yer alan sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim yeterliliği, kazanç ve likidite durumlarını ölçen toplam

13 değişkenden yararlanılmıştır. Araştırmanın kapsamı Türk Bankacılık Sistemi'nde faaliyet gösteren 23 banka ile sınırlı tutulmuş olup oranların karşılaştırılmasında parametrik olmayan istatistik yöntemlerinden Wilcoxon İşaret Sıralaması Testi kullanılmıştır.

Söz konusu oranların karşılaştırılması ile aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır:

- a. **Sermaye Yeterliliği:** Bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için ticari bankaların sermayelerinin artırılmasına karşın, krizle sistemin özkaynakları erimiş olup sermaye ihtiyaı 2002 yılında da devam etmektedir. Diğer taraftan, sektörün 2002 yılında kar eder hale gelmesi net çalışma sermayesinin düzelmesine öncülük etmiştir,
- b. **Aktif Kalitesi:** 2001 krizinin en büyük etkisi sektörün aktif kalitesi üzerinde olmuştur. Kriz döneminde sektör büyük oranda reel sektöre kredi arzını kısımmış, söz konusu tutum 2002 yılında da devam etmiştir. Kredilerin aktifler içerisindeki payı değişmemekle birlikte, takipteki kredilerin azaldığı görülmektedir. Benzer bir iyileşme takipteki alacaklar için ayrılan karşılıklarda da kendini göstermektedir.
- c. **Yönetim Kalitesi:** Sektördeki en büyük sorunlardan birisi de, bankaların maliyet tabanının yüksek olmasıdır. Kriz döneminde kaynak maliyetlerinin yükselmesi, ki şubat 2001'de ortalama faiz oranı %4,018'e çıkmıştır, sektörün zaten yüksek olan maliyet tabanını ciddi biçimde etkilemiştir. 2002 yılına gelindiğinde piyasalardaki ani dalgalanmaların, kriz döneminde göre durağanlaşması ile maliyet tabanı gerilemiştir.
- d. **Kazanç:** Bankaların yaşanan kriz sonucu ciddi oranda zarar etmelerine karşın, piyasa faizlerinin düşmesi ve bankaların açık pozisyonlarını kapatmaları sistemi kar edebilir hale getirmiştir. Ayrıca bankalar kriz nedeniyle kar elde etme yollarının tıkanması ile faiz dışı gelirleri artırma yoluna gitmişlerdir.
- e. **Likidite:** Krizin yıkıcı etkisinden korunmak amacıyla, bankaların büyük oranda likit kalmayı tercih ettikleri görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bankalar reel sektöre kredi plase etmektense portföylerinde büyük DİBS'leri bulundurmuşlardır. 2002 yılında bankaların likit aktiflerinin toplam aktiflerdeki payının mütevazi bir oranda azalmasına karşın, söz

konusu gerileme, bankacılık sisteminin toplam aktiflerindeki büyümeden kaynaklanmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, yaşanan ekonomik kriz sektör üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Ancak sektörün yeniden yapılandırılması yolunda atılan adımlar, 2002 yılı içerisinde bir hayli yol katedilmesini sağlamıştır. Söz konusu yeniden yapılandırma programının başarılarını daha sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmek ve gelecekte muhtemel ekonomik şoklara maruz kalması halinde sektörün davranışlarını tahlil edebilmek için, bu çalışma kapsamında kullanılan verilerin daha uzun bir süreyi kapsayacak şekilde yeniden ele alınması önemli görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Active Araştırma Grubu**, 2000. Yeni Binyıla Girerken Türkiye'de Finans Sektörü'nün Taşları Oynadı, *Active Dergisi*, **10**.
- Akçakoca, E.**, 2002. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, *Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Toplantısı*, İstanbul, Mart 2002.
- Akdiş, M.**, 2002. Küreselleşmenin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye: Finansal Krizler-Beklentiler, *Dış Ticaret Dergisi*, **26**, 1-45.
- Aksoy, T.**, 1998. Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım), SPK, Yayın No: 109, Ankara.
- Aktan, C., C. ve Şen, H.**, 2001. Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri, *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı Cilt I*, **42**, 1225-1230.
- Alper, E., C., Akçay, C., O., Yılmaz, K.**, 2002. Enflasyon ve Büyüme Dinamikleri: Gelişmekte Olan Ülke Deneyimleri Işığında Türkiye Analizi, Yayın No. TÜSİAD-T/2002-12/341, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul.
- Alphan, E.**, 2002. Kur Rejimi Tecih ve Türkiye, TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, İstanbul.
- Altun, O. ve Yıldırım, S.**, 1995. Türk Bankacılık Sisteminin Değerlendirilmesi: 1980-1993 Dönemi, SPK Araştırma Dairesi, Yayın No: 17, Ankara, s.11-147.
- Arpak, U.**, 2002. Türkiye'de Bankacılık Hakkında Bir Kaç Görüş, *Ekonomistler Bülteni*, **16**, 17-22.
- Arslan, M.**, 2001. IMF: Krizler ve Türkiye, *Stratejik Analiz Dergisi*, **14**, 24-28.
- Aydın, M., F.**, 2002. Türkiye'de Kamu Kesimi İç Borçlanmasının Bankacılık Sektörü Bilançolarına ve Risklerine Olan Etkileri, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği, No:13.
- Bahçeci, S.**, 1997. Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- BDDK**, 2002. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(V).
- BDDK**, 2003. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-(VI).

- Capital Intelligence**, 2000. Bank Analysis and Ratings, *Capital Intelligence Seminar*, Limassol, Cyprus, March 2000, p.7-32.
- Çelik, F. ve Ekinci, M.**, 2002. Türkiye’de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği: Stratejik Bir Yaklaşım, *Active Dergisi*, Mart-Nisan 2002, 14-20.
- Çolak, F., Ö. ve Yiğidim A.**, 2001. Türk Bankacılık Sektöründe Kriz, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Çolak, F., Ö.**, 2001. Finansal Piyasalar ve Para Politikası, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Ekonomistler Platformu**, 2002. Krizden Yarına Bankacılık Sistemi, EP Önerileri.
- Erçel, G.**, 1999. Finansal Risk Yönetimi, 6. *Yıllık Global Finance Conference*, İstanbul, 8 Nisan 1999.
- Erdönmez, A., P.**, 2002. Ekonomik Kriz Sonrası Kurumsal Yeniden Yapılandırma Süreci, *Bankacılar Dergisi*, **43**, 67-82.
- Eren, A. ve Süslü, B.**, 2001. Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiyede Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi, *Yeni Türkiye Dergisi*, **41**, 662-674.
- Güloğlu, B.**, 2001. İstikrar Programından İstikrarsızlığa (Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri), *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı Cilt 1*, **41**, 524-530.
- Kahraman, A.**, 2000. Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi ve Beklentiler, *Active Dergisi*, **15**.
- Kaplan, C.**, 2002. Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyon Açığı: Türkiye Örneği, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği, No:1.
- Karacan, A., İ.**, 2002. Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması, *İşletme-Finans Dergisi*, **192**, 32-40.
- Karabulut, G.**, 2002. Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri, Der Yayınları, Yayın No: 328, İstanbul.
- Kaya, T.K.**, 2001. Türk Bankacılık Sektöründe Camels Analizi, BDDK, MSPD Çalışma Raporları: 2001/6.
- Kibritçiöğlu, A.**, 2001. Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001, *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt 1*, **41**, 174-182.
- Kumcu, E.**, 1997. Ekonominin Hamalı: Bankacılık Sektörü, *TÜSİAD Görüş Dergisi*, **30**, 26-31.
- Kurnaz, H.**, 1999. Türk Bankacılık Sistemi’nin Dünü ve Bugünü, *İşletme-Finans Dergisi*, 89-94.
- Kurnaz, H.**, 2000. Bankacılığımız Yeniden Şekillenirken Bankacılık Üst Kurulu’na Düşen Görev, *İşletme-Finans Dergisi*, 85-105.

- Merrill Lynch.**, 2002. Egyptian Banking: A Breathing Space Amid Macro Concerns, Merrill Lynch Golobal Fundamental Equity Research Department , April 2002, p.3-4.
- Midilli, A.**, 2002. Bankacılık Görüşleri, *Ekonomistler Bülteni*, **16**, 22-24.
- Mishkin, S., F.**, 1995. The Economics of Money, Banking and Financial Markets, 4th Edition, Harper Collins, New York.
- Moody's**, 2003. Sovereign Bond Defaults, Rating Transitions and Recoveries (1985-2002), Moody's Special Comment, p.18.
- Newbold, P.**, 2000. İşletme ve İktisat İçin İstatistik, Çev: Ümit Şenesen, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Oksay, S.**, 2000. Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler (Reregülasyon) İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi*, Marmara Üniversitesi.
- Önal, B., Y., Düzakın, G., H., Akyüz, M.**, 1996. Türkiye'de Mevduat Sigortası Sisteminin Gelişimi ve Bankaların Risk Değerlendirmesini de İçeren Aktif Bir Mevduat Sigortası Model Önerisi, TBB, Yayın No:198, İstanbul.
- Öz, M. ve Çankaya, F.**, 2001. Türkiye'de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi: Kamu ve Özel Sermayeli Ticaret Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi, TBB, Yayın No:221, İstanbul.
- Özbilen, Ş.**, 2001. Türkiye'de İktisadi Krizin Temel Nedenleri ve Bir Mali Sistem Reform Önerisi II, *Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt 1*, **41**, 105-120.
- Özdemir, A. ve Özdemir, E.**, 1999. Bankacılık Krizlerinin Kritiği:Uluslararası Literatür Açısından Bir Değerlendirme, *Active Dergisi*, **9**.
- Özer, M.**, 1999. Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar, Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1096, Eskişehir.
- Özgen, B., F.**, 1998. Globalleşme Sürecinde Gelişmekte Olan Ülkelerde Finans Piyasaları, *Ege Maliye Bölümleri Araştırma Görevlileri Sempozyumu*, İzmir, 26-28 Kasım 1998, s. 47-79.
- Özince, E.**, 2002. Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına Bankaların Bakış Açısı, *Bankacılar Dergisi*, **42**, 82-87.
- Peterson, A., R.**, 1982. Marketing Research, Business Publications Inc., Texas.
- Santomero, M., A.**, 1997. Commercial Bank Risk Management: an Analysis of the Process, Wharton Financial Institutions Center Conference, p. 1-27.
- Sarısu, A.**, 1996. Türk Bankacılık Sistemi'nin Genel Yapısı, Temel Özellikleri ve Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Araştırma-İnceleme Dizisi No:7, Ankara.

- SPK**, 1995. Türkiye’de Kaynak Aktarım Sürecinde Sermaye Piyasalarının Rolü: 1980 Sonrası Dönemin Bir Değerlendirmesi, SPK Araştırma Dairesi, Yayın No: 17, Ankara.
- Şakar, H.**, 2002. Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi, Mida Institute Bankacılık Eğitim Dizisi No:5, Akdeniz Yayıncılık, İstanbul.
- Turhan, İ., M.**, 1999. Bankacılık Krizleri, *Active Dergisi*, 4.
- Turner, P. ve Goldstein, M.**, 1999. Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri, Kökenler ve Politika Seçenekleri, Çev: Ali İhsan Karacan, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- TÜSİAD**, 2002. Türkiye Ekonomisi 2002, Lebib Yalkın Yayınları, Yayın No.TÜSİAD-T/2002-12-343, İstanbul.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 2002. Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi: TBB’nin Değerlendirme ve Önerileri, *Bankacılar Dergisi*, 43, 3-18.
- Türkiye Bankalar Birliği**, 1998. 40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi 1958-1997, TBB, Yayın No: 207, İstanbul.
- Uygur, E.**, 2001. Enflasyon, Para ve Mali Baskı: İktisat Politikasında Geri Kalmışlık, *İşletme-Finans Dergisi*, 189.
- Yay, T., Yay, G., Yılmaz, E.**, 2001. Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2001-47, İstanbul.
- Yayla, M. ve Yaman, S.**, (2002). Bankacılık Sektöründe Mali Yükler: Türkiye’de ve Dünyada Borsa İşlem Giderleri, BDDK, MSPD Çalışma Raporları, No:2002/3.
- Yüzbaşıoğlu, N.**, 2003. Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi, *Risk Yöneticileri Derneği Risk Yönetimi Konferansı*, İstanbul, Ocak 2003, s.2-35.

EKLER

EK A

Tablo A.1: 31.12.2002 İtibariyle Türk Bankacılık Sistemi'nde Faaliyet Gösteren Bankalar

1. Ticaret Bankaları	
Kamusal Sermayeli Ticaret Bankaları 1 Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. 2 Türkiye Halk Bankası A.Ş. 3 Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Özel Sermayeli Ticaret Bankaları 1 Adabank A.Ş. 2 Akbank T.A.Ş. 3 Alternatif Bank A.Ş. 4 Anadolubank A.Ş. 5 Denizbank A.Ş. 6 Fiba Bank A.Ş. 7 Finans Bank A.Ş. 8 Koçbank A.Ş. 9 MNG Bank A.Ş. 10 Oyak Bank A.Ş. 11 Şekerbank T.A.Ş. 12 Tekfenbank A.Ş. 13 Tekstil Bankası A.Ş. 14 Turkish Bank A.Ş. 15 Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. 16 Türk Ekonomi Bankası A.Ş. 17 Türkiye Garanti Bankası A.Ş. 18 Türkiye İmar Bankası T.A.Ş. 19 Türkiye İş Bankası A.Ş. 20 Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	TMSF'ye Devredilen Bankalar 1 Bayındırbank A.Ş. 2 Pamukbank T.A.Ş. Yabancı Bankalar Türkiye'de Kurulmuş Yabancı Bankalar 1 Arap Türk Bankası A.Ş. 2 Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş. 3 HSBC Bank A.Ş. 4 Sitebank A.Ş. Türkiye'de Şube Açan Yabancı Bankalar 1 Abn Amro Bank N.V. 2 Banca di Roma S.P.A. 3 Bank Mellat 4 Citibank N.A. 5 Credit Lyonnais Turkey 6 Credit Suisse First Boston 7 Habib Bank Limited 8 ING Bank N.V. 9 JPMorgan Chase Bank 10 Société Générale (SA) 11 WestLB AG
2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	
Kam. Ser. Kalkınma ve Yatırım Bankaları 1 İller Bankası 2 Türk Eximbank 3 Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Yab. Ser. Kalkınma ve Yatırım Bankaları 1 Crédit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş. 2 Deutsche Bank A.Ş. 3 Taib Yatırım Bank A.Ş.	Özel Ser. Kalkınma ve Yatırım Bankaları 1 C Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş. 2 Çalık Yatırım Bankası A.Ş. 3 Diler Yatırım Bankası A.Ş. 4 GSD Yatırım Bankası A.Ş. 5 İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş. 6 Nurol Yatırım Bankası A.Ş. 7 Tat Yatırım Bankası A.Ş. 8 Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.

Kaynak: TBB

EK B

Tablo B.1: TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar ve Mevcut Durumu

Bankalar	Fona Devir Tarihi	Mevcut Durumu
Birleştirilen Bankalar		
Egebank	21 Aralık 1999	26.01.2001'de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Yurtbank	21 Aralık 1999	26.01.2001'de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Yaşarbank	21 Aralık 1999	26.01.2001'de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Bank Kapital	27 Ekim 2000	26.01.2001'de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Ulusal Bank	28 Şubat 2001	17.04.2001'de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
İnterbank	07 Ocak 1999	15.06.2001'de Etibank ile birleştirilmiştir.
Esbank	21 Aralık 1999	15.06.2001'de Etibank ile birleştirilmiştir.
İktisat Bankası	15 Mart 2001	Bankacılık lisansı 07.12.2001 itibarıyla kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmış, 04.04.2002'de Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
Kentbank	09 Temmuz 2001	04.04.2002'de Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
EGS Bank	09 Temmuz 2001	Bankacılık lisansı 18.01.2002'de kaldırılmış ve aynı tarihte Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
Etibank	27 Ekim 2000	04.04.2002'de Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
Toprakbank	30 Kasım 2001	Bankacılık lisansı 30.09.2002'de kaldırılmış ve aynı tarihte Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
Satılan Bankalar		
Bank Ekspres	12 Aralık 1998	30.06.2001'de Tekfen Grubu'na satılmıştır. Devir işlemi 26.10.2001'de Tekfenbank ile birleştirilmiştir.
Demirbank	06 Aralık 2000	20.09.2001'de HSBC Bank Plc ile hisse devir sözleşmesi imzalanmış ve hisse devir işlemi 30.10.2001'de gerçekleştirilmiştir.
Sümerbank	21 Aralık 1999	Birleşik Sümerbank 09.08.2001'de Oyak Grubu'na satılmış ve hisse devir işlemi 11.01.2002'de gerçekleştirilmiştir.
Sitebank	09 Temmuz 2001	20.12.2001'de Novabank SA ile hisse devir sözleşmesi imzalanmış ve devir işlemi 25.01.2002'de gerçekleştirilmiştir.
Tarişbank	09 Temmuz 2001	Denizbank'a devrine ilişkin sözleşme 21.10.2002'de imzalanmış olup fiili hisse devri 25.10.2002'de tamamlanmıştır.
Tasfiye Sürecindeki Bankalar		
T.Ticaret Bankası	06 Kasım 1997	09.08.2002'de tasfiyesine karar verilmiş ve tasfiye kararı 14.08.2002'de İstanbul Ticaret Sicili Memurluğu'nda tescil edilmiştir.
Fon Bünyesinde Bulunan Bankalar		
Bayındırbank	09 Temmuz 2001	Varlık yönetimi işlevini yürütecek geçiş bankası olarak yapılandırılmaktadır.
Pamukbank	19 Haziran 2002	29.06.2002 tarihinde satışa çıkarılmış olup satış süreci halen devam etmektedir.

Kaynak: BDDK, 2002

EK C

Tablo C.1: Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Sonrası Türk Bankacılık Sektörü'nde Banka Devir ve Birleşmelerine İlişkin Gelişmeler

Devir ve Birleşmeye Konu Olan Bankalar		Yeni Banka	Açıklama
Osmanlı Bankası	Körfezbank	Osmanlı Bankası	31 Ağustos 2001 tarihinde Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş.'nin hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle; tüzel kişiliği sona erdirilmek suretiyle Osmanlı Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir.
Garanti Bankası	Osmanlı Bankası	Garanti Bankası	Osmanlı Bankası 14.12.2001 tarihi itibarıyla Garanti Bankası'na devredilmiştir.
HSBC Bank Plc.	Demirbank	HSBC Bank A.Ş.	Demirbank 14.12.2001 tarihinde HSBC Bank A.Ş.'ye devredilmiştir.
Tekfen Yatırım	Bank Ekspres	Tekfen Bank A.Ş.	Bank Ekspres'in Tekfen Bank A.Ş.'ye devri 26.10.2001 tarihinde tamamlanmış olup, devir tarihi itibarıyla ünvanı Tekfenbank A.Ş. olarak değiştirilmiştir.
Oyak Bank	Sümerbank	Oyak Bank	11 Ocak 2002 tarihinde Sümerbank'ın satışı tamamlanmış ve Oyak Bank A.Ş. olarak adı altında faaliyete başlamıştır.
Morgan Guaranty	The Chase Manhattan	JP Morgan Chase & Co	İki bankanın birleşmesi 14.12.2001 tarihinde tescil edilmiştir.
Sınai Yatırım Bankası	T.Sınai Kalkınma Bankası	T.Sınai Kalkınma Bankası	Sınai Yatırım Bankası, 29.03.2002 tarihinde T.Sınai Kalkınma Bankası'na devredilmiştir.
Milli Aydın Bankası (Tarişbank)	Denizbank	Denizbank	27.12.2002'de Milli Aydın Bankası'nın Denizbank'a devrine ilişkin işlemler tamamlanmıştır.
Finansbank	Fibabank	Finansbank	Finansbank ve Fiba Bank Genel Kurulları'nın devre dair kararlarının tescil edilmesine onay verilmesi 03.04.2003 tarihli ve 1023 sayılı Kurul Kararı ile uygun görülmüştür.
Benkar Tüketici Finansmanı ve Kart Hizmetleri	HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	25.12.2002 tarihi itibarıyla Benkar Tüketici Finansmanı ve Kart Hizmetleri şirketi HSBC Bank'a devredilmiştir.

Kaynak: BDDK, 2002

EK D

Tablo D.1: IMF ile İmzalanan Anlaşması Çerçevesinde Bankacılık Sektörü Reform Programı

	Yapılan Düzenlemeler	Tarih	Tedbirin Türü	Sonuç
1999				
Haziran	Denetim ve Gözetim Yetkisinin BDDK'ya Devredilmesi			Yapıldı (Haziran 1999)
Eylül	Yabancı Para Net Genel Pozisyon Sınırı Oranında Değişme			Yapıldı (Eylül 1999)
Aralık	Bankalar Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler			Yapıldı (Aralık 1999)
	Karşılık Ayrılacak Krediler ile İlgili Düzenlemeler			Yapıldı (Aralık 1999)
	Sermaye Yeterliliği ve Açık Döviz Pozisyonu Oranı Hakkında Düzenlemeler			Yapıldı (Aralık 1999)
	Kredi Sınırlarına İlişkin Düzenlemeler	01.07.2000'e Kadar		Yapıldı (Aralık 1999)
2000				
Şubat	Ödenmemiş Görev Zararları ile İlgili Alınan Tedbirler			İlerleme Kaydedildi (Şubat 2000)
Nisan	BDDK Üyelerinin Belirlenmesi	01.04.2000'e Kadar	Yapısal Reform Kriteri	Yapıldı (Mart 2000)
Mayıs	Piyasa Yapıcılığı Uygulamasının Başlatılması		2. Gözden Geçirme Yapısal Kriteri	Yapıldı (Mayıs 2000)
Haziran	Sermaye Yeterliliği ile İlgili Kuralların Değiştirilmesi	01.07.2000'e Kadar	3. Gözden Geçirme Yapısal Kriteri	Yapıldı
Eylül	BDDK'nın Tümüyle Faaliyete Geçmesi	01.09.2000'e Kadar	Yapısal Reform Kriteri	Yapıldı (Eylül 2000)
2001				
Ocak	Türk bankalarının mevduat sahipleri ve diğer kreditorlerine olan garantinin tabiatını ve kapsamını açıklayan bildirinin açıklanması	15.01.2001	5. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
	TMSF hangi bankaları satacağına karar verecektir	15.01.2001	5. Gözden Geçirme İçin Ön Koşul	Yapıldı
Şubat	İç risk yönetimi ve sermaye yeterlilik oranlarının piyasa riskini yansıtacak şekilde ayarlanmasına ilişkin yeni düzenlemelerin kabul edilmesi	Şubat 2000'e Kadar	Kriter	Yapıldı
Nisan	Sermaye eksikliği olan tüm bankaların detaylı sermaye güçlendirme planlarını sunması	Nisan 2000 Sonuna Kadar	6 ve 7. Gözden Geçirme İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Bankaların, Fon uzmanlarınca kabul edilebilecek yeniden sermayelendirme planlarına ilişkin taahhüt mektuplarını tamamlamaları	Nisan 2000 Sonuna Kadar	8. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
Mayıs	TMSF ve kamu bankalarının ticari bankalarla olan gecelik pozisyonları dahil gecelik yükümlülüklerin 16.03.2001'deki seviyesinin en 2/3 düzeyine düşürülmesi		6. ve 7. Gözden Geçirme İçin Ön Koşul	Yapıldı

	Yapılan Düzenlemeler	Tarih	Tedbirin Türü	Sonuç
Mayıs	TMSF'nin Sümerbank'ın negatif net aktif değerini kapatmak için bankayı yeniden sermayelendirmesi		6. ve 7. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Kalan TMSF Bankaları'nın, negatif net aktif değerleri kapatılacak şekilde yeniden sermayelendirilmesi		6. ve 7. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Kamu bankalarının finansal olarak yeniden yapılandırılmasının tamamlanması		6. ve 7. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Bankalar Kanunu'na ilişkin yasal değişikliklerin Meclis'ten geçmesi		6. ve 7. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Ziraat ve Halk Bankası için ortak, politik etkilerden bağımsız ve Hazine'ye rapor veren bir yönetim kurulunun kurulması ve yeni bir yönetimin atanması		6. ve 7. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
	TMSF ve Kamu Bankalarının TCMB ile olan repo stoklarının 7 katrilyon TL'yü aşmaması	Mayıs 2001 Sonuna Kadar	8. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Emlak Bankası'nın kapatılması ve yükümlülükleri ile bazı varlıklarının Ziraat Bankası'na transfer edilmesi	Mayıs 2001 Sonuna Kadar	8. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Halihazırda hiçbir teklif verilmeyen 4 banka için ikinci bir geçiş bankası kurulması veya bu bankaların tasfiye edilmesi	Mayıs 2001 Sonuna Kadar	8. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
Haziran	TMSF bünyesindeki bankaların ve kamu bankalarının kalan gecelik yükümlülüklerinin ortadan kaldırılması		8. Gözden Geçirmenin Tamamlanması İçin Ön Koşul	Yapıldı
Eylül	Geçiş bankalarının çözüme kavuşturulması	Eylül 2001 Sonu	Performans Kriteri	Yapıldı
2002				
Ocak	Özel bankalar için uygulanacak kamu mali destek proramının hukuki çerçevesi ile ilgili düzenlemelerin yürürlüğe konulması	Ocak 2002 Sonuna Kadar	Stand-by İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Kamu bankalarında çalışanların sayılarının azaltılmasına ilişkin gerekli yasal değişiklikler Meclis'ten geçirilecek ve konuya ilişkin bir Bakanlar Kurulu Kararnamesi yayımlanacaktır	Ocak 2002 Sonuna Kadar	Stand-by İçin Ön Koşul	Yapıldı
	BDDK, kamu mali destek programına hazırlık teşkil etmesi amacıyla, özel bankaların hedefe yönelik olarak değerlendirilmesinde uygulanacak standart kriterleri belirleyecektir	Ocak 2002 Sonuna Kadar	Stand-by İçin Ön Koşul	Yapıldı
	Tasfiye edilmeleri mahkemelerce durdurulmuş olan 2 banka dışında, 2001 Kasım ayından önce devralınan tüm TMSF bankaları çözüme kavuşturulacaktır	Ocak 2002 Sonuna Kadar	Stand-by İçin Ön Koşul	Yapıldı
	IAS ile uyumlu, yeni bir muhasebe sisteminin deneme mahiyetinde uygulanmaya başlanması	Ocak 2002 Sonuna Kadar	Stand-by İçin Ön Koşul	Yapıldı
Şubat	Bilanço dışı repo işlemleri bankaların bilançolarına dahil edilecektir	1 Şubat 2002 İtibariyle		Yapıldı
Mart	BDDK, belirlenen ilkelerin uygulandığını teyid etmek amacıyla 3. taraf olarak denetim firmalarını atayacaktır	Mart 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Yapıldı

	Yapılan Düzenlemeler	Tarih	Tedbirin Türü	Sonuç
Mart	Bankaların mevcut dış denetçileri tarafından gerçekleştirilecek, kredi portföylerinin, teminatların ve diğer risklerin değerlendirilmeye tabi tutulması	Mart 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Yapıldı
	SPK, 2002 yılı Mart ayı sonundan itibaren, finansal iştirakleri olan şirket gruplarının konsolide grup raporlarını sunmalarını zorunlu kılacak olup, bu raporları BDDK'ya iletecektir	Mart 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Yapıldı
Nisan	TMSF'nin 2001 yılına ilişkin dış denetiminin tamamlanması	Nisan 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Yapıldı
	TMSF 2002 yılı Mart ayı sonundan başlayarak aylık bilanço hazırlayacak ve senelik periyodlarla dış denetime tabi olacaktır	Nisan 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Yapıldı
	TCMB IAS ile uyumlu denetlenmiş mali hesap raporlarını, 2001 yılına ilişkin mali raporlardan başlamak üzere yayımlayacaktır	Nisan 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Yapıldı
Mayıs	BDDK denetleme sonuçlarının nihai olarak değerlendirmesi ışığında bankalara alınması gereken tedbirleri gösteren yazısını gönderecektir	15 Mayıs 2002 Tarihine Kadar	2. Gözden Geçirme İçin Ön Koşul	Yapıldı
Haziran	Ziraat ve Halk Bankalarının 800 şubesi kapatılacaktır	Haziran 2002 Sonuna Kadar	Performans Kriteri	640 şubesi kapatılmış, personel sayısı 12.000 azaltılmıştır
	BDDK 2002 yılı sonu bilançolarının IAS ile uyumlu olmasını sağlayacak bir düzenleme yayımlayacaktır	Haziran 2002 Sonuna Kadar	Performans Kriteri	Yapıldı
	Uluslararası standartlarla uyumlu niteliklere hazi Mali Yönetim ve İç Kontrol Kanunu Meclis'e sunulacaktır	Haziran 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Geçersiz Oldu
	Kredi sınıflandırılması, tahsil edilmeyen kredi karşılıkları ve teminatların değerlendirilmesine ilişkin yasalar ve düzenlemeler, 2002 yılı Haziran ayı sonuna kadar portföylerin gözden geçirilmesinin ardından gerektiği şekilde değiştirilecektir	Haziran 2002 Sonuna Kadar		Yapıldı
Eylül	Piyasa Yapıcılığı programının yeniden başlatılması	Eylül 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Yapıldı
	Pamukbank ve Yapı Kredi Bankası'ndaki mülkiyet sorununun çözümüne yönelik strateji oluşturulacaktır	16 Eylül	Yapısal Kriter	Yargı Süreci Nedeniyle Gecikmiştir
Ekim	TMSF elindeki kredi portföyünün en az 250 milyon dolarlık bölümü satışa sunulacaktır	Ekim 2002 Sonuna Kadar	Yapısal Kriter	Çalışmalar Devam Etmektedir

Kaynak: Tüsiad, 2002

EK E

Tablo E.1: Araştırma Kapsamına Alınan Bankaların 2001 Yılına Ait Rasyoları (%)

<i>BANKA ADI</i>	<i>OKTA</i>	<i>OKMDV</i>	<i>NCSTA</i>	<i>TKTA</i>	<i>TAKTK</i>	<i>TALKTK</i>	<i>LATA</i>
ABN AMRO BANK	32,9	67,0	18,8	36,9	25,2	79,2	44,5
AKBANK	11,8	13,9	8,8	28,7	1,5	100,0	37,7
ALTERNATIF BANK	-2,7	-2,8	-12,1	26,7	24,6	37,1	39,9
ANADOLUBANK	4,0	4,3	0,6	20,4	5,4	37,0	65,1
BNP AK DRESDNER BANK	17,9	24,2	12,1	16,1	10,0	90,9	17,9
CITIBANK	14,4	18,8	11,4	23,1	4,2	31,1	61,5
DENIZBANK	10,4	12,3	2,5	19,4	12,3	25,5	51,7
FINANSBANK	7,9	9,0	-3,0	32,2	13,6	50,0	26,9
HSBC BANK	23,4	33,8	19,2	30,8	2,4	99,9	35,8
KOCBANK	4,7	5,4	-3,0	33,5	19,5	21,4	48,1
OYAKBANK	9,5	11,2	3,0	7,2	3,0	74,9	32,7
SEKERBANK	2,5	2,7	-7,1	20,3	28,4	31,2	23,8
TC ZIRAAT BANKASI	11,9	14,3	5,6	22,3	34,5	53,0	17,9
TEKFENBANK	9,8	11,6	3,3	21,5	17,0	88,4	39,9
TEKSTİL BANKASI	0,8	0,8	-6,9	9,2	5,3	42,0	40,8
TURK DIŞ TICARET BANKASI	14,4	18,5	4,2	23,5	7,0	50,3	63,4
TURK EKONOMİ BANKASI	11,3	13,7	4,3	28,6	3,8	30,5	59,0
TURKIYE GARANTİ BANKASI	7,5	8,8	-4,4	27,9	11,8	46,1	31,1
TURKIYE HALK BANKASI	6,1	6,8	3,6	14,8	48,6	99,5	12,2
TURKIYE IMAR BANKASI	8,3	9,7	-17,0	60,5	42,1	12,1	12,9
TURKIYE İS BANKASI	17,7	22,9	-10,1	33,6	28,1	28,4	32,8
TURKIYE VAKIFLAR BANKASI	3,8	4,2	-12,4	39,3	30,1	45,4	46,4
YAPI VE KREDİ BANKASI	9,9	11,6	-23,8	39,8	55,6	30,4	34,7

Tablo E.1 (Devam): Araştırma Kapsamına Alınan Bankaların 2001 Yılına Ait Rasyoları (%)

<i>BANKA ADI</i>	<i>LAMDV</i>	<i>NKZTA</i>	<i>NKZOK</i>	<i>FGFGD</i>	<i>FDGFDGD</i>	<i>MR</i>
ABN AMRO BANK	90,7	4,0	13,9	247,0	196,0	25,2
AKBANK	44,5	-0,1	-0,7	322,0	-282,8	30,4
ALTERNATIF BANK	41,6	-18,3	682,9	237,9	-618,6	-118,9
ANADOLUBANK	69,6	-6,5	-162,2	233,7	-537,8	686,2
BNP AK DRESDNER BANK	24,3	0,3	2,0	163,0	-288,6	38,1
CITIBANK	80,4	1,7	13,8	199,8	159,5	34,9
DENIZBANK	61,2	-3,5	-34,2	145,6	-92,6	151,2
FINANSBANK	30,6	-9,2	-116,1	211,1	-315,3	164,0
HSBC BANK	51,8	1,9	10,0	187,9	185,3	19,7
KOCBANK	54,7	-5,5	-116,5	149,2	-66,7	173,3
OYAKBANK	38,7	4,2	80,5	157,7	26,3	39,0
SEKERBANK	25,5	-8,4	-339,0	117,4	-50,3	442,3
TC ZIRAAT BANKASI	21,6	-0,2	-2,1	165,7	-120,8	42,6
TEKFENBANK	47,0	1,0	10,8	313,0	5,3	49,7
TEKSTİL BANKASI	42,6	-13,4	-1.727,4	263,2	-485,5	-286,2
TURK DIŞ TICARET BANKASI	81,5	-1,9	-13,3	161,5	19,8	67,0
TURK EKONOMİ BANKASI	71,3	-0,8	-7,3	128,3	89,7	57,7
TURKIYE GARANTI BANKASI	36,2	-1,4	-18,6	130,8	21,5	108,9
TURKIYE HALK BANKASI	13,7	-5,8	-95,6	125,2	-31,3	64,6
TURKIYE IMAR BANKASI	15,1	-16,5	-199,8	103,6	17,1	194,8
TURKIYE İS BANKASI	42,4	-4,6	-26,2	156,4	-2,5	112,8
TURKIYE VAKIFLAR BANKASI	51,3	-6,7	-175,6	110,1	41,9	-270,9
YAPI VE KREDİ BANKASI	40,4	-5,8	-58,8	109,9	-12,1	532,3

Kaynak: TBB

Tablo E.2: Araştırma Kapsamına Alınan Bankaların Eylül 2002'ye Ait Rasyoları (%)

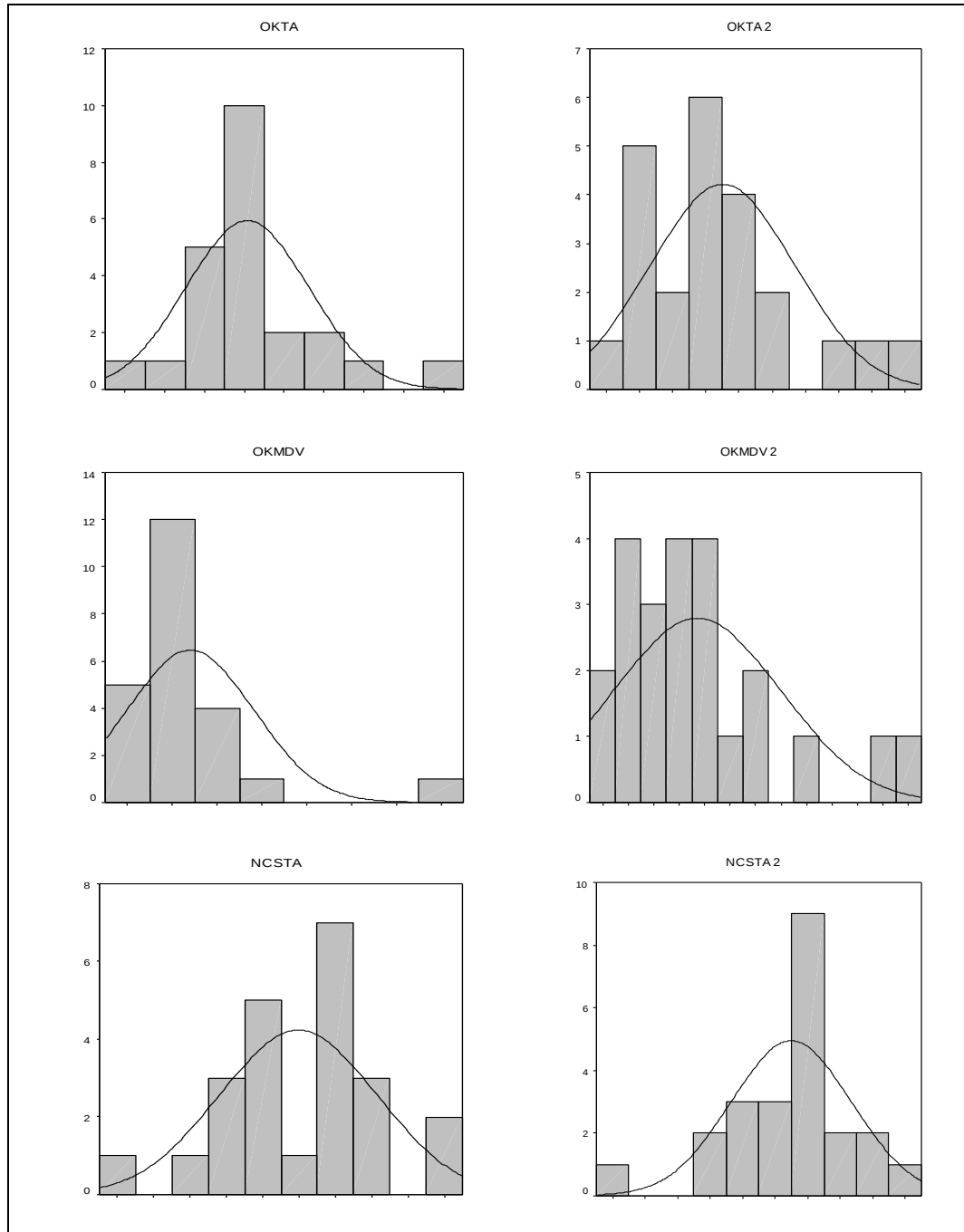
<i>BANKA ADI</i>	<i>OKTA</i>	<i>OKMDV</i>	<i>NCSTA</i>	<i>TKTA</i>	<i>TAKTK</i>	<i>TALKTK</i>	<i>LATA</i>
ABN AMRO BANK	22,3	33,0	13,5	15,1	37,8	100,0	70,2
AKBANK	13,1	15,8	9,9	27,7	1,8	100,0	40,5
ALTERNATIF BANK	5,8	6,5	-2,8	30,4	20,2	48,1	12,3
ANADOLUBANK	5,9	6,7	2,8	27,7	2,6	69,3	49,5
BNP AK DRESDNER BANK	19,2	25,9	14,2	11,0	9,1	100,0	18,8
CITIBANK	15,2	19,7	12,0	37,3	3,2	35,5	53,7
DENIZBANK	11,7	14,0	3,3	29,6	7,5	46,8	22,4
FINANSBANK	10,9	12,9	1,5	37,7	9,5	56,8	14,2
HSBC BANK	24,3	35,0	18,9	41,2	2,9	72,5	28,1
KOCBANK	7,3	9,1	2,8	37,8	13,4	39,5	39,0
OYAKBANK	13,0	15,9	4,4	29,3	1,2	31,6	28,3
SEKERBANK	4,7	5,3	-2,7	23,9	15,7	38,0	17,0
TC ZIRAAT BANKASI	10,4	12,3	5,6	17,9	38,4	68,1	20,8
TEKFENBANK	10,8	14,3	5,7	25,1	10,4	93,8	46,5
TEKSTİL BANKASI	6,0	6,6	-1,7	30,5	3,2	53,2	17,0
TURK DIŞ TICARET BANKASI	13,3	16,9	3,9	31,3	5,8	55,3	48,6
TURK EKONOMİ BANKASI	10,7	12,8	4,4	33,6	2,7	74,5	55,5
TURKIYE GARANTİ BANKASI	8,3	9,8	-3,2	30,8	8,3	53,6	22,7
TURKIYE HALK BANKASI	9,4	10,9	6,7	13,2	50,6	99,4	7,4
TURKIYE IMAR BANKASI	11,1	13,7	1,4	49,0	15,5	22,4	36,8
TURKIYE İS BANKASI	16,1	20,5	-7,6	34,4	21,3	38,0	29,3
TURKIYE VAKIFLAR BANKASI	3,7	4,1	-11,2	31,7	27,6	50,2	45,8
YAPI VE KREDİ BANKASI	5,9	6,6	-25,2	42,1	50,6	40,4	22,2

Tablo E.2 (Devam): Araştırma Kapsamına Alınan Bankaların Eylül 2002'ye Ait Rasyoları (%)

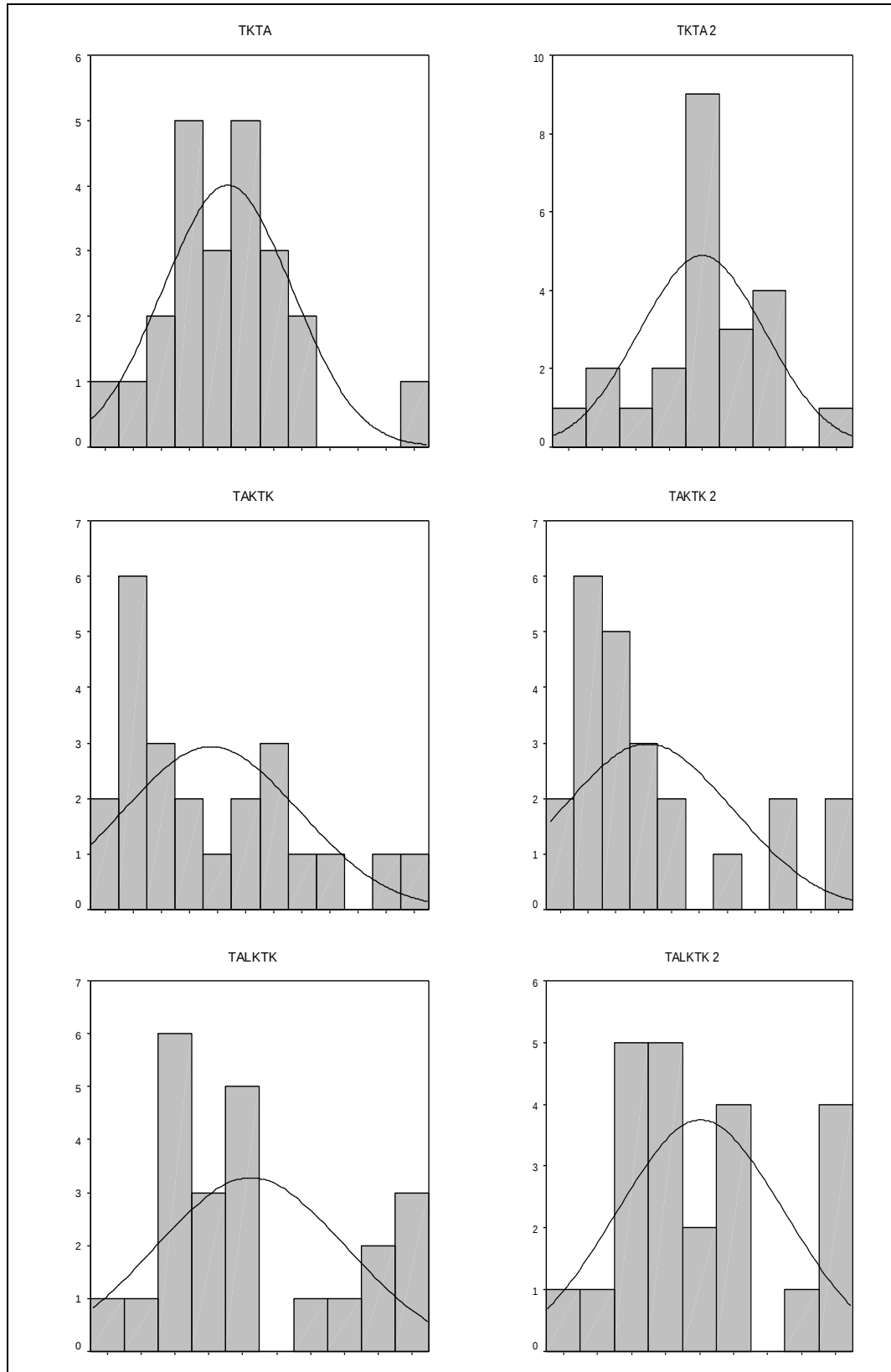
<i>BANKA ADI</i>	<i>LAMDV</i>	<i>NKZTA</i>	<i>NKZOK</i>	<i>FGFGD</i>	<i>FDGFDGD</i>	<i>MR</i>
ABN AMRO BANK	103,9	0,9	4,3	169,9	79,4	52,4
AKBANK	48,8	2,2	19,8	203,8	98,1	30,7
ALTERNATIF BANK	13,8	3,4	139,6	134,1	-74,2	203,2
ANADOLUBANK	56,2	1,3	29,8	161,9	-18,0	62,0
BNP AK DRESDNER BANK	25,3	3,7	23,5	261,2	-30,5	25,9
CITIBANK	69,7	1,1	7,7	155,4	136,5	51,7
DENIZBANK	26,7	0,3	2,3	146,9	29,5	65,0
FINANSBANK	16,9	3,7	52,3	214,2	-8,7	44,6
HSBC BANK	40,5	1,1	4,7	332,3	49,6	38,8
KOCBANK	48,2	-0,3	-3,9	189,6	-48,7	79,3
OYAKBANK	34,7	0,2	3,5	127,3	27,4	79,3
SEKERBANK	19,6	0,5	13,2	123,2	47,1	83,6
TC ZIRAAT BANKASI	24,5	0,2	1,6	137,9	35,3	43,0
TEKFENBANK	61,2	2,4	28,3	147,8	35,8	64,8
TEKSTİL BANKASI	18,9	2,8	88,1	139,2	53,7	64,1
TURK DIŞ TICARET BANKASI	61,5	1,4	11,8	159,5	52,6	65,8
TURK EKONOMİ BANKASI	66,5	0,6	5,8	194,7	37,0	55,2
TURKIYE GARANTI BANKASI	26,6	0,4	4,8	147,7	-2,7	86,2
TURKIYE HALK BANKASI	8,6	2,8	41,8	124,1	169,6	25,4
TURKIYE IMAR BANKASI	45,3	1,2	12,2	78,5	285,3	62,2
TURKIYE İS BANKASI	37,3	0,5	3,1	160,4	30,8	71,5
TURKIYE VAKIFLAR BANKASI	50,2	0,2	5,0	125,1	26,9	108,0
YAPI VE KREDİ BANKASI	24,8	-2,6	-44,0	124,0	7,7	148,6

Kaynak: TBB

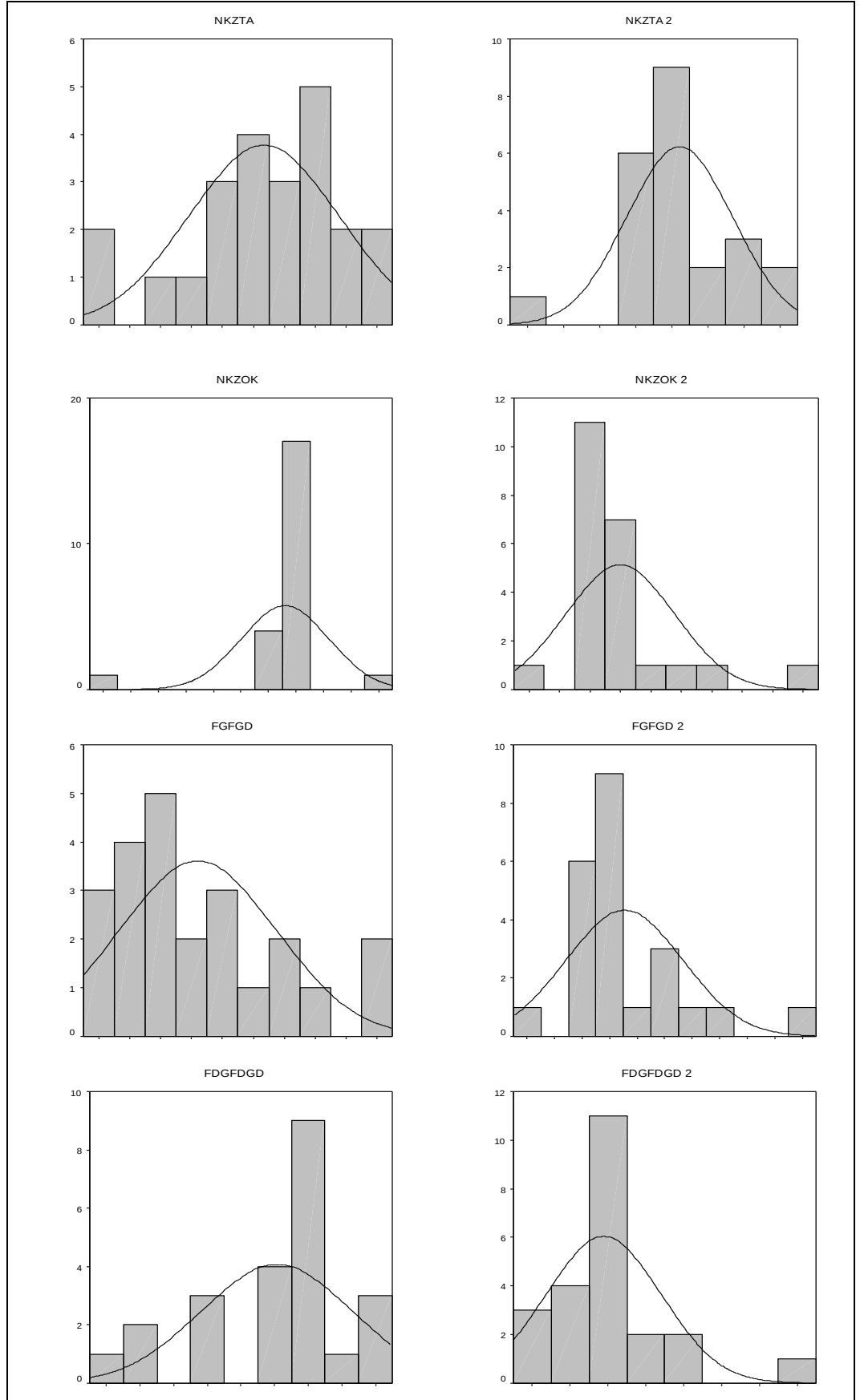
EK F

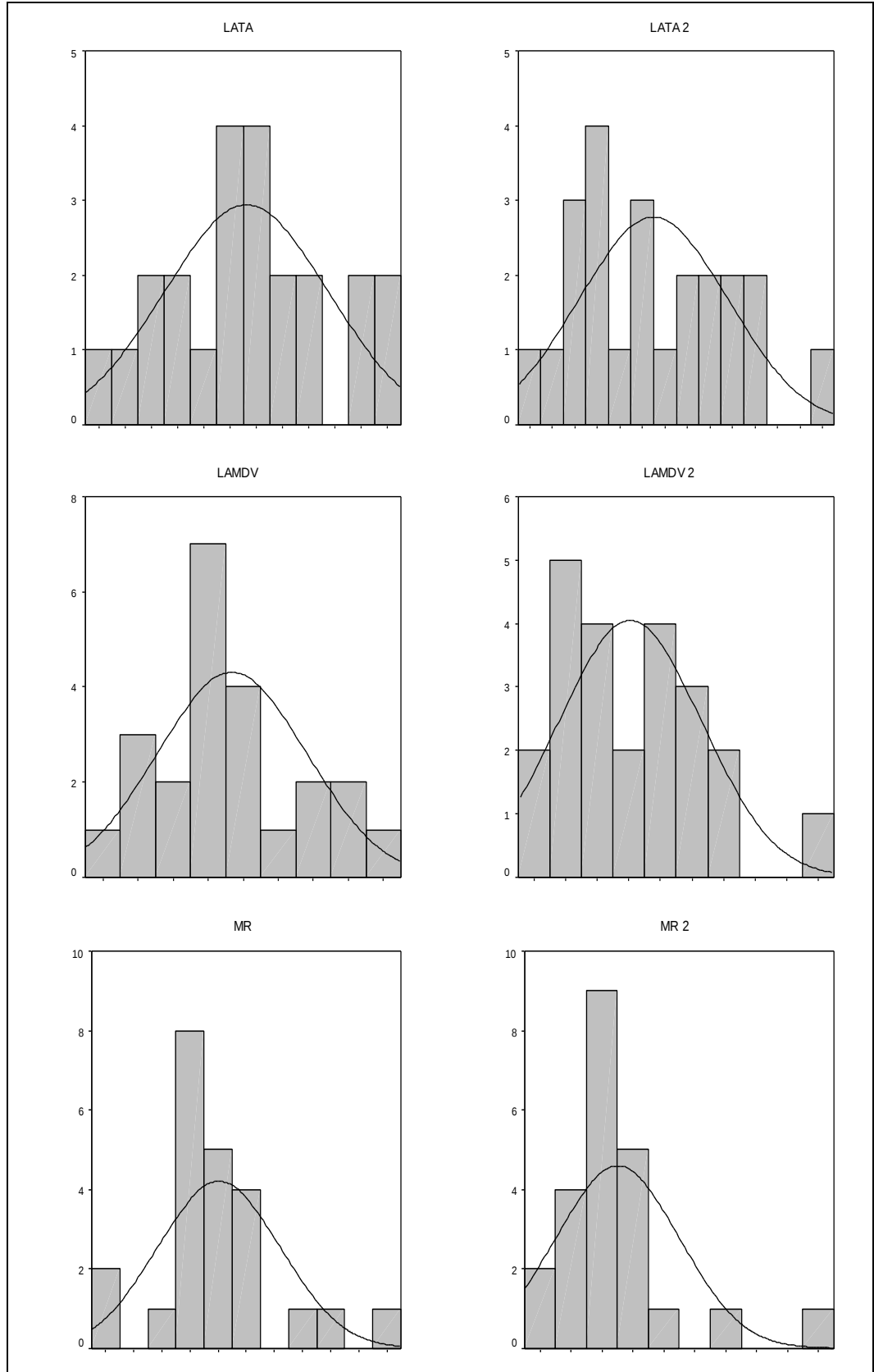
Şekil F.1: Sermaye Yeterliliği Oranlarının İncelenen İki Döneme Ait Histogramları

Şekil F.2: Aktif Kalitesi Oranlarının İncelenen İki Döneme Ait Histogramları

Şekil F.3: Kazanç Oranlarının İncelenen İki Döneme Ait Histogramları

Şekil F.4: Likidite ve Yönetim Yeterliliği Oranlarının İncelenen İki Döneme Ait Histogramları

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında İstanbul'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Eskişehir Anadolu Lisesi'nde tamamladıktan sonra, 1993 yılında İTÜ İşletme Mühendisliği Bölümü'nü kazandı. 1997 yılında İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü İşletme Mühendisliği İşletme Mühendisliği Anabilim Dalı'nda İşletme Mühendisliği Yüksek Lisans eğitime başladı. 1997-2000 yılları arasında Interbank Kurumsal Krediler Bölümü'nde çalıştı. Halen Finansbank Dış İlişkiler Bölümü'nde uzman olarak görev yapmaktadır.